ಈ ಜೀವನಿಗಂತೂ ಆಗಮಜ್ಞಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮುಖ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವಿದೆ, ಆಗಮ ಜ್ಞಾನವಾಗುವುದರಿಂದ ತತ್ತ್ವಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯಾಗುತ್ತದೆ, ತತ್ತ್ವಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಸಂಯಮಭಾವವಾಗುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಆ ಆಗಮದಿಂದ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಕೂಡ ಆಗುತ್ತದೆ; ಆಗ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಮೋಕ್ಷದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ,

ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಂಗಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನವೊಂದನ್ನುಳಿದು ಇನ್ನಾವ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅಂಗವು ಧರ್ಮದಲ್ಲಿಲ್ಲ, ಆದುದರಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದಲಾದರೂ ಆಗಮದ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದುವುದು, ಕೇಳುವುದು, ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದಂತೂ ತುಂಬ ಸುಲಭವಿದೆ, ಯಾವುದೇ ವ್ಯಾಕರಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸಾಧನೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ; ಆದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಇದರ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸಬೇಕು, ಅದರಿಂದ ತಮ್ಮದು ಕಲ್ಯಾಣವಾಗುವದು.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗಪ್ರಕಾಶಕವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪೀಠಬಂಧ ಪ್ರರೂಪಣೆಯೆಂಬ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿಕಾರವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಎರಡನೆಯ ಅಧಿಕಾರ
ಸಂಸಾರ ಅವಸ್ಥೆಯ ಸ್ವರೂಪ

ಮಿಥ್ಯಾಭಾವದಭಾವದಿಂ ಪ್ರಕಟಿಸುವಾ ನಿಜಭಾವ ।
ಅದುವೆ ಇರಲಿ ಸದಾ ಜಯವಂತ ಇದುವೆ ಮೋಕ್ಷ ಉಪಾಯ ॥

ಈಗ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದ ಪ್ರಕಾಶ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುವುದರ ಹೆಸರು ಮೋಕ್ಷವಿದೆ. ಈ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಕರ್ಮದ ಬಂಧನವಿದೆ ಮತ್ತು ಆ ಬಂಧನದಿಂದ ಆತ್ಮನು ದುಃಖಿಯಾಗುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ, ಮತ್ತು ಈತನ ನಿರಂತರ ಉಪಾಯ ಕೂಡ ದುಃಖ ದೂರ ಮಾಡುವುದರದೇ ಇರುತ್ತದೆ, ಆದರೆ ನಿಜವಾದ ಉಪಾಯವನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ತ ಮಾಡದ ಹೊರತು ದುಃಖವು ದೂರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ದುಃಖವನ್ನು ಸಹಿಸುವುದೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ; ಆದುದರಿಂದ ಈ ಜೀವನು ವ್ಯಾಕುಲನಾಗುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಜೀವನಿಗೆ ಸಮಸ್ತ ದುಃಖದ ಮೂಲಕಾರಣವು ಕರ್ಮಬಂಧನವಿದೆ. ಅದರ ಅಭಾವರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷವೇ ಪರಮಹಿತವಿದ್ದು ಅದರ ನಿಜವಾದ ಉಪಾಯ ಮಾಡುವುದೇ ಕರ್ತವ್ಯವಿದೆ; ಆದುದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಇದರದೇ ಉಪದೇಶ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ವೈದ್ಯನು ವ್ಯಾಧಿಗ್ರಸ್ತ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ನಿನಗೆ ಹೀಗೆ ಈ ರೋಗವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಮೊದಲು ರೋಗದ ನಿದಾನ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ; ಮತ್ತು ಆ ರೋಗದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಯಾವ-ಯಾವ ಅವಸ್ಥೆಯಾಗುತ್ತಲಿದೆ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಅದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ನನಗೆ ಇಂಥದೇ ರೋಗವಿದೆಯೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಆ ರೋಗವನ್ನು ದೂರಮಾಡುವ ಉಪಾಯವನ್ನು ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಅವನಿಗೆ ಆ ಉಪಾಯದ ಪ್ರತೀತಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ವೈದ್ಯನದು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಆ ರೋಗಿಯು ಅದರ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ ರೋಗದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ, ಇದು ರೋಗಿಯ ಕರ್ತವ್ಯವಿದೆ.

ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಬಂಧನಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟ ಜೀವನಿಗೆ ನಿನಗೆ ಹೀಗೆ ಈ ಕರ್ಮದ ಬಂಧನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಮೊದಲು ಕರ್ಮಬಂಧನದ ನಿದಾನ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ; ಮತ್ತು ಆ ಕರ್ಮಬಂಧನದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಯಾವ-ಯಾವ ಅವಸ್ಥೆಯಾಗುತ್ತಲಿದೆ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅದರಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ನನಗೆ ಹೀಗೆಯೇ ಕರ್ಮಬಂಧನವಿದೆಯೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಆ ಕರ್ಮಬಂಧನವು ದೂರವಾಗುವ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಇವನಿಗೆ ಆ ಉಪಾಯಗಳ ಪ್ರತೀತಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಉಪದೇಶವಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಈ ಜೀವನು ಅದರ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಕರ್ಮಬಂಧನದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ, ಇದು ಜೀವದ ಕರ್ತವ್ಯವಿದೆ.

ಕರ್ಮಬಂಧನದ ನಿದಾನ

ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೇ ಕರ್ಮಬಂಧನದ ನಿದಾನ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಕರ್ಮಬಂಧನವಿರುವುದರಿಂದ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದ ಔಪಾಧಿಕ ಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಭ್ರಮಣತೆಯು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ, ಏಕರೂಪವಿರುವುದಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಆದುದರಿಂದ ಕರ್ಮಬಂಧನ ಸಹಿತವಾದ ಅವಸ್ಥೆಯ ಹೆಸರು ಸಂಸಾರ-ಅವಸ್ಥೆಯಿದೆ, ಈ ಸಂಸಾರ-ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅನಂತಾನಂತ ಜೀವದ್ರವ್ಯಗಳಿದ್ದು ಅವು ಅನಾದಿಯಿಂದಲೇ ಕರ್ಮಬಂಧನ ಸಹಿತವಿವೆ. ಮೊದಲು ಜೀವವು ಬೇರೆಯಿತ್ತು ಮತ್ತು ಕರ್ಮವು ಬೇರೆಯಿತ್ತು, ಅನಂತರ ಇವುಗಳ ಸಂಯೋಗವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದಾಗಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಮೇರುಗಿರಿ ಮೊದಲಾದ ಅಕೃತ್ರಿಮ ಸ್ಕಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಅನಂತ ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುಗಳು ಅನಾದಿಯಿಂದ ಏಕಬಂಧನರೂಪದಿಂದಿವೆ, ಪುನಃ ಅವುಗಳೊಳಗಿಂದ ಅದೆಷ್ಟೋ ಪರಮಾಣುಗಳು ಬೇರೆಯಾಗುತ್ತವೆ,ಅದೆಷ್ಟೋ ನವೀನ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ, ಈ ಪ್ರಕಾರ ಬೆರೆಯುವುದು-ಬೇರೆಯಾಗುವುದು ಆಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೀವದ್ರವ್ಯವು ಮತ್ತು ಅನಂತ ಕರ್ಮರೂಪ ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುಗಳ ಏಕಬಂಧನರೂಪವು ಅನಾದಿಯಿಂದಿದೆ, ಪುನಃ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅದೆಷ್ಟೋ ಕರ್ಮಪರಮಾಣುಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಅದೆಷ್ಟೋ ನವೀನ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಬೆರೆಯುವುದು-ಭಿನ್ನವಾಗುವುದು ಆಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಕರ್ಮಗಳ ಅನಾದಿತನದ ಸಿದ್ಧಿ

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುಗಳಂತೂ ರಾಗಾದಿಗಳ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಕರ್ಮರೂಪವಾಗುತ್ತವೆಂದರೆ ಅನಾದಿ ಕರ್ಮರೂಪವು ಹೇಗಿವೆ?

ಉತ್ತರ : ನಿಮಿತ್ತವಂತೂ ನವೀನ ಕಾರ್ಯವಾಗುವುದರಲ್ಲೇ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ, ಅನಾದಿ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಿಮಿತ್ತದ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುಗಳ ಕಟ್ಟುವಿಕೆಯಂತೂ ಸ್ನಿಗ್ಧ-ರೂಕ್ಷ ಗುಣಗಳ ಅಂಶಗಳಿಂದಲೇ ಆಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಮೇರುಗಿರಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಕಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಅನಾದಿ ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುಗಳ ಕಟ್ಟುವಿಕೆಯಿಲ್ಲ, ಅಲ್ಲಿ ನಿಮಿತ್ತದ ಪ್ರಯೋಜನವೇನಿದೆ? ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ನವೀನ ಪರಮಾಣುಗಳ ಕರ್ಮರೂಪವಾಗುವುದಂತೂ ರಾಗಾದಿಗಳಿಂದಲೇ ಆಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅನಾದಿ ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುಗಳ ಅವಸ್ಥೆಯೇ ಕರ್ಮರೂಪವಿದೆ, ಅಲ್ಲಿ ನಿಮಿತ್ತದ ಪ್ರಯೋಜನವೇನಿದೆ? ಇನ್ನು ಅನಾದಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿದರೆ ಅನಾದಿತನವು ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ, ಆದುದರಿಂದ ಕರ್ಮದ ಬಂಧವನ್ನು ಅನಾದಿಯೆಂದು ಮನ್ನಿಸುವುದು. ಶ್ರೀ ಪ್ರವಚನಸಾರ ಶಾಸ್ತ್ರದ ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪಿಕೆಯೆಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞೇಯಾಧಿಕಾರದೊಳಗೆ ರಾಗಾದಿಗಳ ಕಾರಣವಂತೂ ದ್ರವ್ಯಕರ್ಮವಿದೆ ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯಕರ್ಮದ ಕಾರಣವು ರಾಗಾದಿಗಳಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದೆ, ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಹೀಗಂತೂ ಇತರೇತರಾಶ್ರಯ ದೋಷ ತಗಲುತ್ತದೆ–ಅದು ಇದರ ಆಶ್ರಿತ, ಇದು ಅದರ ಆಶ್ರಿತ, ಎಲ್ಲಿ ತಡೆಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತರ್ಕ ಮಾಡದೆ ಅದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ—

ನೈವಂ ಅನಾದಿಪ್ರಸಿದ್ಧದ್ರವ್ಯಕರ್ಮಸಂಬಂಧಸ್ಯ ತತ್ರ ಹೇತುತ್ವೇನೋಪಾದಾನಾತ್*

ಅರ್ಥ :- ಈ ಪ್ರಕಾರ ಇತರೇತರಾಶ್ರಯ ದೋಷವಿಲ್ಲ; ಏಕೆಂದರೆ ಅನಾದಿಯಿಂದ ದ್ರವ್ಯಕರ್ಮದ ಸಂಬಂಧವು ಸ್ವಯಂಸಿದ್ಧವಿದೆ ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕಾರಣರೂಪದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

---

*ನಹಿ ಅನಾದಿಪ್ರಸಿದ್ಧದ್ರವ್ಯಕರ್ಮಾಭಿಸಂಬದ್ಧಸ್ಯಾತ್ಮನಃ ಪ್ರಾಕ್ತನದ್ರವ್ಯಕರ್ಮಣಸ್ತತ್ರ ಹೇತುತ್ವೇನೋಪಾದಾನಾತ್ । —ಪ್ರವಚನಸಾರ ೧೨೧ ನೇ ಗಾಥೆಯ ಟೀಕೆ

ಕರ್ಮದ ನಿಮಿತ್ತವಿಲ್ಲದೆ ಮೊದಲು ಜೀವಕ್ಕೆ ರಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಹೊರಟರೆ ರಾಗಾದಿಗಳು ಜೀವದ ಒಂದು ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಹೋಗುವವು; ಏಕೆಂದರೆ ಪರನಿಮಿತ್ತವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದರ ಹೆಸರು ಸ್ವಭಾವವಿದೆಯೆಂದು ಆಗಮದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ ಮತ್ತು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡ ಹೀಗೆಯೇ ಸಂಭವವಿದೆ.

ಆದುದರಿಂದ ಕರ್ಮದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅನಾದಿಯೆಂದೇ ಮನ್ನಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸಂಬಂಧವು ಅನಾದಿಯೆಂದರೆ ಅದು ಹೇಗೆ ಸಂಭವವಿದೆ ?

ಉತ್ತರ : ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಮೂಲದಿಂದಲೇ ಹಾಲು-ನೀರಿನ, ಕನಕ-ಕಾಳಿಕೆಯ, ಕಾಳು-ತೌಡಿನ ಮತ್ತು ಎಳ್ಳು-ಎಣ್ಣೆಯ ಸಂಬಂಧವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ, ಇವುಗಳ ನವೀನ ಸಂಯೋಗವಾಗಿಲ್ಲ; ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅನಾದಿಯಿಂದ ಜೀವ-ಕರ್ಮಗಳ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಅವುಗಳ ನವೀನ ಸಂಯೋಗವಾಗಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಹೇಗೆ ಸಂಭವವಿದೆಯೆಂದು ನೀವು ಕೇಳಿದಿರಿ, ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಅನಾದಿಯಿಂದ ಕೆಲವು ಭಿನ್ನ ದ್ರವ್ಯಗಳಿವೆ, ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಕೆಲವು ಸಂಯುಕ್ತದ್ರವ್ಯಗಳಿವೆ; ಹೀಗೆ ಸಂಭವಿಸುವಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿರೋಧವಂತೂ ಭಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಮೊದಲು ಭಿನ್ನವಿದ್ದು ನಂತರ ಸಂಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧ ಅಥವಾ ಸಂಯೋಗವೆಂದು ಹೇಳುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅನಾದಿಯಿಂದ ಸಂಯುಕ್ತವಾದ ಜೀವ-ಕರ್ಮಗಳ ಸಂಬಂಧ ಹೇಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ?

ಉತ್ತರ : ಅನಾದಿಯಿಂದಂತೂ ಸಂಯುಕ್ತವಿದ್ದವು; ಆದರೆ ನಂತರ ಭಿನ್ನವಾದವು. ಭಿನ್ನವಿದ್ದುವೆಂದೇ ಭಿನ್ನವಾದುವೆಂದು ಆಗ ತಿಳಿಯುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಮೊದಲು ಕೂಡ ಭಿನ್ನವೇ ಇದ್ದುವೆಂದು ಅನುಮಾನದಿಂದ ಹಾಗೂ ಕೇವಲಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭಿನ್ನವಿದ್ದುವೆಂದು ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಬಂಧನವಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಭಿನ್ನತೆಯು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಆ ಭಿನ್ನತೆಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅವುಗಳ ಸಂಬಂಧ ಅಥವಾ ಸಂಯೋಗ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಕೂಡಿರಲಿ ಅಥವಾ ಕೂಡಿಕೊಂಡವುಗಳೇ ಇರಲಿ ಭಿನ್ನ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸಂಯೋಗದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಯೇ ಹೇಳುವ ಸಂಭವವಿದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಜೀವ-ಕರ್ಮಗಳ ಸಂಬಂಧವು ಅನಾದಿಯಿಂದಿದೆ.

ಜೀವ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಗಳ ಭಿನ್ನತೆ

ಜೀವದ್ರವ್ಯವಂತೂ ನೋಡುವ-ತಿಳಿಯುವರೂಪ ಚೇತನಾಗುಣದ ಧಾರಕವಿದ್ದು ಇಂದ್ರಿಯಗಮ್ಯವಿಲ್ಲದ ಮೂಲಕ ಅಮೂರ್ತಿಕವಿದೆ, ಸಂಕೋಚ-ವಿಸ್ತಾರ ಶಕ್ತಿಸಂಯುಕ್ತ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪ್ರದೇಶಿಯಾದ ಒಂದು ದ್ರವ್ಯವಿದೆ, ಮತ್ತು ಕರ್ಮವು ಚೇತನಗುಣವಿಲ್ಲದ ಜಡವಿದ್ದು ಮೂರ್ತಿಕವಿದೆ, ಅನಂತ ಪುದ್ಗಲಪರಮಾಣುಗಳ ಪಿಂಡವಿರುವುದರಿಂದ ಒಂದು ದ್ರವ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಜೀವ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಗಳಿದ್ದು ಇವುಗಳ ಅನಾದಿ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಜೀವದ ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶವು ಕರ್ಮರೂಪವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಕರ್ಮದ ಯಾವುದೇ ಪರಮಾಣುವು ಜೀವರೂಪವಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಅವೆರಡೂ ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಧಾರಣ ಮಾಡಿ ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನವೇ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಹೇಗೆ ಚಿನ್ನ-ಬೆಳ್ಳಿಯ ಒಂದು ಸ್ಕಂಧವಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಪೀತಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಧಾರಣ ಮಾಡಿ ಚಿನ್ನವು ಬೇರೆ ಇರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಶ್ವೇತಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ಧಾರಣಮಾಡಿ ಬೆಳ್ಳಿಯು ಬೇರೆ ಇರುತ್ತದೆ ಹಾಗೆ ಭಿನ್ನವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅಮೂರ್ತಿಕ ಆತ್ಮನಿಂದ ಮೂರ್ತಿಕ ಕರ್ಮಗಳ ಬಂಧನವು ಹೇಗಾಗುತ್ತದೆ?

ಪ್ರಶ್ನೆ: ಮೂರ್ತಿಕ-ಮೂರ್ತಿಕದ ಬಂಧನವು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ, ಆದರೆ ಅಮೂರ್ತಿಕ–ಮೂರ್ತಿಕದ ಬಂಧನವು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ?

ಉತ್ತರ: ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ವ್ಯಕ್ತ-ಇಂದ್ರಿಯಗಮ್ಯಗಳಿಲ್ಲದಂಥ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪುದ್ಗಲಗಳು ಹಾಗೂ ವ್ಯಕ್ತ-ಇಂದ್ರಿಯಗಮ್ಯಗಳಿರುವಂಥ ಸ್ಥೂಲ ಪುದ್ಗಲಗಳ ಬಂಧನವಾಗುವುದನ್ನು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ; ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಆ ಇಂದ್ರಿಯಗಮ್ಯವಾಗಲು ಯೋಗ್ಯವಿಲ್ಲದಂಥ ಅಮೂರ್ತಿಕ ಆತ್ಮ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಮ್ಯವಾಗಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮೂರ್ತಿಕ ಕರ್ಮಗಳದ್ದೂ ಬಂಧನವಾಗುವುದನ್ನು ಮನ್ನಿಸಬೇಕು, ಮತ್ತು ಈ ಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಯಾವುದನ್ನು ಮಾಡುವುದಂತೂ ಇಲ್ಲ. ಬಂಧನವಿರುವವರೆಗೆ ಜತೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ-ಅಗಲುವುದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಕಾರಣ–ಕಾರ್ಯತನವು ಜೀವಂತವಿರುತ್ತದೆ; ಇಲ್ಲಿ ಬಂಧನವು ಇಷ್ಟುಮಾತ್ರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದುದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಮೂರ್ತಿಕ ಅಮೂರ್ತಿಕದ ಬಂಧನವಾಗುವಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಜೀವಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಸಂಬಂಧವು ಅನಾದಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಅನಂತ ಜೀವಗಳದ್ದೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಘಾತಿ–ಅಘಾತಿ ಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯ

ಆ ಕರ್ಮಗಳು ಜ್ಞಾನಾವರಣ ಮೊದಲಾದ ಭೇದಗಳಿಂದ ಎಂಟು ಪ್ರಕಾರದ್ದಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಘಾತಿ-ಕರ್ಮಗಳ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಜೀವ ಸ್ವಭಾವದ ಘಾತವಾಗುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನಾವರಣ-ದರ್ಶನಾವರಣಗಳಿಂದಂತೂ ಜೀವದ ಸ್ವಭಾವಗಳಾದ ಆ ಜ್ಞಾನ–ದರ್ಶನಗಳ ವ್ಯಕ್ತತೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಆ ಕರ್ಮಗಳ ಕ್ಷಯೋಪಶಮಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಕಿಂಚಿತ್ತು ಜ್ಞಾನ–ದರ್ಶನಗಳ ವ್ಯಕ್ತತೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಮೋಹನೀಯದಿಂದ ಜೀವ ಸ್ವಭಾವಗಳಲ್ಲದಂಥ ಮಿಥ್ಯಾಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ಕ್ರೋಧ, ಮಾನ, ಮಾಯೆ, ಲೋಭ ಮೊದಲಾದ ಕಷಾಯಗಳ ವ್ಯಕ್ತತೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅಂತರಾಯದಿಂದ ಜೀವಸ್ವಭಾವವಾದ ದೀಕ್ಷೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯರೂಪ ವೀರ್ಯದ ವ್ಯಕ್ತತೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಅದರ ಕ್ಷಯೋಪಶಮಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಕಿಂಚಿತ್ತು ಶಕ್ತಿಯಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಘಾತಿ ಕರ್ಮಗಳ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಜೀವಸ್ವಭಾವದ ಘಾತವು ಅನಾದಿಯಿಂದಲೇ ಆಗಿದೆ. ಮೊದಲು ಸ್ವಭಾವರೂಪನಾದ ಶುದ್ಧಾತ್ಮನಿದ್ದನು, ಅನಂತರ ಕರ್ಮದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಸ್ವಭಾವದ ಘಾತವಾಗುವುದರಿಂದ ಅಶುದ್ಧನಾದನು–ಎಂಬುದಾಗಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಶ್ನೆ: ಘಾತವೆಂಬ ಹೆಸರಂತೂ ಅಭಾವದ್ದಿದೆ; ಆದುದರಿಂದ ಮೊದಲು ಸದ್ಭಾವವಿರುವುದರ ಅಭಾವ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಭಾವದ್ದಂತೂ ಸದ್ಭಾವವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದ ಮೇಲೆ ಯಾವುದರ ಘಾತ ಮಾಡಿತು?

ಉತ್ತರ: ಕರ್ಮದ ನಿಮಿತ್ತವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕೇವಲಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದ ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವರೂಪವಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವಂಥ ಶಕ್ತಿಯು ಜೀವದಲ್ಲಿ ಅನಾದಿಯಿಂದಲೇ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಅನಾದಿಯಿಂದಲೇ ಕರ್ಮದ ಸಂಬಂಧವು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಶಕ್ತಿಯ ವ್ಯಕ್ತತೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಶಕ್ತಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಸ್ವಭಾವವಿದೆ, ಆದರೆ ಅದನ್ನು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಗೊಡದಿರುವ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಘಾತಮಾಡಿತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಅಘಾತಿ ಕರ್ಮಗಳ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಈ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಬಾಹ್ಯಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಸಂಬಂಧವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವೇದನೀಯದಿಂದಂತೂ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಶರೀರದ ಹೊರಗೆ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರ ಸುಖ–ದುಃಖಗಳಿಗೆ

ಕಾರಣವಾದ ಪರದ್ರವ್ಯಗಳ ಸಂಯೋಗ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ; ಆಯುವಿನಿಂದ ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯವರೆಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತ ಶರೀರದ ಸಂಬಂಧವು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ; ನಾಮದಿಂದ ಗತಿ, ಜಾತಿ, ಶರೀರ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಗೋತ್ರದಿಂದ ಉಚ್ಚ-ನೀಚ ಕುಲದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅಘಾತಿಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಬಾಹ್ಯಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಏಕತ್ರಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಮೋಹದ ಉದಯದ ಸಹಯೋಗವಾದ ಮೇಲೆ ಜೀವವು ಸುಖಿ-ದುಃಖಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಶರೀರ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಜೀವದ ಅಮೂರ್ತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಸ್ವಭಾವಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ವಭಾವಭೂತ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಯಾರಾದರೂ ಶರೀರವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡರೆ ಆತ್ಮನೂ ಹಿಡಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಕರ್ಮದ ಉದಯವಿರುವವರೆಗೆ ಬಾಹ್ಯ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಹಾಗೆಯೇ ಇರುತ್ತವೆ, ಬೇರೆ ಬಗೆಯಾಗದಂತೆ ಈ ಅಘಾತಿಕರ್ಮಗಳ ನಿಮಿತ್ತವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ನಿರ್ಬಲ ಜಡಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಜೀವಸ್ವಭಾವದ ಘಾತ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯಸಾಮಗ್ರಿಯ ಲಾಭ

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಕರ್ಮಗಳಂತೂ ಜಡವಿದ್ದು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಬಲಿಷ್ಠವಿಲ್ಲವೆಂದ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಜೀವ ಸ್ವಭಾವದ ಘಾತವಾಗುವುದು ಹಾಗೂ ಬಾಹ್ಯ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ದೊರಕುವುದು ಹೇಗೆ ಸಂಭವವಿದೆ ?

ಉತ್ತರ : ಕರ್ಮಗಳು ಸ್ವಯಂ ಕರ್ತೃವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಜೀವ ಸ್ವಭಾವದ ಘಾತ ಮಾಡಿದರೆ, ಬಾಹ್ಯ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟರೆ ಆ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯತನವೂ ಬೇಕು ಮತ್ತು ಬಲಿಷ್ಠತನವೂ ಬೇಕು; ಹಾಗಂತೂ ಇಲ್ಲ, ಆದರೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ನಿಮಿತ್ತ-ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಆ ಕರ್ಮಗಳ ಉದಯಕಾಲವಿದ್ದಾಗ ಆತ್ಮನು ತಾನಾಗಿಯೇ ಸ್ವಭಾವರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಮಿಸದೆ ವಿಭಾವರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತಾನೆ, ಮತ್ತು ಆ ಅನ್ಯ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಹಾಗೆಯೇ ಸಂಬಂಧರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ.

ಹೇಗೆಂದರೆ ಓರ್ವ ಪುರುಷನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಮೋಹನ ಧೂಳು ಬೀಳುವುದರಿಂದ ಆ ಪುರುಷನು ಹುಚ್ಚನಾಗುವನು; ಆ ಮೋಹನ ಧೂಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಬಲಿಷ್ಠತನವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಆ ಮರುಳತನವು ಮೋಹನ ಧೂಳದಿಂದಲೇ ಆಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೋಹನ ಧೂಳದ್ದಂತೂ ನಿಮಿತ್ತವಿದೆ ಮತ್ತು ಪುರುಷನು ತಾನೇ ಹುಚ್ಚನಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತಾನೆ, ನಿಮಿತ್ತ-ನೈಮಿತ್ತಿಕಗಳು ಹೀಗೆಯೇ ಆಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ.

ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಸೂರ್ಯೋದಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು-ಗಂಡು ಚಕ್ರವಾಕ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಸಂಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ದ್ವೇಷ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಬಲವಂತ ಮಾಡಿ ಅಗಲಿಸಿಲ್ಲ, ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಕಾರುಣ್ಯಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ತಂದು ಕೂಡಿಸಿಲ್ಲ, ಸೂರ್ಯೋದಯದ ನಿಮಿತ್ತ ಪಡೆದು ಅವು ತಾವಾಗಿಯೇ ಬೆರೆಯುತ್ತವೆ. ನಿಮಿತ್ತ-ನೈಮಿತ್ತಿಕತನವು ಹೀಗೆಯೇ ಆಗುತ್ತಲಿದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಕರ್ಮದ್ದೂ ನಿಮಿತ್ತ-ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಭಾವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕರ್ಮದ ಉದಯದಿಂದ ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಅವಸ್ಥೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ನವೀನ ಬಂಧ ವಿಚಾರ

ಈಗ ನವೀನ ಕರ್ಮಬಂಧವು ಹೇಗಾಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ– ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಕಾಶವು ಎಷ್ಟು ಮೋಡದ ಆವರಣದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಿಲ್ಲ ಅಷ್ಟರದು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಭಾವವಿದೆ, ಮತ್ತು ಆ ಮೋಡದ ಆವರಣದ ಕುಗ್ಗುವಿಕೆಯಿಂದ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಕಾಶವು ಪ್ರಕಟವಿದೆ ಅದು ಆ ಸೂರ್ಯನ ಸ್ವಭಾವದ ಅಂಶ-

ಇದೆ- ಮೋಡದ ಆವರಣ ಜನ್ಯವಲ್ಲ, ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಜೀವದ-ಜ್ಞಾನ-ದರ್ಶನ-ವೀರ್ಯ ಸ್ವಭಾವವು ಜ್ಞಾನಾವರಣ, ದರ್ಶನಾವರಣ, ಅಂತರಾಯದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಎಷ್ಟು ವ್ಯಕ್ತವಿಲ್ಲ ಅಷ್ಟರದಂತೂ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಭಾವವಿದೆ. ಮತ್ತು ಆ ಕರ್ಮಗಳ ಕ್ಷಯೋಪಶಮದಿಂದ ಎಷ್ಟು ಜ್ಞಾನ–ದರ್ಶನ–ವೀರ್ಯಗಳು ಪ್ರಕಟವಿವೆ ಅದು ಆ ಜೀವ ಸ್ವಭಾವದ ಅಂಶವೇ ಇದೆ, ಕರ್ಮಜನ್ಯ ಔಪಾಧಿಕ ಭಾವಗಳಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಇಂಥ ಸ್ವಭಾವಾಂಶದ ಅಭಾವವು ಅನಾದಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಎಂದೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದಲೇ ಈ ನೋಡುವಂಥ-ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ ವಸ್ತುವೇ ಆತ್ಮವಿದೆಯೆಂದು ಜೀವದ ಜೀವತ್ವತನದ ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ನವೀನ ಕರ್ಮದ ಬಂಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಏಕೆಂದರೆ ನಿಜಸ್ವಭಾವವೇ ಬಂಧದ ಕಾರಣವಾದರೆ ಬಂಧದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೇಗಾಗುವುದು? ಮತ್ತು ಆ ಕರ್ಮಗಳ ಉದಯದಿಂದ ಎಷ್ಟು ಜ್ಞಾನ-ದರ್ಶನ-ವೀರ್ಯಗಳ ಅಭಾವರೂಪವಿವೆ ಅವುಗಳಿಂದಲೂ ಬಂಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಏಕೆಂದರೆ ತನ್ನದೇ ಅಭಾವವಾದ ಮೇಲೆ ಉಳಿದವುಗಳಿಗೆ ಕಾರಣ ಹೇಗಾಗುವುದು ? ಆದುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಾವರಣ, ದರ್ಶನಾವರಣ, ಅಂತರಾಯದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಭಾವಗಳು ನವೀನ ಕರ್ಮಬಂಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಿಲ್ಲ.

ಅದರಂತೆ ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮದಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಅಯಥಾರ್ಥ-ಶ್ರದ್ಧಾರೂಪದ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಭಾವವಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಕ್ರೋಧ, ಮಾನ, ಮಾಯೆ, ಲೋಭ ಮೊದಲಾದ ಕಷಾಯಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅವು ಜೀವದ ಅಸ್ತಿತ್ವಮಯವಿದ್ದರೂ, ಜೀವದಿಂದ ಭಿನ್ನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಜೀವವೇ ಅವುಗಳ ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದರೂ, ಜೀವದ ಪರಿಣಮನರೂಪವಾಗಿಯೇ ಆ ಕಾರ್ಯಗಳಿದ್ದರೂ ಅವು ಮೋಹನೀಯಕರ್ಮದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೇ ಆಗುತ್ತವೆ, ಕರ್ಮದ ನಿಮಿತ್ತವು ದೂರವಾದ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳ ಅಭಾವವೇ ಆಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅವು ಜೀವದ ನಿಜಸ್ವಭಾವಗಳಲ್ಲ, ಔಪಾದಿಕ ಭಾವಗಳಿವೆ. ಆ ಭಾವಗಳಿಂದ ನವೀನ ಬಂಧವಾಗುತ್ತದೆ; ಆದುದರಿಂದ ಮೋಹದ ಉದಯದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಭಾವಗಳು ಬಂಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿವೆ.

ಮತ್ತು ಅಘಾತಿ ಕರ್ಮಗಳ ಉದಯದಿಂದ ಬಹು ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಶರೀರಾದಿಗಳಂತೂ ಜೀವಪ್ರದೇಶಗಳೊಡನೆ ಏಕಕ್ಷೇತ್ರಾವಗಾಹಿಯಾಗಿ ಏಕಬಂಧನರೂಪವಿರುತ್ತವೆ, ಇನ್ನು ಧನ, ಕುಟುಂಬ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಆತ್ಮನಿಂದ ಭಿನ್ನರೂಪವಾಗುವುದರಿಂದ ಅವೆಲ್ಲವು ಬಂಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪರದ್ರವ್ಯಗಳು ಬಂಧದ ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಮಮತೆಯರೂಪದ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಭಾವಗಳಿರುವುದೇ ಬಂಧದ ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಯೋಗ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದಾಗುವಂಥ ಪ್ರಕೃತಿಬಂಧ, ಪ್ರದೇಶಬಂಧ

ನಾಮಕರ್ಮದ ಉದಯದಿಂದ ಶರೀರ, ವಚನ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸುಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು; ಅವುಗಳ ಚೇಷ್ಟೆಯ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಆತ್ಮ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಚಂಚಲತೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಪುದ್ಗಲವರ್ಗಣಗಳಿಂದ ಏಕಬಂಧನವಾಗುವ ಶಕ್ತಿಯುಂಟಾಗುವುದರ ಹೆಸರು ಯೋಗವಿದೆ. ಅದರ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಪ್ರತಿಸಮಯಕ್ಕೆ ಕರ್ಮರೂಪವಾಗಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅನಂತ ಪರಮಾಣುಗಳ ಗ್ರಹಣವಾಗುತ್ತದೆ ಅಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಯೋಗವಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಪ ಪರಮಾಣುಗಳ ಗ್ರಹಣವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಯೋಗವಿದ್ದರೆ ಅಧಿಕ ಪರಮಾಣುಗಳ ಗ್ರಹಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಒಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದ ಆ ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಾವರಣ ಮೊದಲಾದ ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಉತ್ತರ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣವು ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆ ವರ್ಗೀಕರಣಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಪರಮಾಣುಗಳು ಆ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ರೂಪದಿಂದ ತಾವೇ ಪರಿಣಮಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಶುಭಯೋಗ, ಅಶುಭಯೋಗವೆಂದು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರವಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಅಂಗಗಳೊಳಗೆ ಮನ–ವಚನ– ಕಾಯದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾದರೆ ಶುಭಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅಧರ್ಮದ ಅಂಗಗಳೊಳಗೆ ಅವುಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾದರೆ ಅಶುಭಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಶುಭಯೋಗವಿರಲಿ ಅಥವಾ ಅಶುಭಯೋಗವಿರಲಿ

ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವ ಪ್ರಾಪ್ತ ಮಾಡಿಕೊಂಡಲ್ಲದೆ ಘಾತಿಕರ್ಮಗಳದ್ದಂತೂ ಸರ್ವಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಬಂಧವು ನಿರಂತರ ಆಗುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಸಮಯವು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಮೋಹನೀಯದ ಹಾಸ್ಯ-ಶೋಕದ ಯುಗಲದಲ್ಲಿ, ರತಿ-ಅರತಿಯ ಯುಗಲದಲ್ಲಿ, ಮೂರೂ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದುಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೇ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಬಂಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ಅಘಾತಿಕರ್ಮಗಳ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶುಭಯೋಗವಿದ್ದರೆ ಸಾತಾವೇದನೀಯ ಮೊದಲಾದ ಪುಣ್ಯಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಬಂಧವಾಗುತ್ತದೆ, ಅಶುಭಯೋಗವಿದ್ದರೆ ಅಸಾತಾವೇದನೀಯ ಮೊದಲಾದ ಪಾಪಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಬಂಧವಾಗುತ್ತದೆ, ಮಿಶ್ರಯೋಗವಿದ್ದರೆ ಅದೆಷ್ಟೋ ಪುಣ್ಯಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಹಾಗೂ ಅದೆಷ್ಟೋ ಪಾಪ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಬಂಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಯೋಗದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಕರ್ಮಗಳ ಆಗಮನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಯೋಗವು ಆಸ್ರವವಿದೆ. ಮತ್ತು ಅದರ ಮುಖಾಂತರ ಗ್ರಹಣವಾದ ಕರ್ಮಪರಮಾಣುಗಳ ಹೆಸರು ಪ್ರದೇಶವಿದೆ, ಅವುಗಳ ಬಂಧವಾಗುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲೋತ್ತರ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ವಿಭಾಗವಾಗುವುದರಿಂದ ಯೋಗಗಳಿಂದ ಪ್ರದೇಶಬಂಧ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕೃತಿಬಂಧವಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಕಷಾಯದಿಂದ ಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಅನುಭಾಗಬಂಧ

ಮೋಹದ ಉದಯದಿಂದ **ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ, ಕ್ರೋಧ ಮೊದಲಾದ ಭಾವಗಳಾಗುತ್ತವೆ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವೆಲ್ಲವುಗಳ ಹೆಸರು ಕಷಾಯವಿದೆ.** ಅದರಿಂದ ಆ ಕರ್ಮಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಸ್ಥಿತಿಯು ಕಟ್ಟಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅದರೊಳಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅಬಾಧಾಕಾಲವನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಅನಂತರ ಕಟ್ಟಿದ ಸ್ಥಿತಿಯು ಪೂರ್ಣವಾಗುವವರೆಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಉದಯವು ಬರುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ದೇವ-ಮನುಷ್ಯ-ತಿರ್ಯಂಚಾಯುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಘಾತಿ-ಅಘಾತಿ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಅಲ್ಪಕಷಾಯವಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಪಸ್ಥಿತಿಬಂಧವಾಗುತ್ತದೆ, ಅಧಿಕ ಕಷಾಯವಿದ್ದರೆ ಅಧಿಕ ಸ್ಥಿತಿಬಂಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂರು ಆಯುಗಳ ಅಲ್ಪಕಷಾಯದಿಂದ ಅಧಿಕ ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ಕಷಾಯದಿಂದ ಅಲ್ಪಸ್ಥಿತಿಬಂಧವಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಮತ್ತು ಆ ಕಷಾಯದಿಂದಲೇ ಆ ಕರ್ಮಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಭಾಗ ಶಕ್ತಿಯ ವಿಶೇಷತೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅನುಭಾಗ ಬಂಧವಾದ ಹಾಗೆಯೇ ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಅಧಿಕ ಅಥವಾ ಅಲ್ಪ ಫಲವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಘಾತಿಕರ್ಮಗಳ ಸರ್ವಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅಘಾತಿ ಕರ್ಮಗಳ ಪಾಪಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಂತೂ ಅಲ್ಪ ಕಷಾಯವಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಪ ಅನುಭಾಗವು ಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ, ಅಧಿಕ ಕಷಾಯವಿದ್ದರೆ ಅಧಿಕ ಅನುಭಾಗವು ಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ; **ಮತ್ತು ಪುಣ್ಯಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಕಷಾಯವಿದ್ದರೆ ಅಧಿಕ ಅನುಭಾಗವು ಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ, ಅಧಿಕ ಕಷಾಯವಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಪಅನುಭಾಗವು ಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ.**

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಕಷಾಯಗಳಿಂದ ಕರ್ಮಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಸ್ಥಿತಿ-ಅನುಭಾಗದ ವಿಶೇಷತೆಯಾಯಿತು; ಆದುದರಿಂದ ಕಷಾಯಗಳಿಂದ ಸ್ಥಿತಿಬಂಧ ಹಾಗೂ ಅನುಭಾಗಬಂಧವಾಗುವುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಅಧಿಕಮದ್ಯವಿದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದವರೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಉನ್ಮತ್ತತೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದರೆ ಆ ಮದ್ಯವು ಕೀಳುತನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪಮದ್ಯವಿದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲದವರೆಗೆ ಅಧಿಕ ಉನ್ಮತ್ತತೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದರೆ ಆ ಮದ್ಯವು ಉಚ್ಚತನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ; ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅಧಿಕ ಕರ್ಮಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದವರೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪಫಲ

ಕೊಡುವ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದರೆ ಆ ಕರ್ಮಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಕೀಳುತನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆ, ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ಕರ್ಮಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲದವರೆಗೆ ಫಲಕೊಡುವಶಕ್ತಿಯಿದ್ದರೆ ಆ ಕರ್ಮಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಉಚ್ಚತನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಆದುದರಿಂದ ಯೋಗಗಳಿಂದಾದ ಪ್ರಕೃತಿಬಂಧ-ಪ್ರದೇಶಬಂಧಗಳು ಬಲಶಾಲಿಯಿಲ್ಲ, ಕಷಾಯಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ಥಿತಿಬಂಧ-ಅನುಭಾಗಬಂಧಗಳೂ ಬಲಶಾಲಿಯಿಲ್ಲ; ಆದುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯರೂಪದಿಂದ ಕಷಾಯವನ್ನೇ ಬಂಧದ ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. **ಬಂಧಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲದವರು ಕಷಾಯವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು.**

ಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯ ಜಡ-ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುಗಳ ಯಥಾಯೋಗ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿರೂಪ ಪರಿಣಮನ.

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುಗಳು ಜಡವಾಗಿದ್ದು ಅವಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪಕೂಡ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲವೆಂದಮೇಲೆ ಅವು ಯಥಾಯೋಗ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿರೂಪವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಪರಿಣಮನ ಮಾಡುತ್ತವೆ ?

ಉತ್ತರ : ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಹಸಿವೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಮುಖದಿಂದ ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದ ಭೋಜನ ರೂಪದ ಪುದ್ಗಲ ಪಿಂಡವು ಅದು ಮಾಂಸ, ವೀರ್ಯ, ರಕ್ತ ಮೊದಲಾದ ಧಾತುಗಳ ರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಆ ಭೋಜನದ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಧಾತುರೂಪದಿಂದ ಅಲ್ಪ ಹಾಗೂ ಇನ್ನೊಂದು ಧಾತುರೂಪದಿಂದ ಅಧಿಕ ಪರಮಾಣುಗಳಿರುತ್ತವೆ, ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪರಮಾಣುಗಳ ಸಂಬಂಧವು ಅಧಿಕಕಾಲವಿರುತ್ತದೆ ಕೆಲವುಗಳದ್ದು ಅಲ್ಪಕಾಲವಿರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಆ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಂತೂ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವನ್ನುತ್ಪನ್ನ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕ ಶಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಕೆಲವು ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿ ಹೊಂದಿವೆ. ಹೀಗಾಗುವಲ್ಲಿ ಆ ಭೋಜನ ರೂಪದ ಪುದ್ಗಲಪಿಂಡಕ್ಕೆ ನಾನು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪರಿಣಮನ ಮಾಡುವೆ, ಬೇರೆ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಪರಿಣಮನ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಜ್ಞಾನವಂತೂ ಇಲ್ಲ, ಹೀಗೆಯೇ ನಿಮಿತ್ತ-ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಭಾವವಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪರಿಣಮನವು ಹಾಗೇ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಕಷಾಯವಾದ ಮೇಲೆ ಯೋಗದ್ವಾರದಿಂದ ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವರ್ಗಣಾರೂಪದ ಪುದ್ಗಲ ಪಿಂಡವು ಜ್ಞಾನಾವರಣ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕೃತಿರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ, ಇನ್ನು ಆ ಕರ್ಮ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಪ್ರಕೃತಿರೂಪದಿಂದ ಅಲ್ಪ ಹಾಗೂ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಕೃತಿರೂಪದಿಂದ ಅಧಿಕ ಪರಮಾಣುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪರಮಾಣುಗಳ ಸಂಬಂಧವು ಅಧಿಕ ಕಾಲವಿರುತ್ತದೆ ಕೆಲವುಗಳದ್ದು ಅಲ್ಪಕಾಲವಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಆ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಂತೂ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವನ್ನುತ್ಪನ್ನ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕ ಶಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಕೆಲವು ಅಲ್ಪ ಶಕ್ತಿ ಹೊಂದಿವೆ. ಹೀಗಾಗುವಲ್ಲಿ ಆ ಕರ್ಮವರ್ಗಣಾರೂಪದ ಪುದ್ಗಲ ಪಿಂಡಕ್ಕೆ ನಾನು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪರಿಣಮನ ಮಾಡುವೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಪರಿಣಮನ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಜ್ಞಾನವಂತೂ ಇಲ್ಲ; ಆದರೆ ಹೀಗೆಯೇ ನಿಮಿತ್ತ-ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಭಾವವಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪರಿಣಮನವು ಹಾಗೇ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ನಿಮಿತ್ತ-ನೈಮಿತ್ತಿಕಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿವೆ. ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಮಂತ್ರದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ನೀರು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಾದಿಗಳನ್ನು ದೂರ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಹರಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಪಾದಿಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವ ಶಕ್ತಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ; ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಜೀವಭಾವದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಾವರಣಾದಿರೂಪದ ಶಕ್ತಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಜ್ಞಾನ ಬೇಕು, ಆದರೆ ಹಾಗೆ ನಿಮಿತ್ತವೊದಗಿದ ಮೇಲೆ ತಾನಾಗಿಯೇ

ಹಾಗೆ ಪರಿಣಮನವಾದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಯೋಜನವೇನೂ ಇಲ್ಲ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ನವೀನಬಂಧವಾಗುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಸತ್ತಾರೂಪ ಕರ್ಮಗಳ ಅವಸ್ಥೆ

ಕರ್ಮರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ ಪರಮಾಣುಗಳ ಉದಯಕಾಲವು ಬರುವವರೆಗೆ ಜೀವ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಏಕಕ್ಷೇತ್ರಾವಗಾಹರೂಪದ ಬಂಧನವಿರುತ್ತದೆ, ಅಲ್ಲಿ ಜೀವಭಾವದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಕೆಲವು ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಅವಸ್ಥೆಯು ಬದಲಾವಣೆಯೂ ಆಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬೇರೆ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಪರಮಾಣುಗಳು ಸಂಕ್ರಮಣರೂಪವಾಗಿ ಅನ್ಯಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಪರಮಾಣುಗಳಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ, ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಸ್ಥಿತಿ ಹಾಗೂ ಅನುಭಾಗಗಳು ಅಧಿಕವಿದ್ದವು ಅಪಕರ್ಷಣವಾಗಿ ಅಲ್ಪವಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಸ್ಥಿತಿ ಹಾಗೂ ಅನುಭಾಗಗಳು ಅಲ್ಪವಿದ್ದವು ಉತ್ಕರ್ಷಣವಾಗಿ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಪರಮಾಣುಗಳ ಅವಸ್ಥೆ ಕೂಡ ಜೀವ ಭಾವಗಳ ನಿಮಿತ್ತ ಪಡೆದು ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ನಿಮಿತ್ತವು ದೊರಕದಿದ್ದರೆ ಬದಲಾವಣೆ-ಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಇದ್ದ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಸತ್ತಾರೂಪ ಕರ್ಮಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಕರ್ಮಗಳ ಉದಯರೂಪ ಅವಸ್ಥೆ

ಕರ್ಮಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಉದಯಕಾಲವು ಬಂದಾಗ ಆ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಅನುಭಾಗಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ತಾನಾಗಿಯೇ ಕಾರ್ಯ-ವಾಗುವುದು, ಕರ್ಮವು ಆ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಉದಯಕಾಲ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಯಗಳಾಗುವುದೇ ನಿಮಿತ್ತ–ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಸಂಬಂಧವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಯಾವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಫಲವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುದು ಅದರ ಅನಂತರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆ ಕರ್ಮರೂಪ ಪುದ್ಗಲಗಳಿಗೆ ಅನುಭಾಗ ಶಕ್ತಿಯ ಅಭಾವ ವಾಗುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮತ್ವತನದ ಅಭಾವವಾಗುತ್ತದೆ, ಆ ಪುದ್ಗಲಗಳು ಅನ್ಯಪರ್ಯಾಯರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಮಿ-ಸುವುದರ ಹೆಸರು ಸವಿಪಾಕ ನಿರ್ಜರೆಯಿದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಉದಯವಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳು ಉದಿರಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ.

ಕರ್ಮತ್ವತನದ ನಾಸ್ತಿಯಾದನಂತರ ಆ ಪರಮಾಣುಗಳು ಅದೇ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿರಲಿ ಅಥವಾ ಭಿನ್ನವಾಗಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಜೀವಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅನಂತ ಪರಮಾಣುಗಳು ಬಂಧಿಸು-ತ್ತವೆ; ಆ ಒಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿದ ಪರಮಾಣುಗಳು ಆಬಾಧಾಕಾಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿ-ಯಿರುವಷ್ಟು ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮದಿಂದ ಉದಯಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಪರ-ಮಾಣುಗಳೆಲ್ಲವು ಒಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಉದಯಕ್ಕೆ ಬರಲು ಯೋಗ್ಯವಿದ್ದರೆ ಅವೆಲ್ಲವು ಏಕತ್ರಿತವಾಗಿ ಉದಯಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಅವೆಲ್ಲ ಪರಮಾಣುಗಳ ಅನುಭಾಗಗಳು ಸೇರಿ ಎಷ್ಟು ಅನುಭಾಗಗಳಾಗುವವು ಅಷ್ಟು ಫಲವು ಆ ಕಾಲ ದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಪರಮಾಣುಗಳು ಬಂಧ ಸಮಯ ದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಉದಯ ಸಮಯದವರೆಗೆ ಕರ್ಮರೂಪ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಧಾರಣಮಾಡಿ ಜೀವದೊಡನೆ ಸಂಬಂಧ-ರೂಪವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಕರ್ಮಗಳ ಬಂಧ-ಉದಯ–ಸತ್ತಾರೂಪವಾದ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮಯಪ್ರಬದ್ಧಮಾತ್ರ ಪರಮಾಣುಗಳು ಬಂಧಿಸುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಒಂದು

ಸಮಯಪ್ರಬದ್ಧವಾತ್ರದ ನಿರ್ಜರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದೂವರೆ–ಗುಣಹಾನಿಯಿಂದ ಗುಣಿಸಿದ ಸಮಯಪ್ರಬದ್ಧ ಮಾತ್ರ ಸದಾಕಾಲವು ಸತ್ತ್ವದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ.

ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ವಿಶೇಷ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮುಂದೆ ಕರ್ಮಾಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವೆವು ಅಲ್ಲಿಂದ ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ದ್ರವ್ಯಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಭಾವಕರ್ಮದ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ಪ್ರವೃತ್ತಿ

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಕರ್ಮವು ಪರಮಾಣುರೂಪ ಅನಂತ ಪುದ್ಗಲದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವ ಕಾರ್ಯ ವಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಹೆಸರು ದ್ರವ್ಯಕರ್ಮವಿದೆ. ಮತ್ತು ಮೋಹದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ–ಕ್ರೋಧಾದಿ ರೂಪದ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಜೀವದ ಅಶುದ್ಧಭಾವದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಕಾರ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಹೆಸರು ಭಾವಕರ್ಮವಿದೆ. ದ್ರವ್ಯಕರ್ಮದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಭಾವಕರ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಭಾವಕರ್ಮದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ದ್ರವ್ಯಕರ್ಮದ ಬಂಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ದ್ರವ್ಯಕರ್ಮದಿಂದ ಭಾವಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಭಾವಕರ್ಮದಿಂದ ದ್ರವ್ಯ ಕರ್ಮ ಹೀಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಕಾರಣಕಾರ್ಯಭಾವದಿಂದ ಸಂಸಾರಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಿಭ್ರಮಣವಾಗುತ್ತದೆ.

ತೀವ್ರ–ಮಂದ ಬಂಧವಾಗುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಸಂಕ್ರಮಣಾದಿಗಳಾಗುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದು ಅನೇಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅನೇಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದಯಕ್ಕೆ ಬರುವಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಉದಯ ಬಂದಾಗ ತೀವ್ರಕಷಾಯವಾಗುವುದು ಆಗ ನವೀನ ಬಂಧವು ತೀವ್ರವೇ ಆಗು ವುದು; ಮತ್ತು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಂದ ಉದಯಬಂದಾಗ ಮಂದಕಷಾಯವಾಗುವುದು ಆಗ ಬಂಧವು ಮಂದವೇ ಆಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇನ್ನು ಆ ತೀವ್ರ-ಮಂದಕಷಾಯಗಳಿಗನುಸರಿಸಿಯೇ ಮೊದಲು ಕಟ್ಟಿದ ಕರ್ಮಗಳದ್ದೂ ಸಂಕ್ರಮಣಾದಿಗಳಾದರೆ ಆಗುವವು.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅನಾದಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಧಾರಾಪ್ರವಾಹರೂಪದಿಂದ ದ್ರವ್ಯಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಭಾವಕರ್ಮದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ನೋಕರ್ಮದ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ಪ್ರವೃತ್ತಿ

ನಾಮಕರ್ಮದ ಉದಯದಿಂದ ಶರೀರವಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಅದು ದ್ರವ್ಯಕರ್ಮದಂತೆ ಒಂದಿಷ್ಟು ಸುಖ–ದುಃಖದ ಕಾರಣವಿರುವುದರಿಂದ ಶರೀರವನ್ನು ನೋಕರ್ಮವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೋ ಶಬ್ದವನ್ನು ಈಷತ್ (ಅಲ್ಪ) ವಾಚಕವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದುದರಿಂದ ಶರೀರವು ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುಗಳ ಪಿಂಡವಿದ್ದು ದ್ರವ್ಯೇಂದ್ರಿಯ, ದ್ರವ್ಯಮನ, ಶ್ವಾಸೋಚ್ಛ್ವಾಸ ಮತ್ತು ವಚನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶರೀರದ ಅಂಗಗಳೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಕೂಡ ಪುದ್ಗಲಪರಮಾಣುಗಳ ಪಿಂಡವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಶರೀರದ ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯಕರ್ಮದ ಸಂಬಂಧದೊಡನೆ ಜೀವಕ್ಕೆ ಏಕಕ್ಷೇತ್ರಾವಗಾಹರೂಪದ ಬಂಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಶರೀರದ ಜನ್ಮ ಸಮಯದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಆಯುವಿನ ಸ್ಥಿತಿಯಿರುವಷ್ಟು ಕಾಲದವರೆಗೆ ಶರೀರದ ಸಂಬಂಧವಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಆಯುಷ್ಯವು ಪೂರ್ಣವಾದಮೇಲೆ ಮರಣವಾದಾಗ ಆ ಶರೀ ರದ ಸಂಬಂಧವು ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಶರೀರ ಮತ್ತು ಆತ್ಮ ಬೇರೆ–ಬೇರೆಯಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಅದರ ಅನಂತರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಎರಡನೆಯ, ಮೂರನೆಯ, ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಜೀವವು ಕರ್ಮೋದಯದ ನಿಮಿತ್ತ ದಿಂದ ಹೊಸ ಶರೀರವನ್ನು ಧಾರಣ ಮಾಡುತ್ತದೆ; ಅಲ್ಲಿ ಕೂಡ ತನ್ನ ಆಯುಷ್ಯದವರೆಗೆ ಅದೇ ಪ್ರಕಾರದ

ಸಂಬಂಧವಿರುತ್ತದೆ, ಪುನಃ ಮರಣವಾದಾಗ ಅದರಿಂದ ಸಂಬಂಧವು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತದೆ, ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪೂರ್ವ ಶರೀರದ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವುದು ಹಾಗೂ ನವೀನ ಶರೀರದ ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವುದು ಇದು ಅನುಕ್ರಮದಿಂದ ಆಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಆತ್ಮನು ಅಸಂಖ್ಯಾತಪ್ರದೇಶಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಸಂಕೋಚ-ವಿಸ್ತಾರ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಶರೀರಪ್ರಮಾಣವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನೆ; ಇನ್ನು ಸಮುದ್ಘಾತವಾದಮೇಲೆ ಶರೀರದ ಹೊರಗೂ ಆತ್ಮನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹರಡುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಅಂತರಾಳ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಬಿಟ್ಟ ಶರೀರದ ಪ್ರಮಾಣದಷ್ಟಿರುತ್ತವೆ.

ಈ ಶರೀರದ ಅಂಗಭೂತವಾದ ದ್ರವ್ಯೇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಶರೀರದ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಮೋಹದ ಉದಯದಿಂದ ಜೀವನು ಸುಖಿ-ದುಃಖಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನು ಒಮ್ಮೆಯಂತೂ ಜೀವದ ಇಚ್ಛೆಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಶರೀರವು ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ, ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಶರೀರದ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಜೀವನು ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ; ಒಮ್ಮೆ ಜೀವನು ಬೇರೆ ಬಗೆಯ ಇಚ್ಛಾರೂಪದಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ, ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಪುದ್ಗಲವು ಬೇರೆ ಬಗೆಯ ಅವಸ್ಥಾರೂಪದಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಈ ನೋಕರ್ಮದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ನಿತ್ಯನಿಗೋದ ಮತ್ತು ಇತರ ನಿಗೋದ :

ಮೊದಲಂತೂ ಈ ಜೀವನಿಗೆ ಅನಾದಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ನಿತ್ಯನಿಗೋದರೂಪ ಶರೀರದ ಸಂಬಂಧವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ, ಅಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯನಿಗೋದ ಶರೀರವನ್ನು ಧಾರಣಮಾಡಿ ಆಯುಷ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾದ ಮೇಲೆ ಸತ್ತು ಪುನಃ ನಿತ್ಯ-ನಿಗೋದ ಶರೀರವನ್ನು ಧಾರಣಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಪುನಃ ಆಯುಷ್ಯಪೂರ್ಣಮಾಡಿ ಸತ್ತು ನಿತ್ಯನಿಗೋದ ಶರೀರವನ್ನೇ ಧಾರಣಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅನಂತಾನಂತ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಜೀವರಾಶಿಯಿದ್ದು ಅದು ಅನಾದಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಜನ್ಮ-ಮರಣ ಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ.

ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಂದ ಆರುತಿಂಗಳು ಎಂಟುಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆರುನೂರಾಎಂಟು ಜೀವಗಳು ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತವೆ, ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಅವು ಇತರ ಪರ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಧಾರಣಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅವು ಪೃಥ್ವೀ, ಜಲ, ಅಗ್ನಿ, ಪವನ, ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವನಸ್ಪತಿರೂಪದ ಏಕೇಂದ್ರಿಯ ಪರ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ದ್ವೀಂದ್ರಿಯ, ತ್ರೀಂದ್ರಿಯ, ಚತುರಿಂದ್ರಿಯ ರೂಪದ ಪರ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ನಾರಕ, ತಿರ್ಯಂಚ, ಮನುಷ್ಯ, ದೇವರೂಪದ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯ ಪರ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಭ್ರಮಣಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅದೆಷ್ಟೋಕಾಲ ಭ್ರಮಣಮಾಡಿ ಪುನಃ ನಿಗೋದ ಪರ್ಯಾಯವನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ತಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ, ಅದರ ಹೆಸರು ಇತರ ನಿಗೋದವಿದೆ.

ಅಲ್ಲಿ ಅದೆಷ್ಟೋಕಾಲದವರೆಗಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಹೊರಟು ಇತರ ಪರ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಭ್ರಮಣಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಪರಿಭ್ರಮಣಮಾಡುವ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಕಾಲವು ಪೃಥ್ವೀ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಾವರಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕಲ್ಪಮಾತ್ರವಿದೆ, ಮತ್ತು ದ್ವೀಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯದವರೆಗಿನ ತ್ರಸಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಕ ಎರಡು ಸಾವಿರಸಾಗರವಿದೆ, ಇತರ ನಿಗೋದಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೂವರೆ ಪುದ್ಗಲ ಪರಾವರ್ತನಮಾತ್ರವಿದೆ, ಅದು ಕೂಡ ಅನಂತಕಾಲವಿದೆ. ಇತರ ನಿಗೋದದಿಂದ ಹೊರಹೊರಟು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಸ್ಥಾವರ ಪರ್ಯಾಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಪುನಃ ನಿಗೋದಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಏಕೇಂದ್ರಿಯ ಪರ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಪರಿಭ್ರಮಣಕಾಲವು ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪುದ್ಗಲ ಪರಾವರ್ತನ ಮಾತ್ರವಿದೆ ಮತ್ತು ಜಘನ್ಯವಂತೂ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಒಂದು ಅಂತರ್ಮುಹೂರ್ತಕಾಲವಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅಧಿಕಾಂಶ

ವಂತೂ ಏಕೇಂದ್ರಿಯ ಪರ್ಯಾಯಗಳನ್ನೇ ಧಾರಣ ಮಾಡುವುದಿದೆ, ಅನ್ಯಪರ್ಯಾಯಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಂತೂ ಕಾಕತಾಲೀಯ ನ್ಯಾಯದಂತಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಈ ಜೀವನಿಗೆ ಅನಾದಿಯಿಂದಲೇ ಕರ್ಮಬಂಧನರೂಪದ ರೋಗವಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಕರ್ಮಬಂಧದ ನಿದಾನದ ವರ್ಣನೆಯಾಯಿತು.

ಕರ್ಮಬಂಧನರೂಪ ರೋಗದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾಗುವ ಜೀವದ ಅವಸ್ಥೆ

ಈ ಕರ್ಮಬಂಧನರೂಪ ರೋಗದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಜೀವದ ಅವಸ್ಥೆ ಹೇಗಾಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-

ಜ್ಞಾನಾವರಣ-ದರ್ಶನಾವರಣ ಕರ್ಮೋದಯ ಜನ್ಯ ಅವಸ್ಥೆ-ಈ ಜೀವದ ಸ್ವಭಾವವು ಚೈತನ್ಯವಿದ್ದು ಅದು ಎಲ್ಲವುಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ-ವಿಶೇಷ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುವಂಥದ್ದಿದೆ. ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪವಿರುವಂತೆ ತಮಗೆ ಪ್ರತಿಭಾಸವಾಗುವುದರ ಹೆಸರೇ ಚೈತನ್ಯವಿದೆ. ಇನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯಸ್ವರೂಪವು ಪ್ರತಿಭಾಸವಾಗುವುದರ ಹೆಸರು ದರ್ಶನವಿದ್ದರೆ ವಿಶೇಷಸ್ವರೂಪವು ಪ್ರತಿಭಾಸವಾಗುವುದರ ಹೆಸರು ಜ್ಞಾನವಿದೆ. ಇಂಥ ಸ್ವಭಾವದ ಮುಖಾಂತರ ಸಮಸ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತ್ರಿಕಾಲವರ್ತಿ ಸರ್ವಗುಣಪರ್ಯಾಯಸಹಿತ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ನೋಡುವಂಥ-ತಿಳಿಯುವಂಥ ಶಕ್ತಿಯು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸದಾಕಾಲವಿದೆ; ಆದರೆ ಅನಾದಿಯಿಂದಲೇ ಜ್ಞಾನಾವರಣ, ದರ್ಶನಾವರಣದ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದು ಅದರ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಈ ಶಕ್ತಿಯು ವ್ಯಕ್ತತೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಕರ್ಮಗಳ ಕ್ಷಯೋಪಶಮದಿಂದ ಕಿಂಚಿತ ಮತಿಜ್ಞಾನ-ಶ್ರುತಜ್ಞಾನಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಎಂದಾದರೊಮ್ಮೆ ಅವಧಿಜ್ಞಾನವೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ, ಅಚಕ್ಷುದರ್ಶನವೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ ಅದರಂತೆ ಎಂದಾದರೊಮ್ಮೆ ಚಕ್ಷುದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಅವಧಿದರ್ಶನ ಕೂಡ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಇವುಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಕೂಡ ಹೇಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಮತಿಜ್ಞಾನದ ಪರಾಧೀನ ಪ್ರವೃತ್ತಿ

ಮೊದಲಂತೂ ಮತಿಜ್ಞಾನವಿದ್ದು ಅದು ಶರೀರದ ಅಂಗಭೂತಗಳಾದ ಜಿಹ್ವೆ, ನಾಸಿಕ, ನಯನ, ಕರ್ಣ, ಸ್ಪರ್ಶನ ಈ ದ್ರವ್ಯೇಂದ್ರಿಗಳ ಮತ್ತು ಹೃದಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಅರಳಿದ ಅಷ್ಟದಲ ಕಮಲದ ಆಕಾರವುಳ್ಳ ದ್ರವ್ಯಮನದ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ, ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ದೃಷ್ಟಿಮಂದವಾದವನು ತನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದಲೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕನ್ನಡಕ ಹಚ್ಚಿದ ನಂತರವೇ ನೋಡುತ್ತಾನೆ, ಕನ್ನಡಕವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನೋಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಆತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವು ಮಂದವಿದ್ದು ಅವನು ತನ್ನ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ, ಆದರೆ ದ್ರವ್ಯೇಂದ್ರಿಯ ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಸಂಬಂಧವಾದನಂತರವೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ, ಅವುಗಳಿಲ್ಲದೆ ತಿಳಿಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ, ಇನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಕಣ್ಣುಗಳಂತೂ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಇವೆ, ಆದರೆ ಕನ್ನಡಕದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೋಷವಾಗಿದ್ದರೆ ನೋಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ ಅಥವಾ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಣುತ್ತದೆ ಇಲ್ಲವೆ ವಿಪರೀತಕಾಣುತ್ತದೆ; ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ತಮ್ಮ ಕ್ಷಯೋಪಶಮ ಜ್ಞಾನವಂತೂ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಇದೆ, ಆದರೆ ದ್ರವ್ಯೇಂದ್ರಿಯ ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಪರಮಾಣುಗಳು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ತಿಳಿಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ ಅಥವಾ ಸ್ವಲ್ಪ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಇಲ್ಲವೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ದ್ರವ್ಯೇಂದ್ರಿಯ ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸುರೂಪ ಪರಮಾಣುಗಳ ಪರಿಣಮನಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಮತಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತ-ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಪರಿಣಮನಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಜ್ಞಾನದ ಪರಿಣಮನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ-ಹೇಗೆ ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಬಾಲ್ಯ-ವೃದ್ಧ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯೇಂದ್ರಿಯ ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸು ಶಿಥಿಲವಿದ್ದಾಗ ಬುದ್ಧಿಯೂ ಶಿಥಿಲವಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಶೀತ ವಾಯು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ನಿಮಿತ್ತ

ದಿಂದ ಸ್ಪರ್ಶ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಪರಮಾಣುಗಳು ವಿಪರೀತವಾದಾಗ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಅಥವಾ ಸ್ವಲ್ಪ ತಿಳಿಯುವುದಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೆ ಕೂಡ ನಿಮಿತ್ತ-ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಸಂಬಂಧವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ- ನೇತ್ರೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಅಂಧಕಾರದ ಪರಮಾಣುಗಳು ಅಥವಾ ನೇತ್ರಸ್ತಂಭಾದಿಗಳ ಪರಮಾಣುಗಳು ಅಥವಾ ಪಾಷಾಣಾದಿಗಳ ಪರಮಾಣುಗಳು ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಬಂದರೆ ಕಾಣುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಗಾಜು ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಬಂದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಕೆಂಪು ಕಾಣುತ್ತದೆ, ಹಸಿರು ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಬಂದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಹಸಿರಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಾಗುತ್ತದೆ.

ದೂರದರ್ಶಕ ಯಂತ್ರ, ಕನ್ನಡಕ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಬಂದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಣಲಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕಾಶ, ನೀರು, ನಿರ್ಮಲ ಗಾಜು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಪರಮಾಣುಗಳು ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಬಂದರೂ ಕೂಡ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಇತರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸಿನದು ಕೂಡ ಯಥಾಸಂಭವ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮಂತ್ರಾದಿಗಳ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಅಥವಾ ಮದ್ಯಪಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಭೂತಾದಿಗಳ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ತಿಳಿಯದಾಗುವುದು, ಸ್ವಲ್ಪ ತಿಳಿಯುವುದು ಅಥವಾ ವಿಪರೀತ ತಿಳಿಯುವುದಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಜ್ಞಾನವು ಬಾಹ್ಯದ್ರವ್ಯಗಳ ಅಧೀನವಿದೆಯೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಈ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದಾಗುತ್ತದೆ ಅದು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಾಗುತ್ತದೆ; ದೂರದಿಂದ ಹೇಗೋ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ, ಸಮೀಪದಿಂದ ಹೇಗೋ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ, ಕೂಡಲೇ ಹೇಗೋ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ತಿಳಿಯುವಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಮಯವಾಗಿ ಹೋದಾಗ ಹೇಗೋ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ, ಒಂದನ್ನು ಸಂಶಯದೊಡನೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ, ಒಂದನ್ನು ವಿಪರೀತವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಒಂದನ್ನು ಕಿಂಚಿತ್ತು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ, ಇತ್ಯಾದಿರೂಪದಿಂದ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ಈ ಮತಿಜ್ಞಾನವು ಪಾರತಂತ್ರ್ಯದೊಡನೆ ಇಂದ್ರಿಯ-ಮನಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಂತೂ ಎಷ್ಟು ಕ್ಷೇತ್ರದ ವಿಷಯವಿದೆ ಅಷ್ಟು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವರ್ತಮಾನದೊಳಗೆ ಸ್ಥೂಲ ತನಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಯೋಗ್ಯ ಪುದ್ಗಲ ಸ್ಕಂಧಗಳಿದ್ದರೆ ಅವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲೂ ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಸ್ಕಂಧದ ಸ್ಪರ್ಶಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತನಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಯೋಗ್ಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತ್ರ ತ್ರಿಕಾಲ ಸಂಬಂಧದ ದೂರ ಕ್ಷೇತ್ರವರ್ತಿ ಅಥವಾ ಸಮೀಪ ಕ್ಷೇತ್ರವರ್ತಿಯಾದ ರೂಪಿ-ಅರೂಪಿ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಪರ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಅಸ್ಪಷ್ಟರೂಪದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದು ಕೂಡ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನವಾಗಿರುವುದನ್ನೇ ಅಥವಾ ಊಹೆ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನೇ ತಿಳಿಯುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಎಂದಾದರೊಮ್ಮೆ ತನ್ನ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದಲೇ ಅಸತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ-ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಜಾಗೃತದಲ್ಲೂ ಎಂದೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬಾರದಂಥ ಆಕಾರಾದಿಗಳ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಹೇಗಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಮನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಆಗುವ ಜ್ಞಾನದ ಹೆಸರು ಮತಿಜ್ಞಾನವಿದೆ.

ಪೃಥ್ವೀ, ಜಲ, ಅಗ್ನಿ, ವಾಯು, ವನಸ್ಪತಿರೂಪದ ಏಕೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಕೇವಲ ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾನವಿದೆ; ಬಾಲಹುಳ, ಶಂಖಹುಳ ಮೊದಲಾದ ದ್ವೀಂದ್ರಿಯ ಜೀವಗಳಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಶ, ರಸದ ಜ್ಞಾನವಿದೆ; ಇರುವೆ, ತಿಗಣೆ ಮೊದಲಾದ ತ್ರೀಂದ್ರಿಯ ಜೀವಗಳಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಶ,ರಸ, ಗಂಧದ ಜ್ಞಾನವಿದೆ; ದುಂಬಿ, ನೊಣ, ಪತಂಗದಹುಳು ಮೊದಲಾದ ಚತುರಿಂದ್ರಿಯ ಜೀವಗಳಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಶ, ರಸ, ಗಂಧ, ವರ್ಣದ ಜ್ಞಾನವಿದೆ; ಮೀನು, ಹಸು, ಪಾರಿವಾಳ ಇತ್ಯಾದಿ ತಿರ್ಯಂಚ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯ, ದೇವ, ನಾರಕಿಗಳು ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯವಿದ್ದು ಇವಕ್ಕೆ ಸ್ಪರ್ಶ, ರಸ, ಗಂಧ, ವರ್ಣ, ಶಬ್ದಗಳ ಜ್ಞಾನವಿದೆ. ತಿರ್ಯಂಚಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಂಜ್ಞೀಯಿದ್ದು ಕೆಲವು ಅಸಂಜ್ಞೀಯಿವೆ. ಸಂಜ್ಞಿಗಳಿಗೆ ಮನೋಜನ್ಯ

ಜ್ಞಾನವಿದ್ದರೆ ಅಸಂಜ್ಞಿಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯ, ದೇವ, ನಾರಕಿಗಳು ಸಂಜ್ಞೀಯಿದ್ದು ಅವೆಲ್ಲವುಗಳಿಗೆ ಮನೋಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನವು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮತಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಶ್ರುತಜ್ಞಾನದ ಪರಾಧೀನ ಪ್ರವೃತ್ತಿ

ಮತಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವ ವಸ್ತುವಿನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಅನ್ಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ಯಾವುದರಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ ಅದು ಶ್ರುತಜ್ಞಾನವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಅನಕ್ಷರಾತ್ಮಕವೆಂದು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರವಿವೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ 'ಘಟ'ವೆಂಬ ಎರಡಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕೇಳುವುದು ಅಥವಾ ನೋಡುವುದಂತೂ ಮತಿಜ್ಞಾನವಾಯಿತು; ಅವುಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಘಟ-ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಅದು ಶ್ರುತಜ್ಞಾನವಿದೆ. ಹೀಗೆ ಉಳಿದುವನ್ನೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದಂತೂ ಅಕ್ಷರಾತ್ಮಕವಾದ ಶ್ರುತಜ್ಞಾನವಿದೆ, ಮತ್ತು ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಶೀತದ ಜ್ಞಾನವಾಗುವುದಂತೂ ಅದು ಮತಿಜ್ಞಾನವಿದೆ; ಅದರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ 'ಇದು ಹಿತಕರವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಓಡಿ ಹೋಗುವ' ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪದ ಜ್ಞಾನವಾಗುವುದು ಅದು ಶ್ರುತಜ್ಞಾನವಿದೆ. ಹೀಗೆ ಉಳಿದವುಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದು ಅನಕ್ಷರಾತ್ಮಕ ಶ್ರುತಜ್ಞಾನವಿದೆ.

ಏಕೇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದ ಅಸಂಜ್ಞೀ ಜೀವಗಳಿಗಂತೂ ಅನಕ್ಷರಾತ್ಮಕ ಶ್ರುತಜ್ಞಾನವೇ ಇದೆ ಮತ್ತು ಸಂಜ್ಞೀ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಎರಡೂ ಇವೆ. ಈ ಶ್ರುತಜ್ಞಾನವು ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ ಪರಾಧೀನವಿರುವಂಥ ಮತಿಜ್ಞಾನದ ಅಧೀನವೂ ಇದೆ ಮತ್ತು ಅನ್ಯ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳ ಅಧೀನವಿರುವುದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಪರಾಧೀನವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅವಧಿಜ್ಞಾನ, ಮನಃಪರ್ಯಯಜ್ಞಾನ, ಕೇವಲಜ್ಞಾನದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ

ತನ್ನ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಕ್ಷೇತ್ರ-ಕಾಲಗಳ ಪರಿಮಿತಿಗೊಳಪಟ್ಟು ರೂಪಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ ರೂಪದಿಂದ ತಿಳಿಯಲಾಗುವುದು ಅದು ಅವಧಿಜ್ಞಾನವಿದೆ. ಅದು ದೇವ, ನಾರಕಿಗಳೆಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಸಂಜ್ಞೀ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯ ತಿರ್ಯಂಚ ಹಾಗೂ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲೂ ಕೆಲವರಿಗೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಸಂಜ್ಞೀವರೆಗಿನ ಜೀವಗಳಿಗೆ ಇದು ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಇದು ಕೂಡ ಶರೀರ ಮೊದಲಾದ ಪುದ್ಗಲಗಳ ಅಧೀನವಿದೆ. ದೇಶಾವಧಿ, ಪರಮಾವಧಿ, ಸರ್ವಾವಧಿಯೆಂದು ಅವಧಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕ್ಷೇತ್ರ-ಕಾಲಗಳ ಮರ್ಯಾದೆಗೊಳಪಟ್ಟು ಕಿಂಚಿತ್ಮಾತ್ರ ರೂಪಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವಂಥದು ದೇಶಾವಧಿಯಿದೆ, ಅದು ಕೂಡ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಜೀವಕ್ಕೆ ಆಗುತ್ತದೆ,

ಇನ್ನು ಪರಮಾವಧಿ, ಸರ್ವಾವಧಿ ಮತ್ತು ಮನಃಪರ್ಯಯ ಜ್ಞಾನಗಳು ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತವೆ; ಕೇವಲಜ್ಞಾನವು ಮೋಕ್ಷರೂಪವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಅನಾದಿ ಸಂಸಾರ-ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಸದ್ಭಾವವೇ ಇಲ್ಲ.

ಹೀಗಂತೂ ಜ್ಞಾನದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಚಕ್ಷು-ಅಚಕ್ಷು-ಅವಧಿ-ಕೇವಲದರ್ಶನಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿ

ಇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಶ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಥಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ

ಮತಿಜ್ಞಾನದ ಮೊದಲು ಆ ಸತ್ತಾಮಾತ್ರ ಅವಲೋಕನರೂಪದ ಪ್ರತಿಭಾಸವಾಗುವುದರ ಹೆಸರು ಚಕ್ಷುದರ್ಶನ ಹಾಗೂ ಅಚಕ್ಷುದರ್ಶನವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ನೇತ್ರೇಂದ್ರಿಯದ ಮುಖಾಂತರ ದರ್ಶನವಾಗುವುದರ ಹೆಸರಂತೂ ಚಕ್ಷುದರ್ಶನವಿದ್ದು ಅದು ಚತುರಿಂದ್ರಿಯ, ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯ ಜೀವಿಗಳಿಗೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶನ, ರಸನ, ಘ್ರಾಣ, ಶ್ರೋತ್ರವೆಂಬೀ ಈ ನಾಲ್ಕು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನ ಮುಖಾಂತರ ಆಗುವ ದರ್ಶನದ ಹೆಸರು ಅಚಕ್ಷು-ದರ್ಶನವಿದೆ; ಅದು ಯಥಾಯೋಗ್ಯ ಏಕೇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ಅವಧಿಯ ವಿಷಯಗಳ ಸಂಬಂಧವಾದ ಮೇಲೆ ಅವಧಿಜ್ಞಾನದ ಮೊದಲು ಆ ಸತ್ತಾಮಾತ್ರ ಅವಲೋಕನ-ರೂಪ ಪ್ರತಿಭಾಸವಾಗುವುದರ ಹೆಸರು ಅವಧಿದರ್ಶನವಿದೆ. ಇದು ಅವಧಿಜ್ಞಾನದ ಸಂಭವವಿರುವವರಿಗೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಚಕ್ಷು, ಅಚಕ್ಷು. ಅವಧಿದರ್ಶನಗಳು ಮತಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಶ್ರುತಜ್ಞಾನದಂತೆ ಪರಾಧೀನವಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇನ್ನು ಕೇವಲದರ್ಶನವು ಮೋಕ್ಷಸ್ವರೂಪವಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಅದರ ಸದ್ಭಾವವೇ ಇಲ್ಲ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ದರ್ಶನದ ಸದ್ಭಾವವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಜ್ಞಾನ-ದರ್ಶನದ ಸದ್ಭಾವವು ಜ್ಞಾನಾವರಣ, ದರ್ಶನಾವರಣದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮದ ಅನುಸಾರ-ವಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಕ್ಷಯೋಪಶಮವು ಅಲ್ಪವಿದ್ದಾಗ ಜ್ಞಾನ-ದರ್ಶನದ ಶಕ್ತಿಯು ಕಡಿಮೆಯಿರುತ್ತದೆ; ಅಧಿಕವಿದ್ದಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಇರುತ್ತದೆ. ಕ್ಷಯೋಪಶಮದಿಂದ ಶಕ್ತಿಯಂತೂ ಹೀಗಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರೂ ಪರಿಣಮನದಿಂದ ಒಂದು ಜೀವಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನೇ ನೋಡುವುದು ಮತ್ತು ತಿಳಿಯುವುದಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪರಿಣಮನದ ಹೆಸರೇ ಉಪಯೋಗವಿದೆ. ಒಂದು ಜೀವಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೋಪಯೋಗವಿರುತ್ತದೆ ಅಥವಾ ದರ್ಶನೋಪ-ಯೋಗವಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೂ ಒಂದು ಭೇದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಮತಿಜ್ಞಾನ-ವಿದ್ದಾಗ ಬೇರೆ ಜ್ಞಾನವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಒಂದು ಭೇದದಲ್ಲೂ ಒಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ-ಸ್ಪರ್ಶವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ರಸಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಒಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅದಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಅಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ- ಉಷ್ಣ ಸ್ಪರ್ಶವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಿ-ರುವಾಗ ರೂಕ್ಷ ಸ್ಪರ್ಶಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಜೀವಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜ್ಞೇಯ ಅಥವಾ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಅಥವಾ ದರ್ಶನದ ಪರಿಣಮನವಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಮತ್ತು ಹೀಗೆಯೇ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಉಪಯೋಗವು ಕೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರೆ ಕಣ್ಣುಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಥಿರವಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಗೋಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಉಳಿದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಪರಿಣಮನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಶೀಘ್ರತೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಒಂದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯು-ವುದು ಹಾಗೂ ನೋಡುವುದಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದು ಯಾವುದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ, ಆದರೆ ಯುಗಪತ್ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ಕ್ರಮದಿಂದಲೇ ಆಗುತ್ತದೆ, ಸಂಸ್ಕಾರ ಬಲದಿಂದ ಅವುಗಳ ಸಾಧನೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ-ಕಾಗೆಯ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗೋಲಕಗಳಿದ್ದು ಒಂದೇ ಗೊಂಬೆಯಿದೆ, ಅದು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡೂ ಗೋಲಕಗಳ ಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ; ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಜೀವನಿಗೆ ದ್ವಾರಗಳಂತೂ ಅನೇಕವಿದ್ದು ಉಪಯೋಗವು ಒಂದೇ ಇದೆ, ಅದು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ದ್ವಾರಗಳ ಸಾಧನೆಯಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಅಥವಾ ನೋಡುವುದಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಇಷ್ಟೇ ಕ್ಷಯೋಪಶಮವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿರಿ, ಅಧಿಕವೆಂದೇಕೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಿರಿ? ಮತ್ತು ನೀವು ಕ್ಷಯೋಪಶಮದಿಂದ

ಶಕ್ತಿಯಿರುತ್ತದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಿರಿ, ಆದರೆ ಶಕ್ತಿಯಂತೂ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೇವಲಜ್ಞಾನ-ದರ್ಶನದ್ದೂ ಕೂಡ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಉತ್ತರ : ಹೇಗೆಂದರೆ ಓರ್ವ ಪುರುಷನಿಗೆ ಅಧಿಕ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ. ಮತ್ತು ಅವನನ್ನು ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬನು ತಡೆದು ನೀನು ಐದು ಊರುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಹೋಗು, ಅದೂ ಒಂದು ದಿವಸ-ದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಊರಿಗೆಹೋಗೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಅಧಿಕ ಊರುಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ಶಕ್ತಿಯಂತೂ ದ್ರವ್ಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ; ಅನ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರಬಹುದು, ಆದರೆ ವರ್ತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯರೂಪವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವರ್ತಮಾನದಲ್ಲಿ ಐದು ಗ್ರಾಮಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಗಮನ ಮಾಡುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪರ್ಯಾಯ-ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ವರ್ತಮಾನದಲ್ಲಿ ಐದು ಊರುಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ರೂಪ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಗಮನ ಮಾಡುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ; ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತತೆಯು ಒಂದು ದಿವಸ ದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಊರಿಗೇನೇ ಗಮನ ಮಾಡುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಜೀವನಿಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ನೋಡುವ-ತಿಳಿಯುವ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ. ಮತ್ತು ಅವನನ್ನು ಕರ್ಮವು ತಡೆದು ನೀನು ಸ್ಪರ್ಶಾದಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯು ಅಥವಾ ನೋಡು, ಆದರೆ ಒಂದುಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನೇ ತಿಳಿ-ಯುವಷ್ಟು ಅಥವಾ ನೋಡುವಷ್ಟು ಕ್ಷಯೋಪಶಮವಾಗಿದೆ. ಈ ಜೀವನಿಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ನೋಡುವ-ತಿಳಿಯುವ ಶಕ್ತಿಯಂತೂ ದ್ರವ್ಯ-ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ; ಅನ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ, ಆದರೆ ವರ್ತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯರೂಪದಿಂದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯ ವಿಷಯಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನೋಡುವ-ತಿಳಿ-ಯುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪರ್ಯಾಯ-ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ವರ್ತಮಾನದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನೋಡುವ-ತಿಳಿಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯರೂಪ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಅವನ್ನು ನೋಡುವ-ತಿಳಿಯುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ; ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತತೆಯು ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನೇ ನೋಡುವುದು ಅಥವಾ ತಿಳಿಯುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಹೀಗಂತೂ ತಿಳಿಯಿತು; ಆದರೆ ಕ್ಷಯೋಪಶಮವಂತೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ಇಂದ್ರಿ-ಯಾದಿಗಳ ನಿಮಿತ್ತವು ವಿಪರೀತವಾದ ಮೇಲೆ ನೋಡುವುದು-ತಿಳಿಯುವುದು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಅಥವಾ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಗು-ತ್ತದ ಅಥವಾ ಅನ್ಯಥಾ ಆಗುತ್ತದೆ, ಅದು ಹೀಗಾದ ಮೇಲೆ ಕೇವಲ ಕರ್ಮದ ನಿಮಿತ್ತವಂತೂ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ?

ಉತ್ತರ : ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ತಡೆಯುವವನು ಒಂದು ದಿವಸಕ್ಕೆ ಐದುಊರುಗಳೊಳಗಿಂದ ಒಂದು ಊರಿಗೆ ಹೋಗು, ಆದರೆ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಸೇವಕರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಆ ಸೇವಕರು ಅನ್ಯಥಾ ಪರಿಣಮಿಸಿದರೆ ಹೋಗುವುದಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಅಥವಾ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೋಗುವುದು ಆಗುವುದು ಅಥವಾ ವಿಪರೀತ-ವಾಗಿ ಹೋಗುವುದಾಗುವುದು; ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಕರ್ಮದ ಉಪಶಮವು ಇಷ್ಟು ವಿಷಯಗಳೊಳಗಿಂದ ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೋಡುವಂತೆಯೇ ಅಥವಾ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಇಷ್ಟು ಬಾಹ್ಯ ದ್ರವ್ಯಗಳ ನಿಮಿತ್ತವಿದ್ದಮೇಲೆ ನೋಡಬೇಕು-ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿ ಆ ಬಾಹ್ಯ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಅನ್ಯಥಾ ಪರಿಣಮಿಸಿದರೆ ನೋಡುವುದು-ತಿಳಿಯುವುದು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಅಥವಾ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಗುವುದು ಅಥವಾ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಆಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಈ ಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮದ್ದೇ ವಿಶೇಷವಿರುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮದ್ದೇ ನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೇಗೆ ಯಾವನಿಗೋ ಅಂಧಕಾರದ ಪರಮಾಣುಗಳು ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಬಂದರೆ ನೋಡುವುದಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಗೂಬೆ, ಬೆಕ್ಕು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಅವು ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಬಂದರೆ ನೋಡುವುದಾಗುತ್ತದೆ; ಹೀಗೆ ಈ ಕ್ಷಯೋಪಶಮದ್ದೇ ವಿಶೇಷವಿದೆ. ಹೇಗೆ-ಹೇಗೆ ಕ್ಷಯೋಪಶಮವಿರುತ್ತದೆ ಹಾಗೆ-ಹಾಗೆಯೇ ನೋಡುವುದು-ತಿಳಿಯುವುದಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಜೀವಕ್ಕೆ ಕ್ಷಯೋಪಶಮಜ್ಞಾನದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅವಧಿ-ಮನಃಪರ್ಯಾಯಗಳಿರುತ್ತವೆ ಅವು ಕೂಡ ಕ್ಷಯೋಪಶಮಜ್ಞಾನಗಳೇ ಇದ್ದು ಅವನ್ನು ಕೂಡ ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಾಸಗೊಳಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ಪರದ್ರವ್ಯದ ಆಧೀನತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಮತ್ತು ವಿಶೇಷವಿರುವುದನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದು.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಜ್ಞಾನಾವರಣ-ದರ್ಶನಾವರಣಗಳ ಉದಯದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಅಧಿಕ ಜ್ಞಾನ-ದರ್ಶನದ ಅಂಶಗಳದ್ದಂತೂ ಅಭಾವವಿದೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಕ್ಷಯೋಪಶಮದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಂಶಗಳ ಸದ್ಭಾವವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮೋದಯಜನ್ಯ ಅವಸ್ಥೆ

ಈ ಜೀವನಿಗೆ ಮೋಹದ ಉದಯದಿಂದ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ ಮತ್ತು ಕಷಾಯ ಭಾವಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ.

ದರ್ಶನಮೋಹರೂಪ ಜೀವದ ಅವಸ್ಥೆ

ದರ್ಶನಮೋಹದ ಉದಯದಿಂದಂತೂ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಭಾವವಾಗುತ್ತದೆ, ಆದರಿಂದ ಈ ಜೀವನು ವಿಪರೀತ ಪ್ರತೀತಿಯಿಂದ ಅತತ್ತ್ವಶ್ರದ್ಧೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ- ಹೇಗಿದೆ ಹಾಗಂತೂ ಮನ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಹೇಗಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಮೂರ್ತಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪುಂಜನೂ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜ್ಞಾನಾದಿಗುಣಗಳ ಧಾರಕನೂ, ಅನಾದಿನಿಧನನಾದ ವಸ್ತುವೂ ತಾನಾಗಿದ್ದಾನೆ; ಮತ್ತು ಮೂರ್ತಿಕ ಪುದ್ಗಲದ್ರವ್ಯಗಳ ಪಿಂಡವೂ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಿಂದ ರಹಿತವೂ ಆಗಿ ನವೀನ ಸಂಯೋಗವಾಗಿರುವಂಥ ಶರೀರ ಮೊದಲಾದ ಪುದ್ಗಲಗಳು ಪರವಿವೆ; ಇವುಗಳ ಸಂಯೋಗರೂಪದಿಂದ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದ ಮನುಷ್ಯ ತಿರ್ಯಂಚ ಮೊದಲಾದ ಪರ್ಯಾಯಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆ ಪರ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಹಂಬುದ್ಧಿಧಾರಣ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಸ್ವ-ಪರಗಳ ಭೇದ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಪ್ರಾಪ್ತ ಪರ್ಯಾಯವನ್ನೇ ತಾನೆಂದು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಅದರಂತೆ ಆ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಂತೂ ತಮ್ಮ ಗುಣಗಳಿದ್ದು ರಾಗಾದಿಗಳು ಅವು ತಮಗೆ ಕರ್ಮನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಔಪಾಧಿಕಭಾವಗಳಾಗಿವೆ, ಮತ್ತು ವರ್ಣಾದಿಕಗಳಿವೆ ಅವು ಶರೀರ ಮೊದಲಾದ ಪುದ್ಗಲದ ಗುಣಗಳಿವೆ, ಇನ್ನು ಶರೀರ ಮೊದಲಾದುವಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾದಿಗಳ ಹಾಗೂ ಪರಮಾಣುಗಳ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಅದು ಪುದ್ಗಲದ ಅವಸ್ಥೆಯಿಂದೆ; ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ, ಸ್ವಭಾವ-ಪರಭಾವಗಳ ವಿವೇಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಅದರಂತೆ ಮನುಷ್ಯಮೊದಲಾದ ಪರ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬ-ಧನ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸಂಬಂಧವಾಗುತ್ತದೆ ಅವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ತಮ್ಮಿಂದ ಭಿನ್ನವಿವೆ ಮತ್ತು ಅವು ತಮ್ಮ ಆಧೀನವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ನನ್ನವಿವೆಯೆಂದು ಮಮಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅವು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ತನ್ನವುಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಈತನೇ ತನ್ನ ಮನ್ನಣೆಯಿಂದಲೇ ತನ್ನವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯಾದಿ ಪರ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದಾದರೂ ದೇವಾದಿಕರ ಅಥವಾ ತತ್ತ್ವಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರದಂತೂ ಪ್ರತೀತಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಆದರೆ ಯಥಾರ್ಥ ಸ್ವರೂಪವು ಹೇಗಿದೆ ಹಾಗೆ ಪ್ರತೀತಿ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ದರ್ಶನಮೋಹದ ಉದಯದಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಅತತ್ತ್ವಶ್ರದ್ಧಾನರೂಪದ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ ಭಾವವಾಗುತ್ತದೆ, ತೀವ್ರ ಉದಯವಿರುವಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಅಧಿಕ ವಿಪರೀತ ಶ್ರದ್ಧೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಂದ ಉದಯವಾದಾಗ ಸತ್ಯಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಅಲ್ಪ ವಿಪರೀತ ಶ್ರದ್ಧೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಾರಿತ್ರಮೋಹರೂಪ ಜೀವದ ಅವಸ್ಥೆ

ಚಾರಿತ್ರಮೋಹದ ಉದಯದಿಂದ ಈ ಜೀವನಿಗೆ ಕಷಾಯಭಾವವಾದಾಗ ಈತನು ನೋಡುತ್ತ-ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಪರಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಾನಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಕ್ರೋಧದ ಉದಯವಾದನಂತರ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಅವುಗಳ ಕೆಡಕನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾವುದೇ ಮಂದಿರ ಮೊದಲಾದ ಅಚೇತನ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅನಿಷ್ಟವೆನಿಸಿದಾಗ ಒಡೆಯುವ-ಕೆಡವುವ ಮೊದಲಾದ ರೂಪದಿಂದ ಅವುಗಳ ಕೆಡಕನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಶತ್ರು ಮೊದಲಾದ ಸಚೇತನ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅನಿಷ್ಟವೆನಿಸಿದಾಗ ಅವರಿಗೆ ವಧೆ-ಬಂಧನಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಹೊಡೆ-ಬಡಿಯುವುದರಿಂದ ದುಃಖವನ್ನುತ್ಪನ್ನ ಮಾಡಿ ಅವರ ಕೆಡಕನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನು ಸ್ವಯಂ ತಾನು ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಸಚೇತನ-ಅಚೇತನ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಕಾರ ಪರಿಣಮಿಸಿದರೆ ಮತ್ತು ಆ ಪರಿಣಮನವು ತನಗೆ ಕೆಡಕೆನಿಸಿದಾಗ ವಿಪರೀತ ಪರಿಣಮನ ಮಾಡಿಸಿ ಆ ಪರಿಣಮನದ ಕೆಡಕನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಕೆಡಕನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಂತೂ ಆಗುತ್ತದೆ, ಆದರೆ ಕೆಡಕಾಗುವುದು ಅದು ಭವಿತವ್ಯದ ಆಧೀನವಿದೆ.

ಅದರಂತೆ ಮಾನದ ಉದಯವಾದನಂತರ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಅದನ್ನು ನೀಚ ಮಾಡಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಯಂ ಉಚ್ಚನಾಗಲಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ; ಮಲ ಧೂಳು ಮೊದಲಾದ ಅಚೇತನ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಹ್ಯ ಹಾಗೂ ತಿರಸ್ಕಾರ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಅವುಗಳ ಹೀನತೆ ಹಾಗೂ ತನ್ನ ಉಚ್ಚತೆಯನ್ನ-ಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನು ಪುರುಷ ಮೊದಲಾದ ಸಚೇತನ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ, ತನ್ನ ಆಧೀನದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಇತ್ಯಾದಿರೂಪದಿಂದ ಅವುಗಳ ಹೀನತೆ ತನ್ನ ಉಚ್ಚತೆಯನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತಾನು ಉಚ್ಚನಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವಂತೆ ಶೃಂಗಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಹಾಗೂ ಹಣ ಖರ್ಚು ಮಾಡುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ-ರೂಪದಿಂದ ಇತರರನ್ನು ಕೀಳಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿ ಸ್ವಯಂ ಉಚ್ಚನಾಗಲಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನು ಬೇರೆ ಯಾವನಾದರೂ ತನಗಿಂತ ಉಚ್ಚಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರೆ ಅವನನ್ನು ಯಾವುದೇ ಉಪಾಯದಿಂದ ಕೀಳಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ತಾನು ನೀಚ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರೂ ಅದನ್ನು ಉಚ್ಚವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮಾನದಿಂದ ತನ್ನ ಹಿರಿಮೆಯ ಇಚ್ಛೆಯಂತೂ ಆಗುತ್ತದೆ, ಆದರೆ ಹಿರಿತನ ಬರುವುದು ಅದು ಭವಿತವ್ಯದ ಆಧೀನವಿದೆ,

ಅದರಂತೆ ಮಾಯೆಯ ಉದಯವಾದನಂತರ ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಇಷ್ಟವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಿ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದ ಕಪಟಗಳಿಂದ ಅದರ ಸಿದ್ಧಿ ಮಾಡಲಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ, ರತ್ನ, ಚಿನ್ನ ಮೊದಲಾದ ಅಚೇತನ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಹಾಗೂ ಸ್ತ್ರೀ, ದಾಸ, ದಾಸಿ ಮೊದಲಾದ ಸಚೇತನ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಿದ್ಧಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಪಟ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಮೋಸಮಾಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ತನ್ನ ಅನೇಕ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಅನೇಕ ಅಚೇತನ-ಸಚೇತನ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇತ್ಯಾದಿರೂಪದ ಕಪಟಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಲಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಇಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ಕಪಟವನ್ನಂತೂ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಆದರೆ ಇಷ್ಟಸಿದ್ಧಿ-ಯಾಗುವುದು ಅದು ಭವಿತವ್ಯದ ಆಧೀನವಿದೆ.

ಅದರಂತೆ ಲೋಭದ ಉದಯವಾದನಂತರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಇಷ್ಟವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಿ ಅವುಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಸ್ತ್ರಾಭರಣ, ಧನ-ಧಾನ್ಯಾದಿ ಅಚೇತನ ಪದಾರ್ಥಗಳ ತೃಷ್ಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ; ಹಾಗೂ ಸ್ತ್ರೀ-ಪುತ್ರ

ಮೊದಲಾದ ಚೇತನ ಪದಾರ್ಥಗಳ ತೃಷ್ಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ತನಗೆ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಸಚೇತನ-ಅಚೇತನ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಪರಿಣಮನವಾಗುವುದು ಇಷ್ಟವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಿ ಅವನ್ನು ಆ ಪರಿಣಮನರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿತವಮಾಡಲಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಲೋಭದಿಂದ ಇಷ್ಟಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಇಚ್ಛೆಯಂತೂ ಆಗುತ್ತದೆ, ಆದರೆ ಇಷ್ಟಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದು ಭವಿತವ್ಯದ ಆಧೀನವಿದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳ ಉದಯದಿಂದ ಆತ್ಮನು ಪರಿಣಮಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಕಷಾಯಗಳು ೧) ಅನಂತಾನುಬಂಧೀ, ೨) ಅಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನಾವರಣ, ೩) ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನಾವರಣ, ಮತ್ತು ೪) ಸಂಜ್ವಲನವೆಂದು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಉದಯವಾದ ಮೇಲೆ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಸ್ವರೂಪಾಚರಣಚಾರಿತ್ರವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿಲ್ಲದಂಥವು ಅನಂತಾನುಬಂಧೀ ಕಷಾಯಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ಉದಯವಾದ ಮೇಲೆ ದೇಶಚಾರಿತ್ರವಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೂಡ ತ್ಯಾಗವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿಲ್ಲದಂಥವು ಅಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನಾವರಣ ಕಷಾಯಗಳಿವೆ. ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಉದಯವಾದ ಮೇಲೆ ಸಕಲಚಾರಿತ್ರವಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲದರ ತ್ಯಾಗವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿಲ್ಲದಂಥವು ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನಾವರಣ ಕಷಾಯಗಳಿವೆ. ಇನ್ನು ಅವುಗಳ ಉದಯವಾದ ಮೇಲೆ ಸಕಲಚಾರಿತ್ರದಲ್ಲಿ ದೋಷವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಯಥಾಖ್ಯಾತಚಾರಿತ್ರವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿಲ್ಲದಂಥವು ಸಂಜ್ವಲನ ಕಷಾಯಗಳಿವೆ.

ಅನಾದಿ ಸಂಸಾರ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನಾಲ್ಕರದೂ ಉದಯವು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪರಮ ತೀವ್ರ ಕೃಷ್ಣಲೇಶ್ಯಾರೂಪದ ತೀವ್ರ ಕಷಾಯವಿರುವಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತು ಶುಕ್ಲಲೇಶ್ಯಾರೂಪದ ಮಂದಕಷಾಯವಿರುವಲ್ಲಿಯೂ ಈ ನಾಲ್ಕರ ಉದಯವು ನಿರಂತರವಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ತೀವ್ರ-ಮಂದಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅನಂತಾನುಬಂಧೀ ಮೊದಲಾದ ಭೇದಗಳಿಲ್ಲ, ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಘಾತ ಮಾಡುವ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಈ ಭೇದಗಳಿವೆ. ಇವೇ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ತೀವ್ರ ಅನುಭಾಗದ ಉದಯವಾದ ಮೇಲೆ ತೀವ್ರ ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ, ಮಂದ ಅನುಭಾಗದ ಉದಯವಾದ ಮೇಲೆ ಮಂದವಾಗುತ್ತವೆ.

ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವಾದ ಮೇಲೆ ಈ ನಾಲ್ಕುವುಗಳೊಳಗಿಂದ ಮೂರು, ಎರಡು, ಒಂದರ ಉದಯವಿರುತ್ತದೆ; ಪುನಃ ನಾಲ್ಕರ ಅಭಾವವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಕ್ರೋಧ ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ಕು ಕಷಾಯಗಳೊಳಗೆ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದರದೇ ಉದಯವಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಷಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಕಾರಣಕಾರ್ಯತನವಿದೆ. ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಮಾನಾದಿಗಳಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತವೆ, ಮಾನದಿಂದ ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ; ಆದುದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಯು ಭಾಸವಾದರೆ ಯಾವುದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಕಷಾಯರೂಪದ ಪರಿಣಮನವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅದರಂತೆ ಚಾರಿತ್ರಮೋಹದ ಉದಯದಿಂದಲೇ ನೋಕಷಾಯಗಳಾಗುತ್ತವೆ; ಹಾಸ್ಯದ ಉದಯದಿಂದ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಇಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಪ್ರಫುಲ್ಲಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಹರುಷಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ರತಿಯ ಉದಯದಿಂದ ಯಾವುದನ್ನೋ ಇಷ್ಟವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಿ ಪ್ರೀತಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಅಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅರತಿಯ ಉದಯದಿಂದ ಯಾವುದನ್ನೋ ಅನಿಷ್ಟವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಿ ಅಪ್ರೀತಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಅಲ್ಲಿ ಉದ್ವೇಗರೂಪನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಶೋಕದ ಉದಯದಿಂದ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಅನಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಉದಾಸೀನನಾಗುತ್ತಾನೆ, ವಿಷಾದ ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಭಯದ

ಉದಯದಿಂದ ಯಾವುದನ್ನೋ ಅನಿಷ್ಟವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಹೆದರುತ್ತಾನೆ, ಅದರ ಸಂಯೋಗವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಜುಗುಪ್ಸೆಯ ಉದಯದಿಂದ ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಅನಿಷ್ಟವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಿ ಅದರ ತಿರಸ್ಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಅದರ ವಿಯೋಗವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಹಾಸ್ಯ ಮೊದಲಾದವು ಆರು ಇವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವೇದಗಳ ಉದಯದಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಕಾಮ ಪರಿಣಾಮಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ವೇದದ ಉದಯದಿಂದ ಪುರುಷನ ಜತೆ ರಮಣ ಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಪುರುಷ ವೇದದ ಉದಯದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯ ಜತೆ ರಮಣಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯಾಗುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ನಪುಂಸಕ ವೇದದ ಉದಯದಿಂದ ಎರಡರೊಡನೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ರಮಣಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಇವು ಒಂಭತ್ತುಂತೂ ನೋಕಷಾಯಗಳಿವೆ. ಇವು ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳಂತೆ ಬಲವಂತವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಈಷತ್ ಕಷಾಯವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೋ ಶಬ್ದವು ಈಷತ್ ವಾಚಕವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇವುಗಳ ಉದಯವು ಆ ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಯಥಾಸಂಭವವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮೋಹದ ಉದಯದಿಂದ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ ಮತ್ತು ಕಷಾಯಭಾವಗಳಾಗುತ್ತವೆ, ಆದುದರಿಂದ ಇವೇ ಸಂಸಾರದ ಮೂಲಕಾರಣವಿವೆ. ಇವುಗಳಿಂದಲೇ ವರ್ತಮಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವರುಗಳು ದುಃಖಿಯಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಮುಂಬರುವ ಕರ್ಮಬಂಧಕ್ಕೂ ಇವೇ ಕಾರಣವಿವೆ. ಇವುಗಳ ಹೆಸರೇ ರಾಗ–ದ್ವೇಷ – ಮೋಹವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವದ ಹೆಸರು ಮೋಹವಿದೆ; ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಸಾವಧಾನತೆಯ ಅಭಾವವಿದೆ. ಮತ್ತು ಮಾಯೆ, ಲೋಭ ಕಷಾಯ ಹಾಗೂ ಹಾಸ್ಯ, ರತಿ ಮತ್ತು ಮೂರು ವೇದಗಳ ಹೆಸರು ರಾಗವಿದೆ: ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಅನುರಾಗವು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಕ್ರೋಧ, ಮಾನಕಷಾಯ ಮತ್ತು ಅರತಿ, ಶೋಕ, ಭಯ, ಜುಗುಪ್ಸೆಗಳ ಹೆಸರು ದ್ವೇಷವಿದೆ–ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಅನಿಷ್ಟ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ದ್ವೇಷವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲವುಗಳ ಹೆಸರು ಮೋಹವಿದೆ: ಏಕೆಂದರೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಗೆ ಅಸಾವಧಾನತೆಯು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಅಂತರಾಯಕರ್ಮೋದಯಜನ್ಯ ಅವಸ್ಥೆ

ಅಂತರಾಯದ ಉದಯದಿಂದ ಜೀವನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ದಾನ ಕೊಡಲಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅದು ಕೊಡುವುದಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅದು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ಭೋಗ ಮಾಡಲಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅದು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ಉಪಭೋಗಮಾಡಲಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅದು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ತನ್ನ ಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಮಾಡಲಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅದು ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅಂತರಾಯದ ಉದಯದಿಂದ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಅದರ ಕ್ಷಯೋಪಶಮದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪಮಾತ್ರ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೂ ಅಧಿಕವಿದೆ, ಆದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತ್ರ ದಾನ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ, ಲಾಭವಾಗುತ್ತದೆ ಜ್ಞಾನಾದಿ ಶಕ್ತಿಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತವೆ; ಅಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಬಾಹ್ಯ ಕಾರಣಗಳು ಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಘಾತಿಕರ್ಮಗಳ ಉದಯದಿಂದ ಜೀವದ ಅವಸ್ಥೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ವೇದನೀಯಕರ್ಮೋದಯಜನ್ಯ ಅವಸ್ಥೆ

ಅಘಾತಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ವೇದನೀಯದ ಉದಯದಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯ ಸುಖ–ದುಃಖದ ಕಾರಣಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಆರೋಗ್ಯತೆ, ಶಕ್ತಿಯುಕ್ತತೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಾಗೂ ಕ್ಷುಧೆ, ತೃಷೆ, ರೋಗ, ಖೇದ

ಪೀಡೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಸುಖ-ದುಃಖದ ಕಾರಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿ ರಮಣೀಯ ಋತು-ಪವನಾದಿಗಳು, ಇಷ್ಟ ಸ್ತ್ರೀ-ಪುತ್ರಾದಿಕರು ಹಾಗೂ ಮಿತ್ರ-ಧನಾದಿಗಳು; ರಮಣೀಯವಿಲ್ಲದ ಋತು-ಪವನಾದಿಗಳು, ಅನಿಷ್ಟ ಸ್ತ್ರೀ-ಪುತ್ರಾದಿಕರು ಹಾಗೂ ಶತ್ರು, ದಾರಿದ್ರ್ಯ, ವಧೆ-ಬಂಧನ ಮೊದಲಾದ ಸುಖ-ದುಃಖದ ಕಾರಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಈ ಬಾಹ್ಯ ಕಾರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅದೆಷ್ಟೋ ಕಾರಣಗಳ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಶರೀರದ ಅವಸ್ಥೆಯು ಸುಖ-ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಆ ಕಾರಣಗಳೇ ಸುಖ-ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಅದೆಷ್ಟೋ ಕಾರಣಗಳು ತಾವೇ ಸುಖ-ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಕಾರಣಗಳು ದೊರಕುವುದು ವೇದನೀಯದ ಉದಯದಿಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸಾತಾವೇದನೀಯದಿಂದ ಸುಖದ ಕಾರಣಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಅಸಾತಾವೇದನೀಯದಿಂದ ದುಃಖದ ಕಾರಣಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಆ ಕಾರಣಗಳೇ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳನ್ನುತ್ಪನ್ನ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಆತ್ಮನು ಮೋಹಕರ್ಮದ ಉದಯದಿಂದ ತಾನೇ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳನ್ನು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿ ವೇದನೀಯ ಕರ್ಮೋದಯದ ಹಾಗೂ ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮೋದಯದ ಸಂಬಂಧವು ಇಂಥದೇ ಇದೆ. ಸಾತಾವೇದನೀಯವು ಉತ್ಪನ್ನಮಾಡಿದ ಬಾಹ್ಯ ಕಾರಣಗಳು ದೊರೆತಾಗಂತೂ ಸುಖ ಮನ್ನಿಸುವರೂಪದ ಮೋಹಕರ್ಮದ ಉದಯವಿರುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ಅಸಾತಾವೇದನೀಯವು ಉತ್ಪನ್ನಮಾಡಿದ ಬಾಹ್ಯ ಕಾರಣಗಳು ದೊರೆತಾಗ ದುಃಖ ಮನ್ನಿಸುವರೂಪದ ಮೋಹ-ಕರ್ಮದ ಉದಯವಿರುತ್ತದೆ.

ಇದೇ ಹೇತುವು ಕೆಲವರಿಗೆ ಸುಖಕ್ಕೆ ಕೆಲವರಿಗೆ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ, ಹೇಗೆಂದರೆ-ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಸಾತಾವೇದನೀಯದ ಉದಯದಿಂದ ದೊರೆತಂಥ ವಸ್ತುವು ಸುಖದ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಅಂಥದೇ ವಸ್ತುವು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಅಸಾತಾವೇದನೀಯದ ಉದಯದಿಂದ ದೊರಕಿದ್ದರೆ ಅದು ದುಃಖದಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಾಹ್ಯವಸ್ತುಗಳು ಸುಖ-ದುಃಖಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತಮಾತ್ರವಾಗುತ್ತವೆ. ಸುಖ-ದುಃಖಗಳು ಮೋಹದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಆಗುತ್ತವೆ. ನಿರ್ಮೋಹಿ ಮುನಿಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಋದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದವು ಹಾಗೂ ಪರೀಷಹ ಮೊದಲಾದ ಕಾರಣಗಳು ದೊರಕಿದರೂ ಕೂಡ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮೋಹೀ ಜೀವನಿಗೆ ಕಾರಣ ದೊರೆತಮೇಲೆ ಅಥವಾ ಕಾರಣ ದೊರಕದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ತನ್ನ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಲೇ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳು ಆಗುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿಕೂಡ ತೀವ್ರಮೋಹಿಗೆ ಯಾವ ಕಾರಣಗಳು ದೊರೆತಮೇಲೆ ತೀವ್ರಸುಖ-ದುಃಖಗಳಾಗುತ್ತವೆ, ಅದೇ ಕಾರಣಗಳು ದೊರೆತಮೇಲೆ ಮಂದಮೋಹಿಗೆ ಮಂದಸುಖ-ದುಃಖಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಆದುದರಿಂದ ಸುಖ-ದುಃಖದ ಮೂಲ ಬಲಿಷ್ಠ ಕಾರಣವು ಮೋಹದ ಉದಯವಿದೆ. ಅನ್ಯವಸ್ತುಗಳು ಅವು ಬಲಿಷ್ಠ ಕಾರಣಗಳಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಅನ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮೋಹೀ ಜೀವದ ಪರಿಣಾಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿಮಿತ್ತ-ನೈಮಿತ್ತಿಕದ ಮುಖ್ಯತೆಯು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ; ಅದರಿಂದ ಮೋಹೀ ಜೀವನು ಅನ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೇ ಸುಖ-ದುಃಖದ ಕಾರಣವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ವೇದನೀಯದಿಂದ ಸುಖ-ದುಃಖದ ಕಾರಣಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ.

ಆಯುಕರ್ಮೋದಯಜನ್ಯ ಅವಸ್ಥೆ

ಆಯುಕರ್ಮದ ಉದಯದಿಂದ ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಪರ್ಯಾಯಗಳ ಸ್ಥಿತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಆಯುವಿನ ಉದಯವಿರುವವರೆಗೆ ಅನೇಕ ರೋಗಾದಿ ಕಾರಣಗಳು ದೊರೆತರೂ ಕೂಡ ಶರೀರದಿಂದ ಸಂಬಂಧವು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಆಯುವಿನ ಉದಯವಿಲ್ಲದಾಗ ಅನೇಕ ಉಪಾಯ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಶರೀರದೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವು ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ, ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ಮತ್ತು ಶರೀರಗಳು ಪೃಥಕ್ಕಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತವೆ.

ಈ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ-ಜೀವನ-ಮರಣದ ಕಾರಣವು ಆಯುಕರ್ಮವೇ ಇದೆ. ನವೀನ ಆಯುವಿನ ಉದಯವಾದಾಗ ನವೀನ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಆಯುವಿನ ಉದಯವಿರುವವರೆಗೆ ಪರ್ಯಾಯರೂಪ ಪ್ರಾಣಗಳ ಧಾರಣದಿಂದ ಬದುಕಿರುವುದಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಆಯುವಿನ ಕ್ಷಯವಾದಾಗ ಆ ಪರ್ಯಾಯರೂಪ ಪ್ರಾಣಗಳ ಬಿಡುಗಡೆಯಿಂದ ಮರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಆಯುಕರ್ಮದ ನಿಮಿತ್ತವಿದೆ; ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡುವಂಥವರು, ಕ್ಷಯ ಮಾಡುವಂಥವರು ಅಥವಾ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವಂಥವರು ಇಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಒಬ್ಬನು ನವೀನ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ತೊಡುತ್ತಾನೆ, ಕೆಲಕಾಲದವರೆಗೆ ತೊಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ, ಪುನಃ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಬೇರೆ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ತೊಡುತ್ತಾನೆ; ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಜೀವನು ನವೀನ ಶರೀರವನ್ನು ಧಾರಣ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಕೆಲಕಾಲದವರೆಗೆ ಧಾರಣ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ, ಪುನಃ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ನವೀನ ಶರೀರವನ್ನು ಧಾರಣ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಶರೀರ ಸಂಬಂಧದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಜನ್ಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿವೆ. ಜೀವನು ಜನ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ರಹಿತನಾಗಿ ನಿತ್ಯನಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಮೋಹೀ ಜೀವನಿಗೆ ಭೂತ-ಭವಿಷ್ಯದ ವಿಚಾರವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತ ಪರ್ಯಾಯಮಾತ್ರವನ್ನೇ ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯೆಂದು ಮನ್ನಿಸಿ ಪರ್ಯಾಯ ಸಂಬಂಧದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೇ ತತ್ಪರನಾಗುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಆಯುವಿನಿಂದ ಪರ್ಯಾಯದ ಸ್ಥಿತಿಯಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ನಾಮಕರ್ಮೋದಯಜನ್ಯ ಅವಸ್ಥೆ

ನಾಮಕರ್ಮದ ಉದಯದಿಂದ ಈ ಜೀವನು ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಗತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ತ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ; ಆ ಪರ್ಯಾಯರೂಪವಾಗಿ ತನ್ನ ಅವಸ್ಥೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ತ್ರಸ-ಸ್ಥಾವರ ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷ-ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಏಕೇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದ ಜಾತಿಯನ್ನು ಧಾರಣ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಜಾತಿ ಕರ್ಮದ ಉದಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಮತಿಜ್ಞಾನಾವರಣದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತ-ನೈಮಿತ್ತಿಕತನವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಎಂಥ ಕ್ಷಯೋಪಶಮವಿರುತ್ತದೆ ಅಂಥ ಜಾತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ತಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಅದರಂತೆ ಶರೀರಗಳ ಸಂಬಂಧವಾಗುತ್ತದೆ; ಆ ಶರೀರದ ಪರಮಾಣುಗಳ ಹಾಗೂ ಆತ್ಮನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಏಕಬಂಧನವಿರುತ್ತದೆ, ಆತ್ಮನು ಸಂಕೋಚ-ವಿಸ್ತಾರರೂಪನಾಗಿ ಶರೀರಪ್ರಮಾಣದಷ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಆ ನೋಕರ್ಮರೂಪದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅಂಗೋಪಾಂಗಾದಿಗಳ ಯೋಗ್ಯ ಸ್ಥಾನಗಳು ಪ್ರಮಾಣಸಹಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಸ್ಪರ್ಶನ, ರಸನ ಮೊದಲಾದ ದ್ರವ್ಯೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಹೃದಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಅಷ್ಟದಲ ಕಮಲದ ಆಕಾರದಂತಿರುವ ದ್ರವ್ಯಮನವಿರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಆ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಆಕಾರಾದಿಗಳ ವಿಶೇಷತೆಯಾಗುವುದು, ವರ್ಣಾದಿಗಳ ವಿಶೇಷತೆಯಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಸ್ಥೂಲ-ಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ವಾದಿಗಳಾಗುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ; ಆ ಶರೀರರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ ಪರಮಾಣುಗಳು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪರಿಣಮಿತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಅದರಂತೆ ಶ್ವಾಸೋಚ್ಛ್ವಾಸ ಮತ್ತು ಸ್ವರಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ; ಅವು ಕೂಡ ಪುದ್ಗಲದ ಪಿಂಡಗಳಿದ್ದು ಶರೀರದೊಡನೆ ಏಕಬಂಧನರೂಪವಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಆತ್ಮನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ವ್ಯಾಪ್ತವಿವೆ, ಶ್ವಾಸೋಚ್ಛ್ವಾಸವಂತೂ ಪವನವಿದೆ. ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಆಹಾರವನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದರೆ ಮತ್ತು ನಿಹಾರವನ್ನು ಹೊರತಳ್ಳಿದಾಗಲೇ ಜೀವಂತವಿರುವುದಾಗುತ್ತದೆ; ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಬಾಹ್ಯ ಪವನವನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದರೆ ಮತ್ತು ಅಭ್ಯಂತರ ಪವನವನ್ನು ಹೊರತಳ್ಳಿದಾಗಲೇ ಜೀವಿತವ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಶ್ವಾಸೋಚ್ಛ್ವಾಸವು ಜೀವಿತವ್ಯದ ಕಾರಣ

ಇದೆ. ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಮೂಳೆ-ಮಾಂಸಗಳಿವೆ ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಗಾಳಿಯಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮತ್ತು ಹೇಗೆ ಕೈ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಕಾರ್ಯಮಾಡುತ್ತೇವೆ ಹಾಗೆಯೇ ಪವನದಿಂದ ಕಾರ್ಯಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಬಾಯಲ್ಲಿ ಇಡಲಾದ ತುತ್ತುಗಳನ್ನು ಗಾಳಿಯಿಂದ ನುಂಗುತ್ತೇವೆ ಮತ್ತು ಗಾಳಿಯಿಂದಲೇ ಮಲಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆತಳ್ಳುತ್ತೇವೆ, ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅದರಂತೆ ನಾಡಿ, ವಾಯುರೋಗ, ವಾಯು ಗುಳ್ಳೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪವನರೂಪವಾದ ಶರೀರದ ಅಂಗಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಸ್ವರವು ಅದು ಶಬ್ದವಿದೆ. ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ವೀಣೆಯ ತಂತಿಯನ್ನು ಮೀಟುವುದರಿಂದ ಭಾಷಾರೂಪವಾಗಲು ಯೋಗ್ಯವಿರುವ ಪುದ್ಗಲಸ್ಕಂಧಗಳು ಸಾಕ್ಷರ ಅಥವಾ ಅನಕ್ಷರ ಶಬ್ದರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ; ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ನಾಲಿಗೆ, ತುಟಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸುವುದರಿಂದ ಭಾಷಾಪರ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಆ ಪುದ್ಗಲಸ್ಕಂಧಗಳು ಸಾಕ್ಷರ ಅಥವಾ ಅನಕ್ಷರ ಶಬ್ದರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ.

ಅದರಂತೆ ಶುಭ-ಅಶುಭ ಗಮನಾದಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಪುರುಷರಿಗೆ ಒಂದು ಬಳೆಯ ಸಂಕಲೆಯಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಆ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನು ಗಮನಮಾಡಲಿಚ್ಛಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಕೂಡ ಅವನ ಜತೆ ಗಮನ ಮಾಡಿದರೆ ಗಮನವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ, ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಕುಳಿತಿದ್ದರೆ ಗಮನವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ, ಇನ್ನು ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಬಲವಂತನಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನೂ ಎಳೆದೊಯ್ಯಬಹುದು. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಆತ್ಮನ ಹಾಗೂ ಶರೀರರೂಪ ಪುದ್ಗಲದ ಏಕಕ್ಷೇತ್ರಾವಗಾಹರೂಪದ ಬಂಧನವಿದೆ; ಅಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನು ನಡೆದಾಡಲಪೇಕ್ಷಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಪುದ್ಗಲವು ಆ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ರಹಿತವಿದ್ದರೆ ನಡೆದಾಡುವುದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಪುದ್ಗಲದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದರೂ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಡೆದಾಡುವುದಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪುದ್ಗಲವು ಬಲಶಾಲಿಯಾಗಿ ಚಲಿಯಿಸಿದರೆ ಅದರ ಜತೆ ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಆತ್ಮನು ಚಲಿಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಚಲನಾದಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಇವನ ಅವಯವ ಮೊದಲಾದವು ಬಾಹ್ಯನಿಮಿತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಕಾರ್ಯಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ, ಅವುಗಳಿಂದ ಮೋಹಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಆತ್ಮನು ಸುಖಿಯೂ-ದುಃಖಿಯೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಹೀಗೆ ನಾಮಕರ್ಮದ ಉದಯದಿಂದ ತಾನಾಗಿಯೇ ನಾನಾಪ್ರಕಾರದ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಮಾಡುವವರಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ತೀರ್ಥಂಕರ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.

ಗೋತ್ರಕರ್ಮೋದಯಜನ್ಯ ಅವಸ್ಥೆ

ಗೋತ್ರಕರ್ಮದಿಂದ ಉಚ್ಚ-ನೀಚ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುದಾಗುತ್ತದೆ, ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಧಿಕತೆ-ಹೀನತೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೋಹದ ಉದಯದಿಂದ ಆತ್ಮನು ಸುಖಿಯೂ-ದುಃಖಿಯೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅಘಾತಿಕರ್ಮಗಳ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಅವಸ್ಥೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಅನಾದಿ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಘಾತಿ-ಅಘಾತಿಕರ್ಮಗಳ ಉದಯದ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಆತ್ಮನ ಅವಸ್ಥೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಎಲೈ ಭವ್ಯನೇ! ಇದು ಹೀಗೆಯೇ ಇದೆಯೋ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿನ್ನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡು! ವಿಚಾರಮಾಡಿದ ನಂತರ ಹೀಗೆಯೇ ಪ್ರತಿಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಹೀಗಿದ್ದರೆ 'ನನಗೆ ಅನಾದಿ ಸಂಸಾರರೋಗವು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ, ನನಗೆ ಅದರ ನಾಶದ ಉಪಾಯ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ,'ಯೆಂಬುದನ್ನು ನಂಬಬೇಕು. ಇಂಥ ವಿಚಾರದಿಂದ ನಿನ್ನದು ಕಲ್ಯಾಣವಾಗುವುದು.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗಪ್ರಕಾಶಕವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರ ಅವಸ್ಥೆಯ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುವ ಎರಡನೆಯ ಅಧಿಕಾರವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಮೂರನೆಯ ಅಧಿಕಾರ
ಸಂಸಾರದುಃಖ ಹಾಗೂ ಮೋಕ್ಷಸುಖದ ನಿರೂಪಣೆ

ಸದಾಸುಖದ ನಿಜಭಾವವನು ಮಾಡುವೆನಾತ್ಮಪ್ರಕಾಶ ।
ಮಾಡುವುದದು ಬಹುವಿಧ ಭವದುಃಖದ ಸತ್ತ್ವನಾಶ ॥

ಈ ಸಂಸಾರ–ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದ ದುಃಖಗಳಿದ್ದು ಈಗ ಅವುಗಳ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. **ಏಕೆಂದರೆ ಒಂದುವೇಳೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಸುಖವಿದ್ದರೆ ಆ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಗುವ ಉಪಾಯವನ್ನು ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವುದು.** ಈ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದುಃಖಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಗುವ ಉಪಾಯ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ.

ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ವೈದ್ಯನು ರೋಗದ ನಿದಾನ ಮತ್ತು ಅದರ ಅವಸ್ಥೆಯ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿ, ರೋಗಿಗೆ ರೋಗದ ನಿಶ್ಚಯಮಾಡಿಸಿ, ಪುನಃ ಅದರ ಉಪಾಯಮಾಡುವ ಅಭಿರುಚಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರದ ನಿದಾನ ಹಾಗೂ ಅದರ ಅವಸ್ಥೆಯ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿ, ಸಂಸಾರಿಗೆ ಸಂಸಾರ–ರೋಗದ ನಿಶ್ಚಯಮಾಡಿಸಿ, ಈಗ ಅದರ ಉಪಾಯಮಾಡುವ ಅಭಿರುಚಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ರೋಗಿಯು ರೋಗದಿಂದ ದುಃಖಿಯಾಗುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ ಆದರೆ ಅದರ ಮೂಲಕಾರಣ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ, ನಿಜವಾದ ಉಪಾಯ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ದುಃಖದ ಸಹನೆಯೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ; ಆಗ ಅವನಿಗೆ ಹೊಳೆದ ಉಪಾಯವನ್ನೇ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ದುಃಖವು ದೂರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಆಗ ಚಡಪಡಿಸಿ ಪರವಶನಾಗಿ ಆ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಸಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ವೈದ್ಯನು ದುಃಖದ ಮೂಲಕಾರಣ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ, ದುಃಖದ ಸ್ವರೂಪ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ,ಆ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಅಸತ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ, ಆಗ ನಿಜವಾದ ಉಪಾಯ ಮಾಡುವ ಅಭಿರುಚಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಸಂಸಾರಿಯು ಸಂಸಾರದಿಂದ ದುಃಖಿಯಾಗುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ, ಆದರೆ ಅದರ ಮೂಲ ಕಾರಣ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ, ನಿಜವಾದ ಉಪಾಯ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ದುಃಖದ ಸಹನೆಯೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ; ತನಗೆ ಹೊಳೆದ ಉಪಾಯವನ್ನೇ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ದುಃಖವು ದೂರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಆಗ ಚಡಪಡಿಸಿ ಪರವಶನಾಗಿ ಆ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಸಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ದುಃಖದ ಮೂಲಕಾರಣ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ, ದುಃಖದ ಸ್ವರೂಪ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ, ಮತ್ತು ಆ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಅಸತ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ, ಆಗ ನಿಜವಾದ ಉಪಾಯಮಾಡುವ ಅಭಿರುಚಿಯಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಆ ವರ್ಣನೆಯನ್ನಿಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ.

ಸಂಸಾರದ ದುಃಖ ಹಾಗೂ ಅದರ ಮೂಲಕಾರಣ

ಕರ್ಮಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ—

ಸಮಸ್ತ ದುಃಖಗಳ ಮೂಲ ಕಾರಣವು ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನ, ಅಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಅಸಂಯಮವಿದೆ. ಆ ದರ್ಶನ

ಮೋಹದ ಉದಯದಿಂದಾದ ಅತತ್ತ್ವಶ್ರದ್ಧೆಯು ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನವಿದೆ, ಅದರಿಂದ ವಸ್ತುಸ್ವರೂಪದ ಯಥಾರ್ಥ ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ವಿಪರೀತ ಪ್ರತೀತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಆ ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೇ ಕ್ಷಯೋಪಶಮರೂಪದ ಜ್ಞಾನವು ಅಜ್ಞಾನವಾಗುತ್ತಲಿದೆ, ಆದರಿಂದ ಯಥಾರ್ಥ ವಸ್ತುಸ್ವರೂಪದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ವಿಪರೀತ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಚಾರಿತ್ರಮೋಹದ ಉದಯದಿಂದಾದ ಕಷಾಯಭಾವದ ಹೆಸರು ಅಸಂಯಮವಿದೆ, ಅದರಿಂದ ವಸ್ತುಸ್ವರೂಪವಿರುವಂತೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ವಿಪರೀತ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನ ಮೊದಲಾದವುಗಳೇ ಸಮಸ್ತ ದುಃಖಗಳ ಮೂಲ ಕಾರಣವಿವೆ. ಹೇಗೆಂಬುದನ್ನು ಈಗ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಜ್ಞಾನಾವರಣ ಮತ್ತು ದರ್ಶನಾವರಣದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮದಿಂದಾಗುವ ದುಃಖ ಹಾಗೂ ಅದರಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿ

ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಸ್ವ-ಪರಗಳ ವಿವೇಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಯಂ ಒಬ್ಬ ಆತ್ಮ ಮತ್ತು ಅನಂತ ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುಮಯವಾದ ಶರೀರಗಳ ಸಂಯೋಗರೂಪವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಪರ್ಯಾಯಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ, ಆ ಪರ್ಯಾಯವನ್ನೇ ತಾನೆಂದು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಆತ್ಮನ ಜ್ಞಾನ-ದರ್ಶನ ಮೊದಲಾದ ಸ್ವಭಾವಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಒಂದಿಷ್ಟು ತಿಳಿಯುವುದು-ನೋಡುವುದಾಗುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ಕರ್ಮೋಪಾಧಿಯಿಂದಾದ ಕ್ರೋಧಾದಿಭಾವಗಳ ರೂಪದ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ; ಹಾಗೂ ಶರೀರದ ಸ್ಪರ್ಶ, ರಸ, ಗಂಧ, ವರ್ಣ ಸ್ವಭಾವವು ಪ್ರಕಟವಿದೆ ಮತ್ತು ಸ್ಥೂಲ-ಕೃಶ ಮೊದಲಾದವುಗಳಾಗುವುದು ಹಾಗೂ ಸ್ಪರ್ಶಾದಿಗಳ ಬದಲಾವಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಅವಸ್ಥೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ, ಅವೆಲ್ಲವನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ.

ಜ್ಞಾನ-ದರ್ಶನದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಇಂದ್ರಿಯ ಮನಸ್ಸಿನ ಮುಖಾಂತರ ಆಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ತ್ವಚೆ, ಜಿಹ್ವೆ. ನಾಸಿಕ. ನೇತ್ರ, ಕರ್ಣ, ಮನಸ್ಸುಗಳು ನನ್ನ ಅಂಗಗಳಿವೆಯೆಂದು ಇವನು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಇವುಗಳಿಂದ ನಾನು ನೋಡುತ್ತೇನೆ, ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆಂಬ ಮನ್ನಣೆಯಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಅದರಂತೆ ಮೋಹದ ಆವೇಶದಿಂದ ಆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮುಖಾಂತರ ವಿಷಯ ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಆ ವಿಷಯಗಳ ಗ್ರಹಣವಾದ ಮೇಲೆ ಆ ಇಚ್ಛೆಯ ಪೂರ್ತಿಯಿಂದ ನಿರಾಕುಲತೆಯಾದಾಗ ಆನಂದ ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ವಾನವು ಮೂಳೆಯನ್ನು ಜಗಿಯುವುದರಿಂದ ತನ್ನ ಒಸಡೆಯಿಂದ ಒಸರಿದ ರಕ್ತದ ಸ್ವಾದ ಪಡೆದು ಇದು ಮೂಳೆಗಳಿಂದ ಬಂದ ಸ್ವಾದವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಜೀವನು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ, ಅದರಿಂದ ತನ್ನ ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ, ಅದರ ಸ್ವಾದ ಪಡೆದು ಇದು ವಿಷಯದ ಸ್ವಾದವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ: ಆದರೆ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಂತೂ ಸ್ವಾದವಿಲ್ಲ, ತಾನೇ ಇಚ್ಛೆ ಮಾಡಿ, ಅದನ್ನು ತಾನೇ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ತಾನೇ ಆನಂದ ಮನ್ನಿಸಿದನು;"ಆದರೆ ನಾನು ಅನಾದಿ ಅನಂತ ಜ್ಞಾನ-ಸ್ವರೂಪನಾದ ಆತ್ಮನಿದ್ದೇನೆಂಬ ನಿಃಕೇವಲಜ್ಞಾನದ್ದಂತೂ ಅನುಭವವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ನಾನು ನೃತ್ಯ ನೋಡಿದೆ, ರಾಗ ಆಲಿಸಿದೆ, ಪುಷ್ಪ ಆಘ್ರಾಣಿಸಿದೆ, ಪದಾರ್ಥದ ಸ್ವಾದ ಪಡೆದೆ, ಪದಾರ್ಥದ ಸ್ಪರ್ಶ ಮಾಡಿದೆ, ಶಾಸ್ತ್ರ ತಿಳಿದೆ, ನನಗೆ ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿದೆಯೆಂಬ ಜ್ಞೇಯಮಿಶ್ರಿತ ಜ್ಞಾನದ ಅನುಭವವಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷಯಗಳ ಮುಖ್ಯತೆಯೇ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಜೀವನಿಗೆ ಮೋಹದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ವಿಷಯಗಳ ಇಚ್ಛೆಯು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ತ್ರಿಕಾಲವರ್ತಿಯಾದ ಸಮಸ್ತ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದೆ. ನಾನು ಎಲ್ಲದರ ಸ್ಪರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕು, ಎಲ್ಲದರ ಸ್ವಾದ ಪಡೆಯಬೇಕು, ಎಲ್ಲವನ್ನು ಆಘ್ರಾಣಿಸಬೇಕು, ಎಲ್ಲವನ್ನು ನೋಡಬೇಕು, ಎಲ್ಲವನ್ನು ಆಲಿಸಬೇಕು, ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಂತೂ ಇದೆ. ಆದರೆ ಶಕ್ತಿಯಂತೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ

ಸಮ್ಮುಖ ಬರುವಂಥ ವರ್ತಮಾನ ಸ್ಪರ್ಶ, ರಸ, ಗಂಧ, ವರ್ಣ, ಶಬ್ದಗಳೊಳಗಿಂದ ಯಾವುದಾದರೊಂದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತ್ರ ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವ ಹಾಗೂ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನ ಮುಖಾಂತರ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯುವ-ಶ್ಶಿದೆ, ಅದು ಕೂಡ ಬಾಹ್ಯದ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳು ದೊರಕಿದಮೇಲೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು, ಆದುದರಿಂದ ಇಚ್ಛೆಯು ಎಂದೂ ಪೂರ್ಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಇಚ್ಛೆಯಂತೂ ಕೇವಲಜ್ಞಾನವಾದನಂತರ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗುವುದು.

ಕ್ಷಯೋಪಶಮರೂಪದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಂತೂ ಇಚ್ಛೆಯು ಪೂರ್ಣವಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಮೋಹದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ವಿಷಯ ಗ್ರಹಣದ ಇಚ್ಛೆಯು ನಿರಂತರ ಆಗುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ; ಅದರಿಂದ ವ್ಯಾಕುಲಿತನಾಗಿ ದುಃಖಿಯಾಗುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಿಷಯ ಗ್ರಹಣದ ಸಲುವಾಗಿ ತನ್ನ ಮರಣವನ್ನು ಕೂಡ ಲೆಕ್ಕಿಸದಷ್ಟು ದುಃಖಿಯಾಗುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ. ಹೇಗೆ ಆನೆಗೆ ಮಚಕ ಹೆಣ್ಣಾನೆಯ ಶರೀರ ಸ್ಪರ್ಶ ಮಾಡುವ, ಮೀನಿಗೆ ಕೋಲಿನ ಕೊನೆಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಮಾಂಸದ ಸ್ವಾದ ಪಡೆಯುವ, ದುಂಬಿಗೆ ಕಮಲ ಪುಷ್ಪದ ಸುಗಂಧ ಆಘ್ರಾಣಿಸುವ, ಪತಂಗಕ್ಕೆ ದೀಪ ಜ್ಯೋತಿಯ ವರ್ಣ ನೋಡುವ ಮತ್ತು ಜಿಂಕೆಗೆ ರಾಗ ಆಲಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯು ಆದರಿಂದ ಕೂಡಲೆ ಮರಣವು ಕಂಡು ಬಂದರೂ ಆ ಮರಣವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದಷ್ಟು ತೀವ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಿಷಯಗಳ ಗ್ರಹಣೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮರಣವಾದರೂ ವಿಷಯ ಸೇವನೆ ಮಾಡದಿರುವುದರಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಪೀಡೆಯು ಇನ್ನೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಬಾಧೆಯಿಂದ ಪೀಡಿತಗೊಂಡ ಸಮಸ್ತ ಜೀವರುಗಳು ವಿಚಾರಶೂನ್ಯರಾಗಿ ತುಂಬ ದುಃಖಿಯಾದವನೋರ್ವನು ಪರ್ವತ ಶಿಖರದಿಂದ ಉರುಳಿ ಬೀಳುವಂತೆ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ದುಮುಕಿ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಅದೆಷ್ಟೋ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಧನರಾಶಿಯನ್ನು ವಿಷಯದ ಸಲುವಾಗಿ ಕಳೆದು-ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ವಿಷಯಗಳ ಸಲುವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರೆ ಮರಣವಾಗುತ್ತದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದೂ ಕೂಡ ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ನರಕಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದಂಥ ಆ ಹಿಂಸಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಕ್ರೋಧ ಮೊದಲಾದ ಕಷಾಯಗಳನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಬಾಧೆಯು ಸಹನವಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ಯಾವ ವಿಚಾರಗಳೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಪಾಪ ಅವ-ರೇನು ಮಾಡಿಯಾರು ? ಇಂದ್ರಾದಿಕರು ಇದೇ ಬಾಧೆಯಿಂದ ಪೀಡಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ; ಅವರು ಕೂಡ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಆಸಕ್ತರಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ತುರಿಕೆರೋಗದಿಂದ ಪೀಡಿತನಾದ ಪುರುಷನು ಆಸಕ್ತನಾಗಿ ತುರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಪೀಡೆಯಾಗದಿದ್ದರೆ ಏತಕ್ಕಾಗಿ ತುರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು ? ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಇಂದ್ರಿಯ ರೋಗ ದಿಂದ ಪೀಡಿತರಾದ ಇಂದ್ರಾದಿಕರು ಆಸಕ್ತರಾಗಿ ವಿಷಯಸೇವನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಬಾಧೆಯಾಗದಿದ್ದರೆ ವಿಷಯ ಸೇವನೆಯನ್ನು ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವರು ?

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಜ್ಞಾನಾವರಣ-ದರ್ಶನಾವರಣದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮದಿಂದಾದ ಇಂದ್ರಿಯಜನ್ಯ ಜ್ಞಾನವು ಅದು ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನಾದಿಗಳ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಇಚ್ಛಾಸಹಿತವಾಗಿ ದುಃಖದ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ಈ ದುಃಖ ದೂರವಾಗುವ ಸಲುವಾಗಿ ಜೀವನು ಯಾವ ಉಪಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂಬುದನ್ನು ಈಗ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ವಿಷಯಗಳ ಗ್ರಹಣವಾದ ಮೇಲೆ ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯು ಪೂರ್ಣವಾಗಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಮೊದಲು ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದ ಭೋಜನಾದಿಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಬಲ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಪ್ರಬಲವಿರುವುದರಿಂದ ನನ್ನ ವಿಷಯ ಗ್ರಹಣದ ಶಕ್ತಿಯು ವಿಶೇಷವಾಗುವುದೆಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ಬೇಕಾಗುವ ಅನೇಕ ಬಾಹ್ಯಕಾರಣಗಳ ನಿಮಿತ್ತ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ವಿಷಯ ಸಮ್ಮುಖವಾದ ಮೇಲೆ ಅವನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಬಾಹ್ಯ ಉಪಾಯಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಹಾಗೂ ವಿಷಯಗಳ ಸಂಯೋಗ ಹೊಂದಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಾನಾಪ್ರಕಾರದ

ವಸ್ತ್ರಾದಿಗಳ, ಭೋಜನಾದಿಗಳ, ಪುಷ್ಪಾದಿಗಳ, ಆಲಯ-ಆಭೂಷಣಾದಿಗಳ ಹಾಗೂ ಗಾಯನ ವಾದ್ಯಾದಿಗಳ ಸಂಯೋಗ ಸಂಬಂಧದ ಸಲುವಾಗಿ ತುಂಬ ಖೇದಖಿನ್ನನಿರುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸಮ್ಮುಖ ವಿಷಯವಿರುವವರೆಗೆ ಆ ವಿಷಯದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ಒಂದಿಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಅನಂತರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೂಲಕ ಸ್ಮರಣೆ ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕಾಲವು ವ್ಯತೀತವಾದಮೇಲೆ ಸ್ಮರಣೆ ಕೂಡ ಮಂದವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಆಧೀನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಉಪಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಶೀಘ್ರ-ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಗ್ರಹಣ ಮಾಡತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಂತೂ ಒಂದುಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ವಿಷಯದ ಗ್ರಹಣವಾಗುತ್ತದೆ, ಆದರೆ ಇವನು ಅಧಿಕ ಗ್ರಹಣಮಾಡಲಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯಾಕುಲನಾಗಿ ಶೀಘ್ರ-ಶೀಘ್ರ ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಅದನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಗ್ರಹಣಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ನೆಗೆಯುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ತನಗೆ ಹೊಳೆದ ಉಪಾಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಆದರೆ ಅವು ಅಸತ್ಯವಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೊದಲಂತೂ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳದು ಹೀಗೇ ಆಗುವುದು ತಮ್ಮ ಆಧೀನವಿಲ್ಲ, ಅದು ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣವಿದೆ; ಇನ್ನು ಎಂದಾದರೂ ಉದಯಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿ ವಿಧಿಯು ಹಾಗೆಯೇ ಕೂಡಿಬಂದರೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಬಲಿಷ್ಠ ಮಾಡುವುದರಿಂದೇನು ವಿಷಯ ಗ್ರಹಣದ ಶಕ್ತಿಯು ಹೆಚ್ಚುವುದಿಲ್ಲ; ಆ ಶಕ್ತಿಯಂತೂ ಜ್ಞಾನ-ದರ್ಶನಗಳು ಹೆಚ್ಚುವುದರಿಂದ ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ, ಆದರೆ ಇದು ಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮದ ಆಧೀನವಿದೆ. ಪುಷ್ಟಶರೀರವಿರುವವರಿಗೆ ಇಂಥ ಶಕ್ತಿಯು ಅಲ್ಪವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೆ ದುರ್ಬಲ ಶರೀರವಿರುವವರಿಗೆ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಭೋಜನ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಪುಷ್ಟಮಾಡುವುದರಿಂದ ಯಾವ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಷಾಯಾದಿಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮವಾದ ಮೇಲೆ ಜ್ಞಾನ-ದರ್ಶನಗಳು ವೃದ್ಧಿಸಿದಾಗ ವಿಷಯ ಗ್ರಹಣದ ಶಕ್ತಿಯು ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಆ ವಿಷಯಗಳ ಸಂಯೋಗವು ಕೂಡಿ ಬರುತ್ತಿರುವುದು ಅಧಿಕಕಾಲದವರೆಗೆ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ ಅಥವಾ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳ ಸಂಯೋಗವು ಲಭಿಸದಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಆಕುಲತೆಯು ಜೀವಂತವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಆಧೀನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಶೀಘ್ರ-ಶೀಘ್ರ ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಆದರೆ ಅವು ಆಧೀನ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಭಿನ್ನದ್ರವ್ಯಗಳಂತೂ ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ಆಧೀನದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ ಅಥವಾ ಕರ್ಮೋದಯದ ಆಧೀನವಿವೆ. ಇಂಥ ಕರ್ಮದ ಬಂಧವು ಯಥಾಯೋಗ್ಯ ಶುಭಭಾವವಾದ ಮೇಲೆ ಆಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ನಂತರ ಉದಯಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅನೇಕ ಉಪಾಯ ಮಾಡಿದರೂ ಕರ್ಮದ ನಿಮಿತ್ತವಿಲ್ಲದೆ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ.

ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೊಂದರ ಗ್ರಹಣಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಹೀಗೆ ನೆಗೆಯುವುದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆಯೇನು? ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಬಂಡಿ ತುಂಬ ತಿನ್ನುವ ಕ್ಷುಧೆಯುಳ್ಳವನಿಗೆ ಹಿಡಿ ಅನ್ನ ದೊರಕಿದರೆ ಹಸಿವೆ ಹಿಂಗುವುದೇನು? ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಗ್ರಹಣಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವನಿಗೆ ಒಂದು ವಿಷಯದ ಗ್ರಹಣವಾದ ಮೇಲೆ ಇಚ್ಛೆ ದೂರವಾಗುವುದೇನು ? ಇಚ್ಛೆ ದೂರವಾದಲ್ಲದೆ ಸುಖವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಆದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಉಪಾಯಗಳು ಅಸತ್ಯವಿವೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಈ ಉಪಾಯಗಳಿಂದ ಕೆಲವರು ಸುಖಿಯಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ತಾವು ಸರ್ವಥಾ ಅಸತ್ಯವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ ?

ಉತ್ತರ : ಸುಖಿಗಳಂತೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಸುಖವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು

ವೇಳೆ ಸುಖಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಅನ್ಯ ವಿಷಯಗಳ ಇಚ್ಛೆ ಹೇಗಿರುವುದು ? ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ರೋಗಿಯು ರೋಗದೂರ ವಾದರೆ ಅನ್ಯ ಔಷಧಗಳನ್ನೇಕೆ ಇಚ್ಛಿಸುವನು ? ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ದುಃಖ ದೂರವಾದ ಮೇಲೆ ಅನ್ಯವಿಷಯಗಳ ನ್ನೇಕೆ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ ? ಆದುದರಿಂದ ವಿಷಯದ ಗ್ರಹಣದಿಂದ ಇಚ್ಛೆಯು ನಿಂತು ಹೋದರೆ ನಾವು ಅದನ್ನು ಸುಖವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಆ ವಿಷಯದ ಗ್ರಹಣವಾಗದವರೆಗೆ ಅದರ ಇಚ್ಛೆಯಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಗ್ರಹಣವಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅನ್ಯ ವಿಷಯ-ಗ್ರಹಣದ ಇಚ್ಛೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಇದನ್ನು ಸುಖವೆಂದು ಹೇಗೆ ಮನ್ನಿಸುವುದು? ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ತೀವ್ರ ಕ್ಷುಧೆಯುಳ್ಳ ಓರ್ವ ದರಿದ್ರನಿಗೆ ಒಂದು ಅನ್ನದಕಣ ದೊರೆತರೆ ಅದನ್ನು ತಿಂದು ತೃಪ್ತಿ ಹೊಂದುವನೇನು? ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ತೀವ್ರ ತೃಷ್ಣೆಯುಳ್ಳವನಿಗೆ ಒಂದು ವಿಷಯದ ನಿಮಿತ್ತ ದೊರಕಿದರೆ ಅದರ ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿ ಸುಖಮನ್ನಿಸುವನೇನು ? ಪರಮಾರ್ಥದಿಂದ ಸುಖವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಕಣ-ಕಣ ತಿಂದು ತನ್ನ ಹಸಿವೆ ಹಿಂಗಿಸುತ್ತಾನೆ ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದೊಂದು ವಿಷಯದ ಗ್ರಹಣಮಾಡಿ ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆ ಪೂರ್ಣಮಾಡಿದರೆ ದೋಷವೇನಿದೆ ?

ಉತ್ತರ : ಆ ಕಣಗಳೆಲ್ಲ ಏಕತ್ರವಾದರೆ ಹಾಗೆ ಮನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು, ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಕಣವು ದೊರೆಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಕಣವು ನಿರ್ಗಮಿಸಿದರೆ ಹಸಿವೆ ಹೇಗೆ ಹಿಂಗುವುದು? ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವಿಷಯಗಳ ಗ್ರಹಣವು ಏಕತ್ರಗೊಂಡರೆ ಇಚ್ಛೆಯು ಪೂರ್ಣವಾಗಬಹುದು, ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವಾಗ ಮೊದಲು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದ ವಿಷಯದ ಜ್ಞಾನ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದ ಮೇಲೆ ಇಚ್ಛೆಪೂರ್ಣ ಹೇಗಾಗುವುದು ? ಇಚ್ಛೆಯು ಪೂರ್ಣವಾದುದಲ್ಲದೆ ಆಕುಲತೆಯು ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಆಕುಲತೆಯು ನಾಶವಾದುದಲ್ಲದೆ ಸುಖವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಲಾಗುವುದು ?

ಒಂದು ವಿಷಯದ ಗ್ರಹಣ ಕೂಡ ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನಾದಿಗಳ ಸದ್ಭಾವದೊಡನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದುಃಖಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಕರ್ಮವು ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ವರ್ತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸುಖವಿಲ್ಲ, ಭವಿಷ್ಯ ಸುಖದ ಕಾರಣವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ದುಃಖವೇ ಇದೆ. ಇದನ್ನೇ ಪ್ರವಚನಸಾರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ,—

ಸಪರಂ ಬಾಧಾಸಹಿಯಂ ವಿಚ್ಛಿಣ್ಣಂ ಬಂಧಕಾರಣಂ ವಿಸಮಂ ।
ಜಂ ಇಂದಿಏಹಿಂ ಲದ್ಧಂ ತಂ ಸೋಕ್ಖಂ ದುಕ್ಖಮೇವ ತಹಾ ॥೭೬॥

ಅರ್ಥ :- ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಸುಖವು ಪರಾಧೀನವಿದೆ, ಬಾಧೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ, ವಿನಾಶ ಶೀಲವಿದೆ, ಬಂಧದ ಕಾರಣವಿದೆ, ವಿಷಮವಿದೆ; ಆದುದರಿಂದ ಇದು ಸುಖವಲ್ಲ ದುಃಖವೇ ಇದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಸಂಸಾರಿ ಜೀವನಿಂದ ಮಾಡಲಾಗುವ ಉಪಾಯಗಳೆಲ್ಲವು ಅಸತ್ಯವಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಹಾಗಾದರೆ ನಿಜವಾದ ಉಪಾಯವೇನು ?

ಉತ್ತರ : ಇಚ್ಛೆಯು ದೂರವಾದಾಗ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳ ಗ್ರಹಣವು ಯುಗಪತ್ ಆಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಈ ದುಃಖವು ದೂರವಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಇಚ್ಛೆಯಂತೂ ಮೋಹ ಹೋದ ನಂತರ ದೂರವಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಎಲ್ಲವುಗಳ ಯುಗಪತ್ ಗ್ರಹಣವು ಕೇವಲಜ್ಞಾನವಾದ ಮೇಲೆ ಆಗುವುದು-ಇವುಗಳ ಉಪಾಯವು ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನಾದಿಗಳಿದ್ದು ಅದೇ ನಿಜವಾದ ಉಪಾಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮೋಹದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಜ್ಞಾನಾವರಣ-ದರ್ಶನಾವರಣಗಳ ಕ್ಷಯೋಪಶಮ ಕೂಡ ದುಃಖದಾಯಕವಿದೆಯೆಂಬುದರ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಜ್ಞಾನಾವರಣ-ದರ್ಶನಾವರಣಗಳ ಉದಯದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ದುಃಖದ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿರಿ; ಕ್ಷಯೋಪಶಮಕ್ಕೇಕೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಿರಿ ?

ಉತ್ತರ : ತಿಳಿಯುವುದಾಗದಿರುವುದು ದುಃಖದ ಕಾರಣವಾದರೆ ಪುದ್ಗಲಕ್ಕೆ ಕೂಡ ದುಃಖವಿದೆಯೆಂದಾಗುವುದು, ಆದರೆ ದುಃಖದ ಕಾರಣವಂತೂ ಇಚ್ಛೆಯಿದೆ ಮತ್ತು ಇಚ್ಛೆಯು ಕ್ಷಯೋಪಶಮದಿಂದಲೇ ಆಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮವನ್ನು ದುಃಖದ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ; **ಪರಮಾರ್ಥದಿಂದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮವು ಕೂಡ ದುಃಖದ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಮೋಹದಿಂದ ವಿಷಯ-ಗ್ರಹಣದ ಇಚ್ಛೆಯಾಗುವುದೇ ದುಃಖದ ಕಾರಣವಿದೆಯೆಂದು** ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಮೋಹನೀಯಕರ್ಮದ ಉದಯದಿಂದಾಗುವ ದುಃಖ ಹಾಗೂ ಅದರಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿ

ಮೋಹದ ಉದಯವು ಅದು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ದುಃಖರೂಪವಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—

ದರ್ಶನಮೋಹದಿಂದ ದುಃಖ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿ

ಮೊದಲಂತೂ ದರ್ಶನಮೋಹದ ಉದಯದಿಂದ ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ; ಅದರ ಮುಖಾಂತರ ಈತನ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿರುವಂತೆಯಂತೂ ಪದಾರ್ಥಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಪದಾರ್ಥಗಳಿರುವಂತೆ ಇವನು ಮನ್ನಿಸದಿರುವುದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ ಆಕುಲತೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಹೇಗೆಂದರೆ-ಹುಚ್ಚನಿಗೆ ಒಬ್ಬನು ಬಟ್ಟೆ ತೊಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಹುಚ್ಚನು ಆ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಅಂಗವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ತನ್ನನ್ನು ಮತ್ತು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಏಕವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಬಟ್ಟೆಯು ತೊಡಿಸುವವನ ಅಧೀನವಿರುವುದರಿಂದ ಒಮ್ಮೆ ಅವನು ಹರಿಯುತ್ತಾನೆ, ಒಮ್ಮೆ ಜೋಡಿಸುತ್ತಾನೆ, ಒಮ್ಮೆ ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಒಮ್ಮೆ ಹೊಸದನ್ನು ತೊಡಿಸುತ್ತಾನೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಹುಚ್ಚನು ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಅಧೀನವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ, ಅದರ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಪರಾಧೀನವಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅವನು ಅತ್ಯಂತ ಖೇದ ಖಿನ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಜೀವನಿಗೆ ಕರ್ಮೋದಯವು ಶರೀರ ಸಂಬಂಧವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದೆ. ಈ ಜೀವನು ಆ ಶರೀರವನ್ನು ತನ್ನ ಅಂಗವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ತನ್ನನ್ನು ಮತ್ತು ಶರೀರವನ್ನು ಏಕವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಶರೀರವು ಕರ್ಮದ ಅಧೀನವಾಗಿ ಒಮ್ಮೆ ಕೃಶವಾಗುತ್ತದೆ, ಒಮ್ಮೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗುತ್ತದೆ, ಒಮ್ಮೆ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ, ಒಮ್ಮೆ ನವೀನ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ-ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಜೀವನು ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಅಧೀನವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದರ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಪರಾಧೀನವಿರುವುದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಖೇದಖಿನ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಇನ್ನು ಆ ಹುಚ್ಚನು ನಿಂತುಕೊಂಡಿರುವಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ, ಕುದುರೆ, ಹಣ ಮೊದಲಾದವು ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಬಂದು ಇಳಿಯುತ್ತವೆ, ಆ ಹುಚ್ಚನು ಅವನ್ನು ತನ್ನವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಅವಂತೂ ಅವುಗಳ ಅಧೀನವಾಗಿ ಕೆಲವು ಬರುತ್ತವೆ, ಕೆಲವು ಹೋಗುತ್ತವೆ, ಕೆಲವು ಅನೇಕ ಅವಸ್ಥೆಯ ರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಮನ ಮಾಡುತ್ತವೆ; ಆ ಹುಚ್ಚನು ಅವನ್ನು ತನ್ನ ಅಧೀನವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ, ಅವುಗಳ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಪರಾಧೀನವಾದಾಗ ಖೇದ ಖಿನ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಜೀವನು ಪರ್ಯಾಯ ಧಾರಣ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ತಾನಾಗಿಯೇ ಪುತ್ರ, ಕುದುರೆ, ಹಣ ಮೊದಲಾದವು ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಬಂದು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆ, ಈ ಜೀವನು ಅವನ್ನು ತನ್ನವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಅವಂತೂ ಅವುಗಳ ಅಧೀನವಾಗಿ ಕೆಲವು ಬರುತ್ತವೆ, ಕೆಲವು ಹೋಗುತ್ತವೆ, ಕೆಲವು ಅನೇಕ ಅವಸ್ಥೆಯ ರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಮನ ಮಾಡುತ್ತವೆ; ಈ ಜೀವನು ಅವನ್ನು ತನ್ನ ಅಧೀನವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಪರಾಧೀನವಾದಾಗ ಖೇದಖಿನ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಯಾವುದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶರೀರದ ಹಾಗೂ ಪುತ್ರಾದಿಕರ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಈ ಜೀವನ ಅಧೀನವಾಗಿರುವಂತೆಯೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ, ಆಗಲಾದರೂ ಇವನು ಸುಖಿಯಾಗುತ್ತಿರಬೇಕಲ್ಲ ?

ಉತ್ತರ : ಶರೀರಾದಿಗಳ ಭವಿತವ್ಯದ ಮತ್ತು ಜೀವದ ಇಚ್ಛೆಯ ಯೋಗವು ಕೂಡಿಬಂದರೆ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪ್ರಕಾರ ಅವನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪರಿಣಮಿಸುವುದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದರದೇ ವಿಚಾರವಾದರೆ ಸುಖದ ಆಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಇವನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ಪರಿಣಮಿಸದಿರುವುದರಿಂದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಆಕುಲತೆಯು ಯಾವಾಗಲೂ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಕಾರದ ಇಚ್ಛೆಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಈ ಜೀವನು ಶರೀರ, ಪುತ್ರಾದಿಕರಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರ-ಮಮಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ; ಮತ್ತು ಇದೇ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡುವ, ವೃದ್ಧಿಸುವ ಹಾಗೂ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವ ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ವ್ಯಾಕುಲನಿರುತ್ತಾನೆ. ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಿಯು ಕೂಡ ಅವುಗಳ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಅಲ್ಲದೆ ಆ ವಿಷಯಗಳ ಇಚ್ಛೆಯಾಗುತ್ತದೆ, ಕಷಾಯವಾಗುತ್ತದೆ; ಬಾಹ್ಯ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಾನಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ, ವಿಪರೀತ ಉಪಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ನಿಜವಾದ ಉಪಾಯದ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ, ವಿರುದ್ಧ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಮೂಲ ಕಾರಣವು ಒಂದು ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನವಿದೆ. ಅದರ ನಾಶವಾದ ನಂತರ ಎಲ್ಲವುಗಳ ನಾಶವಾಗಿ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ದುಃಖಗಳ ಮೂಲಕಾರಣವು ಈ ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನವಿದೆ.

ಆ ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನದ ನಾಶದ ಉಪಾಯಕೂಡ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಪರೀತ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ನಿಜವಾದ ಶ್ರದ್ಧೆಯೆಂದು ಮನ್ನಿಸಿದಾಗ ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಾಯ ಮಾಡುವನು ?

ಸಂಜ್ಞೀ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯನು ಎಂದಾದರೊಮ್ಮೆ ತತ್ತ್ವನಿರ್ಣಯ ಮಾಡುವ ಉಪಾಯ ವಿಚಾರಿಸುವನು, ಆಗ ದುರ್ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಕುದೇವ-ಕುಗುರು-ಕುಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ನಿಮಿತ್ತವೊದಗಿದರೆ ಅತತ್ತ್ವಶ್ರದ್ಧೆಯು ಪುಷ್ಟವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅವನಂತೂ ಇವುಗಳಿಂದ ನನ್ನ ಕಲ್ಯಾಣವಾಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ; ಆದರೆ ಇವನು ಮೂಢನಾಗುವಂಥ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಅವರು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ವಸ್ತುಸ್ವರೂಪದ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರವೃತ್ತನಾದವನು ವಿಪರೀತ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ದೃಢನಾಗುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಆಗ ವಿಷಯ-ಕಷಾಯದ ವಾಸನೆಯು ವೃದ್ಧಿಸುವುದರಿಂದ ಇನ್ನೂ ಅಧಿಕ ದುಃಖಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಇನ್ನು ಎಂದಾದರೊಮ್ಮೆ ಸುದೇವ-ಸುಗುರು-ಸುಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ನಿಮಿತ್ತವೂ ಒದಗಿ ಬಂದಾಗ ಅವರ ನಿಶ್ಚಯ ಉಪದೇಶದ ಶ್ರದ್ಧೆಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ, ವ್ಯವಹಾರ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಅತತ್ತ್ವಶ್ರದ್ಧೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕಷಾಯವು ಮಂದವಾದರೆ, ವಿಷಯದ ಇಚ್ಛೆಯು ಕುಗ್ಗಿದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದುಃಖಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ; ಆದರೆ ಪುನಃ ಇದ್ದಹಾಗೆ ಆಗಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ, ಆದುದರಿಂದ ಈ ಸಂಸಾರಿಗಳು ಮಾಡುವ ಉಪಾಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಸತ್ಯವೇ ಆಗುತ್ತವೆ.

ತಮಗೆ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿರುವಂತೆಯೇ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪರಿಣಮಿಸಲಪೇಕ್ಷಿಸುವುದು ಸಂಸಾರಿಗಳ ಉಪಾಯವಾಗಿದೆ. ಅವು ಹಾಗೆ ಪರಿಣಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೆ ಈತನ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ನಿಜವಾಗುವುದು. ಆದರೆ **ಅನಾದಿ ನಿಧನವಾದ ವಸ್ತುಗಳು ತಮ್ಮ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ, ಯಾವುದೂ ಯಾವುದರ ಆಧೀನವಿಲ್ಲ, ಯಾವುದೂ ಯಾವುದನ್ನು ಪರಿಣಮನ ಮಾಡಿಸುವುದರಿಂದ ಪರಿಣಮಿತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.** ಅವನ್ನು ಪರಿಣಮನಗೊಳಿಸಲಿಚ್ಛಿಸುವುದು ಅದು ಉಪಾಯವಲ್ಲ, ಅದಂತೂ ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನವೇ ಇದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಹಾಗಾದರೆ ನಿಜವಾದ ಉಪಾಯವೇನು ?

ಉತ್ತರ : ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವರೂಪವಿರುವಂತೆ ಶ್ರದ್ಧೆಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಸಮಸ್ತ ದುಃಖಗಳು ದೂರವಾಗುವವು. ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಯಾವನೋ ಓರ್ವನು ಮೋಹಿತನಾಗಿ ಶವವನ್ನು ಜೀವಂತವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಿದರೆ ಅಥವಾ ಬದುಕಿಸಲಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೆ ತಾನೇ ದುಃಖಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಶವವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ಇದು ಬದುಕಿಸುವುದರಿಂದ ಬದುಕುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುವುದೇ ಆ ದುಃಖವು ದೂರವಾಗುವ ಉಪಾಯವಿದೆ. ಅದೇ

ಪ್ರಕಾರ ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಮನ್ನಿಸಿದರೆ, ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಲಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೆ ತಾನೇ ದುಃಖಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನು ಅವನ್ನು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಮನ್ನಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಇದು ಪರಿಣಮನ ಮಾಡಿಸುವುದರಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಲಾರದೆಂದು ಮನ್ನಿಸುವುದೇ ಆ ದುಃಖವು ದೂರವಾಗುವ ಉಪಾಯವಿದೆ. ಭ್ರಮಜನ್ಯದುಃಖದ ಉಪಾಯವು ಆ ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ದೂರ ಮಾಡುವುದೇ ಇದೆ. ಆ ಭ್ರಾಂತಿಯು ದೂರವಾಗುವುದರಿಂದ ಸಮ್ಯಕ್‌ಶ್ರದ್ಧೆಯಾಗುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಇದೇ ಸತ್ಯ ಉಪಾಯವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಚಾರಿತ್ರಮೋಹದಿಂದ ದುಃಖ ಹಾಗೂ ಅದರಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿ

ಜೀವನಿಗೆ ಚಾರಿತ್ರಮೋಹದ ಉದಯದಿಂದ ಕ್ರೋಧಾದಿಕಷಾಯರೂಪದ ಹಾಗೂ ಹಾಸ್ಯಾದಿ ನೋಕಷಾಯರೂಪದ ಭಾವಗಳಾಗುತ್ತವೆ, ಆಗ ಈ ಜೀವನು ಕ್ಲೇಶದಿಂದ ಕಳವಳಗೊಂಡು ದುಃಖಿಯಾಗುತ್ತ ವಿಹ್ವಲನಾಗಿ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದ ಕೀಳು ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅದನ್ನೇ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಇವನಿಗೆ ಕ್ರೋಧಕಷಾಯವು ಉತ್ಪನ್ನವಾದಾಗ ಇತರರಿಗೆ ಕೆಡಕು ಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಸಲುವಾಗಿ ಅನೇಕ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾನೆ, ಮರ್ಮಭೇದಕವಾದ ದುರ್ವಚನಗಳನ್ನು ಆಡುತ್ತಾನೆ; ತನ್ನ ಅಂಗಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಶಸ್ತ್ರ-ಪಾಷಾಣಾದಿಗಳಿಂದ ಘಾತ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಅನೇಕ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಿ ಹಾಗೂ ಹಣವನ್ನೂ ವ್ಯಯಿಸಿ ಅಲ್ಲದೆ ಮರಣಾದಿಗಳಿಂದ ತನ್ನದು ಕೂಡ ಕೆಡಕು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅನ್ಯರಿಗೆ ಕೇಡು ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಅಥವಾ ಇತರರಿಂದ ಕೆಡಕಾಗುವಂತಿದ್ದರೆ ಇತರರಿಂದ ಕೆಡಕು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ತಾನಾಗಿಯೇ ಅವನ ಕೆಡಕಾಗುವಂತಿದ್ದರೆ ಅನುಮೋದನ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಕೆಡಕಾಗುವುದರಿಂದ ತನ್ನ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವು ಸಿದ್ಧಿಸದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅವನಿಗೆ ಕೇಡು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ತನಗೆ ಕ್ರೋಧವುಂಟಾದಾಗ ಯಾರೋ ಪೂಜ್ಯರು ಅಥವಾ ಇಷ್ಟ ಜನರು ಕೂಡ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದರೆ ಅವರಿಗೂ ಅಪಶಬ್ದ ಆಡುತ್ತಾನೆ, ಹೊಡೆಯಲು ಉದ್ಯುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಯಾವ ವಿಚಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಅನ್ಯರದು ಕೇಡಾಗದಿದ್ದರೆ ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಉರಿದು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ, ಮತ್ತು ತನ್ನ ಅಂಗಗಳ ಘಾತ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಹಾಗೂ ವಿಷಪ್ರಾಶನ ಮಾಡಿ ಸತ್ತು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಕ್ರೋಧವಾಗುವುದರಿಂದ ಇಂಥ ಅವಸ್ಥೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಇವನಿಗೆ ಮಾನಕಷಾಯವು ಉತ್ಪನ್ನವಾದಾಗ ಇತರರನ್ನು ಕೀಳು ಮತ್ತು ತನ್ನನ್ನು ಉಚ್ಚವಾಗಿ ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಇಚ್ಛೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಸಲುವಾಗಿ ಅನೇಕ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇತರರ ನಿಂದೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ತನ್ನ ಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಇತರರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಅಳಿಸುತ್ತಾನೆ, ತನ್ನ ಮಹಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅತ್ಯಂತ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಹಣವನ್ನು ವಿವಾಹ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಖರ್ಚು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಹಾಗೂ ಸಾಲ ಮಾಡಿ ಕೂಡ ಖರ್ಚು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಮರಣವಾದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಯಶಸ್ಸು ಉಳಿಯುವುದೆಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಮರಣ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಕೂಡ ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಸನ್ಮಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡದವರಿಗೆ ಭಯಾದಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ದುಃಖವನ್ನುತ್ಪನ್ನ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಸನ್ಮಾನ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಅಹಂಕಾರದ ಅಮಲಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪೂಜ್ಯರಿರಲಿ–ದೊಡ್ಡವರಿರಲಿ ಅವರ ಸನ್ಮಾನ ಕೂಡ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ, ಯಾವ ವಿಚಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅನ್ಯರು ನೀಚರಾಗಿ ಮತ್ತು ತಾನು ಉಚ್ಚವಾಗಿ ಕಂಡುಬರದಿದ್ದರೆ ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ತಾನು ಉರಿದುಬೀಳುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಅಂಗಗಳ ಘಾತ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಹಾಗೂ ವಿಷಪ್ರಾಶನ ಮಾಡಿ ಸತ್ತುಹೋಗುತ್ತಾನೆ, ಮಾನವಾಗುವುದರಿಂದ ಇಂಥ ಅವಸ್ಥೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಇವನಿಗೆ ಮಾಯಾ ಕಷಾಯವು ಉತ್ಪನ್ನವಾದಾಗ ಕಪಟದಿಂದ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಇಚ್ಛೆಯಾಗು

ತ್ತದೆ; ಅದರ ಸಲುವಾಗಿ ಅನೇಕ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾನೆ, ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದ ಮೋಸದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಾನೆ, ಶರೀರದ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮೋಸರೂಪವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಬಾಹ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಿದರ್ಶಿಸುತ್ತಾನೆ, ಆದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮರಣವಾಗುವಂಥ ವಂಚನೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಮೋಸವು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ತನಗೆ ತುಂಬ ಕೆಡಕಾಗುವಂಥ, ಮರಣ ಸಂಭವಿಸುವಂಥವುಗಳನ್ನೂ ಗಣನೆಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ, ಮಾಯೆಯುಂಟಾದಾಗ ಯಾವ ಪೂಜ್ಯರ ಹಾಗೂ ಇಷ್ಟರ ಸಂಬಂಧವುಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ಅವರಿಗೆ ಕೂಡ ಮೋಸ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಯಾವ ವಿಚಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ, ವಂಚನೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಯಾಗದಿದ್ದರೆ ತಾನು ಉರಿದುಹೋಗುತ್ತಾನೆ, ತನ್ನ ಅಂಗಗಳ ಘಾತ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಹಾಗೂ ವಿಷ ಪ್ರಾಶನ ಮಾಡಿ ಸತ್ತು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಮಾಯೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಇಂಥ ಅವಸ್ಥೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನು ಇವನಿಗೆ ಲೋಭಕಷಾಯವು ಉತ್ಪನ್ನವಾದಾಗ ಇಷ್ಟಪದಾರ್ಥಗಳ ಲಾಭದ ಇಚ್ಛೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಅದರ ಸಲುವಾಗಿ ಅನೇಕ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದರ ಸಾಧನರೂಪವಾದ ವಚನಗಳನ್ನು ಆಡುತ್ತಾನೆ, ಶಾರೀರಿಕ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಅದೆಷ್ಟೋ ಕಷ್ಟ ಸಹಿಸುತ್ತಾನೆ, ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ವಿದೇಶಗಮನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮರಣವಾಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿದರೂ ಆ ಕಾರ್ಯಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ತುಂಬ ದುಃಖ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವಂಥ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಲೋಭವುಂಟಾದನಂತರ ಪೂಜ್ಯರ ಹಾಗೂ ಇಷ್ಟರ ಕಾರ್ಯವಿದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೂಡ ತನ್ನ ಪ್ರಯೋಜನ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾನೆ, ಯಾವ ವಿಚಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಇಷ್ಟವಸ್ತುವಿನ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಇಷ್ಟವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗದಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಇಷ್ಟದ ವಿಯೋಗವಾದರೆ ತಾನು ಉರಿದು ಬೀಳುತ್ತಾನೆ, ತನ್ನ ಅಂಗಗಳ ಘಾತಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಹಾಗೂ ವಿಷ ಪ್ರಾಶನಮಾಡಿ ಸತ್ತುಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಲೋಭ ಉಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಇಂಥ ಅವಸ್ಥೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಕಷಾಯಗಳಿಂದ ಪೀಡಿತನಾಗಿ ಇಂಥ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ,

ಈ ಕಷಾಯಗಳ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ನೋಕಷಾಯಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಹಾಸ್ಯಕಷಾಯವಾದಾಗ ಸ್ವಯಂ ವಿಕಸಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಪ್ರಫುಲ್ಲಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ; ಅದು ಸನ್ನಿಪಾತರೋಗಿಯ ಹಾಸ್ಯದಂತಿರುತ್ತದೆ, ತಾನು ಅನೇಕ ರೋಗಗಳಿಂದ ಪೀಡಿತನಿದ್ದರೂ ಯಾವುದೇ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿ ನಗಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಜೀವನು ಅನೇಕ ಪೀಡೆಗಳಿಗೊಳಗಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಯಾವುದೇ ತಪ್ಪುಕಲ್ಪನೆಮಾಡಿ, ತನಗೆ ರುಚಿಸುವ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ನಂಬಿ ಹರ್ಷಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ, ನಿಜವಾಗಿ ದುಃಖಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಸುಖವಂತೂ ಕಷಾಯ–ರೋಗವು ದೂರವಾಗುವುದರಿಂದ ಆಗುವುದು.

ರತಿಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾದಾಗ ಇಷ್ಟವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಆಸಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೇಗೆ ಬೆಕ್ಕು ಇಲಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಆಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ, ಯಾರು ಹೊಡೆದರೂ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ; ಅದರಂತೆ ಕಠಿಣತೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಕಾರಣ ಹಾಗೂ ವಿಯೋಗವಾಗುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಆಸಕ್ತತೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ದುಃಖವೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಅದರಂತೆ ಅರತಿಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾದಾಗ ಅನಿಷ್ಟವಸ್ತುವಿನ ಸಂಯೋಗ ಪಡೆದು ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾಕುಲನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅನಿಷ್ಟದ ಸಂಯೋಗವಾಗಿರುವುದು ತನಗೆ ರುಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಆ ಪೀಡೆಯನ್ನು ಸಹಿಸುವದಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ವಿಯೋಗ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚಡಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ; ಅದು ದುಃಖವೇ ಇದೆ.

ಇನ್ನು ಶೋಕವು ಉತ್ಪನ್ನವಾದಾಗ ಇಷ್ಟದ ವಿಯೋಗ ಹಾಗೂ ಅನಿಷ್ಟದ ಸಂಯೋಗವಾಗುವುದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾಕುಲವಾಗಿ ಸಂತಾಪವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ, ಆಗ ರೋದಿಸುತ್ತಾನೆ, ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಅಸಾವಧಾನನಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ, ತನ್ನ ಶರೀರದ ಘಾತ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸತ್ತು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ; ಯಾವಸಿದ್ಧಿಯಾಗದಿದ್ದರೂ ಸ್ವಯಂ ಮಹಾದುಃಖಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಅದರಂತೆ ಭಯವು ಉತ್ಪನ್ನವಾದಾಗ ಯಾವನನ್ನಾದರೂ ಇಷ್ಟವಿಯೋಗ ಮತ್ತು ಅನಿಷ್ಟ ಸಂಯೋಗದ ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಹೆದರುತ್ತಾನೆ, ಅತ್ಯಂತ ವಿಹ್ವಲನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಓಡಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ, ಅವಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಸೋತು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ, ಕಷ್ಟವಾಗುವ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತಲುಪುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಸತ್ತು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಆದರಿಂದ ಇದು ದುಃಖರೂಪವೇ ಇದೆ.

ಇನ್ನು ಜುಗುಪ್ಸೆಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾದಾಗ ಅನಿಷ್ಟ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಜುಗುಪ್ಸೆಪಡುತ್ತಾನೆ. ಅದರ ಸಂಯೋಗವಾದರೆ ಅದನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಓಡಿಹೋಗಲಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ ಅಥವಾ ಅದನ್ನು ದೂರಮಾಡಲಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಖೇದಖಿನ್ನನಾಗಿ ಮಹಾನ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಮತ್ತು ಮೂರೂವೇದಗಳಿಂದ ಕಾಮವಾಸನೆಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾದಾಗ ಪುರುಷವೇದದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯಜತೆ ಕ್ರೀಡಿಸುವ, ಸ್ತ್ರೀವೇದದಿಂದ ಪುರುಷನಜತೆ ಕ್ರೀಡಿಸುವ ಮತ್ತು ನಪುಂಸಕ ವೇದದಿಂದ ಎರಡರ ಜತೆ ಕ್ರೀಡಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾಕುಲನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಸಂತಾಪವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ, ನಿರ್ಲಜ್ಜನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಹಣಖರ್ಚು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಅಪಯಶವನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ, ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ದುಃಖವಾಗಲಿ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಾಗಲಿ ಅವನ್ನು ಗಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಮಬಾಧೆಯಿಂದ ಹುಚ್ಚನಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ, ಸತ್ತುಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಮದ ಹತ್ತು ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಯುವುದು, ಮರಣವಾಗುವುದನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ವೈದ್ಯಕೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ವರದ ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಮಜ್ವರವನ್ನು ಮರಣದಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಮವಾಸನೆಯಿಂದ ಮರಣದವರೆಗೆ ತಲುಪಿದ ಸಂಗತಿಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿವೆ. ಕಾಮಾಂಧನಿಗೆ ಯಾವ ವಿಚಾರವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ತಂದೆ-ಮಗಳು ಹಾಗೂ ಮನುಷ್ಯರು ತಿರ್ಯಂಚಗಳೊಡನೆ ಕ್ರೀಡೆಮಾಡಲಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಕಾಮದ ಬಾಧೆಯಿದ್ದು ಅದು ಅತ್ಯಂತ ದುಃಖರೂಪವಿದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಕಷಾಯಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ನೋಕಷಾಯಗಳಿಂದ ಅವಸ್ಥೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಒಂದು ವೇಳೆ ಈ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸದಿದ್ದರೆ ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳ ಬಾಧೆಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಈ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದರೆ ಮರಣ ಪರ್ಯಂತದ ಕಷ್ಟಗಳಾಗುತ್ತವೆಯೆಂಬ ವಿಚಾರವೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮರಣ ಪರ್ಯಂತದ ಕಷ್ಟವನ್ನಂತೂ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ, ಆದರೆ ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳ ಬಾಧೆ ಸಹಿಸುವುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಮರಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗಿಂತ ಕಷಾಯಗಳ ಬಾಧೆಯು ಅಧಿಕವಿದೆಯೆಂಬುದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅದರಂತೆ ಇವನಿಗೆ ಕಷಾಯದ ಉದಯವಾದಾಗ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿದಲ್ಲದೆ ಇರುವುದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಷಾಯಗಳಿಗೆ ಬಾಹ್ಯಕಾರಣಗಳು ದೊರೆತರೆ ಅವುಗಳ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ಕಷಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಒಂದು ವೇಳೆ ದೊರಕದಿದ್ದರೆ ತಾನೇ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮೊದಲಾದ ಕಷಾಯಗಳ ಕಾರಣವು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಜೂಜು ಆಡುವುದು, ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಇತರ ಅನೇಕ ಆಟಗಳನ್ನಾಡುವುದು, ದುಷ್ಟಕಥೆ ಕೇಳುವುದು-ಹೇಳುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಕಾಮ-ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳ ಬಾಧೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಔಷಧದ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅದರಂತೆ ಬೇರೆ ಅನೇಕ ಉಪಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನು ಯಾವ ಕಾರಣಗಳೇ ಕೈಗೂಡದಿದ್ದರೆ ತನ್ನ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕಷಾಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣಭೂತವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಿ ತಾನೇ ಕಷಾಯಗಳರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಜೀವನು ಕಷಾಯ ಭಾವಗಳಿಂದ ಪೀಡಿತನಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ದುಃಖಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನದ ಸಲುವಾಗಿ ಕಷಾಯಭಾವಗಳಾಗಿವೆ ಆ ಪ್ರಯೋಜನದ ಸಿದ್ಧಿಯಾದರೆ ನನ್ನ ಈ ದುಃಖವು ದೂರವಾಗಿ ನನಗೆ ಸುಖವಾಗುವುದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ಆ ಪ್ರಯೋಜನದ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವ ಸಲುವಾಗಿ ಅನೇಕ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದೇ ಆ ದುಃಖ ದೂರವಾಗುವ ಉಪಯವೆಂದು ಅವನು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನ.

ಇಲ್ಲಿ ಕಷಾಯ ಭಾವಗಳಿಂದ ದುಃಖವಾಗುತ್ತಿರುವುದಂತೂ ನಿಜವೇ ಇದೆ, ತಾನೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ದುಃಖಿಯಾಗು-ತ್ತಾನೆ; ಆದರೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಉಪಾಯಗಳು ಅಸತ್ಯವಿವೆ. ಏಕೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕ್ರೋಧದಲ್ಲಂತೂ ಇತರರಿಗೆ ಕೇಡು ಮಾಡುವ, ಮಾನದಲ್ಲಿ ಇತರರನ್ನು ಕೀಳಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿ ಸ್ವಯಂ ಉಚ್ಚ-ನಾಗುವುದು, ಮಾಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಪಟದಿಂದ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿ ಮಾಡುವುದು, ಲೋಭದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟದ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಮಾಡು-ವುದು, ಹಾಸ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಕಸಿತವಾಗುವ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಜೀವಿತವಿಡುವ, ರತಿಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಸಂಯೋಗವನ್ನು ನೆಲೆಗೊ-ಳಿಸುವ, ಅರತಿಯಲ್ಲಿ ಅನಿಷ್ಟವು ದೂರವಾಗುವ, ಶೋಕದಲ್ಲಿ ಶೋಕದ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ, ಭಯದಲ್ಲಿ ಭಯದ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ವಿನಾಶಗೊಳಿಸುವ, ಜುಗುಪ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಜುಗುಪ್ಸೆಯ ಕಾರಣಗಳು ದೂರವಾಗುವ, ಪುರುಷ ವೇದದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯೊಡನೆ ಕ್ರೀಡಿಸುವ, ಸ್ತ್ರೀವೇದದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನೊಡನೆ ಕ್ರೀಡಿಸುವ, ನಪುಂಸಕವೇದದಲ್ಲಿ ಎರಡರ ಜತೆ ಕ್ರೀಡಿಸುವಂಥ ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಇವುಗಳ ಸಿದ್ಧಿಯಾದರೆ ಕಷಾಯದ ಉಪಶಮನವಾಗುವುದರಿಂದ ದುಃಖವು ದೂರವಾಗಿ ಸುಖಿಯಾಗುವನು; ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಸಿದ್ಧಿಯು ಇವನು ಮಾಡುವ ಉಪಾಯಗಳ ಅಧೀನವಿಲ್ಲ, ಅವು ಭವಿತವ್ಯದ ಅಧೀನವಿವೆ; ಏಕೆಂದರೆ ಅನೇಕ ಉಪಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇವೆ, ಆದರೆ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಉಪಾಯಗಳಾಗುವುದೂ ತಮ್ಮ ಅಧೀನವಿಲ್ಲ, ಅವು ಭವಿತವ್ಯದ ಅಧೀನವಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅನೇಕ ಉಪಾಯ ಮಾಡುವ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಆದರೆ ಒಂದೂ ಉಪಾಯವಾಗದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಕಾಕತಾಲೀಯ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ತನ್ನ ಪ್ರಯೋಜನವಿರುವಂಥದೇ ಭವಿತವ್ಯವಿದ್ದರೆ ಅಂಥದೇ ಉಪಾಯವಾ-ಗುವುದು, ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಕಾರ್ಯದ ಸಿದ್ಧಿ ಕೂಡ ಆಗಿ ಹೋಗುವುದು—ಹಾಗೆ ಆ ಕಾರ್ಯ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಒಂದು ಕಷಾಯದ ಉಪಶಮವಿರುವುದು; ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ತಡೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಯಾಗದವರೆಗಂತೂ ಆ ಕಾರ್ಯಸಂಬಂಧದ ಕಷಾಯವಿತ್ತು, ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯದಸಿದ್ಧಿಯಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೇ ಬೇರೆ ಕಾರ್ಯ ಸಂಬಂಧದ ಕಷಾಯಳಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಸಮಯ ಮಾತ್ರವೂ ನಿರಾಕುಲವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಒಬ್ಬನು ಕ್ರೋಧ ದಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಕೆಡಕನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವನದು ಕೆಡಕಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ, ಆಗ ಅವನು ಅನ್ಯರ ಮೇಲೂ ಕ್ರೋಧ ಮಾಡಿ ಅವರದೂ ಕೆಡಕನ್ನು ಚಿಂತಿಸಲಾರಂಭಿಸುವನು. ಅಥವಾ ಅಲ್ಪಶಕ್ತಿಯಿದ್ದಾಗ ಚಿಕ್ಕವರ ಕೆಡಕನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದವನು ಅಧಿಕಶಕ್ತಿಯಾದಾಗ ದೊಡ್ಡವರ ಕೆಡಕನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಲಾರಂಭಿಸುವನು, ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಮಾನ-ಮಾಯೆ-ಲೋಭಾದಿಗಳಿಂದ ಯಾವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದನು ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿ ಹೋದೊಡನೆ ಅನ್ಯರಲ್ಲಿ ಮಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನಮಾಡಿ ಅದರ ಸಿದ್ಧಿಮಾಡಲಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಪ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದಾಗ ಚಿಕ್ಕ ಕಾರ್ಯದ ಸಿದ್ಧಿಮಾಡಲಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದವನು ಅಧಿಕ ಶಕ್ತಿಯಾದಾಗ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯದ ಸಿದ್ಧಿಮಾಡಲಪೇಕ್ಷಿಸು ವನು. ಕಷಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯದ ಪ್ರಮಾಣವಿದ್ದರೆ ಆ ಕಾರ್ಯದ ಸಿದ್ಧಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಸುಖಿಯಾಗುವನು; ಆದರೆ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಚ್ಛೆಯೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಇದನ್ನೇ ಆತ್ಮಾನುಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ, —

ಆಶಾಗರ್ತಃ ಪ್ರತಿಪ್ರಾಣೀ ಯಸ್ಮಿನ್ ವಿಶ್ವಮಣೂಪಮಮ್ ।
ಕಸ್ಯ ಕಿಂ ಕಿಯದಾಯಾತಿ ವೃಥಾ ವೋ ವಿಷಯೈಷಿತಾ ॥೩೬॥

ಅರ್ಥ : ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಆಶಾರೂಪದ ಹೊಂಡವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅನಂತಾನಂತ ಜೀವಗಳಿದ್ದು ಅವೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಶೆಯು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಆ ಆಶಾರೂಪದ ಹೊಂಡವು ಎಷ್ಟು ಆಳವಿದೆಯೆಂದರೆ ಆ ಒಂದು ಹೊಂಡದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜಗತ್ತು ಅಣು ಸಮಾನವಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಜಗತ್ತಂತೂ ಒಂದೇ ಇದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಪಾಲು ಬರುವುದೆಂಬುದನ್ನು ನೀವೇ ಹೇಳಿರಿ ? ಆದುದರಿಂದ ತಮಗೆ ಇರುವಂಥ ವಿಷಯಗಳ ಇಚ್ಛೆಯು ಅದು ವ್ಯರ್ಥವೇ ಇದೆ.

ಇಚ್ಛೆಯಂತೂ ಪೂರ್ಣವಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಕಾರ್ಯದ ಸಿದ್ಧಿಯಾದ ಮೇಲೂ ದುಃಖವು ದೂರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಕಷಾಯವು ದೂರವಾದೊಡನೆ ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಕಷಾಯವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಹೊಡೆಯುವವರು ಹಲವು ಜನರಿದ್ದು ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗ ಒಬ್ಬನು ಹೊಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಆಗ ಇತರರು ಹೊಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಜೀವನಿಗೆ ದುಃಖ ಕೊಡುವಂಥ ಕಷಾಯಗಳು ಅನೇಕವಿರುತ್ತವೆ; ಯಾವಾಗ ಕ್ರೋಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಆಗ ಮಾನಾದಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ, ಮತ್ತು ಮಾನವಿಲ್ಲದಾಗ ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಕಷಾಯದ ಸದ್ಭಾವವು ಅಖಂಡವಾಗಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ, ಒಂದು ಸಮಯವು ಕೂಡ ಕಷಾಯರಹಿತವಾಗಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಒಂದು ಕಷಾಯದ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಕಾರ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೂ ದುಃಖವು ಹೇಗೆ ದೂರವಾಗುವುದು ? ಮತ್ತು ಈತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಂತೂ ಎಲ್ಲ ಕಷಾಯಗಳ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡುವುದಿದೆ. ಅದು ಆದರೆ ಇವನು ಸುಖಿಯಾಗುವನು; ಆದರೆ ಅದಂತೂ ಎಂದೂ ಆಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ, ಆದುದರಿಂದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ದುಃಖಿಯಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನೆ ಆದುದರಿಂದ ಕಷಾಯಗಳ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ದುಃಖ ದೂರಮಾಡಿ ಸುಖಿಯಾಗಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ; ಆದರೆ ಈ ಉಪಾಯವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿಯೇ ಇದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಹಾಗಾದರೆ ನಿಜವಾದ ಉಪಾಯ ಯಾವುದು ?

ಉತ್ತರ : ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನ-ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಯಥಾರ್ಥ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನವಾದಾಗ ಇಷ್ಟಾನಿಷ್ಟದ ಬುದ್ಧಿಯು ದೂರವಾಗುವುದು, ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಬಲದಿಂದ ಚಾರಿತ್ರಮೋಹದ ಅನುಭಾಗವು ಕ್ಷೀಣವಾಗುವುದು. ಹೀಗಾದ ಮೇಲೆ ಕಷಾಯಗಳ ಅಭಾವವಾಗುವುದು, ಆಗ ಅವುಗಳ ಬಾಧೆಯು ದೂರವಾಗುವುದು; ಮತ್ತು ಆಗ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಉಳಿಯದೆ ನಿರಾಕುಲವಾಗುವುದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಸುಖಿಯಾಗುವನು ಆದುದರಿಂದ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನ ಮೊದಲಾದವುಗಳೇ ಈ ದುಃಖವನ್ನು ದೂರ ಮಾಡುವ ನಿಜವಾದ ಉಪಾಯಗಳಾಗಿವೆ.

ಅಂತರಾಯಕರ್ಮದ ಉದಯದಿಂದಾಗುವಂಥ ದುಃಖ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿ

ಜೀವದ ಮೋಹದಿಂದ ದಾನ, ಲಾಭ, ಭೋಗ, ಉಪಭೋಗ, ವೀರ್ಯಶಕ್ತಿಯ ಉತ್ಸಾಹವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಅಂತರಾಯದ ಉದಯದಿಂದ ಆಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ, ಆಗ ಅತ್ಯಂತ ಆಕುಲತೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇದು ದುಃಖರೂಪವೇ ಇದೆ.

ಇದರ ಉಪಾಯವಾಗಿ ಇವನು ವಿಘ್ನಕ್ಕೆ ಯಾವವು ಬಾಹ್ಯಕಾರಣಗಳಾಗಿ ತೋರುತ್ತವೆ ಅವನ್ನು ದೂರ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಆದರೆ ಆ ಉಪಾಯವು ಅಸತ್ಯವಿದೆ. ಉಪಾಯ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಅಂತರಾಯದ ಉದಯವಿರುವುದರಿಂದ ವಿಘ್ನವಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಂತರಾಯದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮವಾದಮೇಲೆ ಉಪಾಯಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ವಿಘ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ವಿಘ್ನಗಳ ಮೂಲ ಕಾರಣವು ಅಂತರಾಯವಿದೆ.

ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಪುರುಷನು ನಾಯಿಗೆ ಕೋಲಿನಿಂದ ಹೊಡೆದರೆ ಆ ನಾಯಿಯು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಆ ಕೋಲಿನ ಮೇಲೆ ದ್ವೇಷ ಮಾಡುತ್ತದೆ; ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಜೀವಕ್ಕೆ ಅಂತರಾಯದ ನಿಮಿತ್ತಭೂತವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಬಾಹ್ಯ ಚೇತನ-ಅಚೇತನ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ವಿಘ್ನಗಳಾದರೆ ಈ ಜೀವನು ಆ ಬಾಹ್ಯ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ದ್ವೇಷ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅನ್ಯದ್ರವ್ಯಗಳು ಇವನಿಗೆ ವಿಘ್ನಮಾಡಲಿಚ್ಛಿಸಿದರೆ ಇವನಿಗೆ ವಿಘ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಮತ್ತು ಅನ್ಯ ದ್ರವ್ಯಗಳು ವಿಘ್ನಮಾಡಲಿಚ್ಛಿಸದಿದ್ದರೂ ಇವನಿಗೆ ವಿಘ್ನಗಳಾಗುತ್ತವೆ, ಆದುದರಿಂದ ಅನ್ಯದ್ರವ್ಯಗಳ ಆಧೀನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಘ್ನಗಳಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಯಾವವುಗಳ ಆಧೀನವಿಲ್ಲ ಅವುಗಳೊಡನೆ ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡುವುದು ? ಆದುದರಿಂದ ಈ ಉಪಾಯವು ವ್ಯರ್ಥವಿದೆ-ಅಸತ್ಯವಿದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಹಾಗಾದರೆ ನಿಜವಾದ ಉಪಾಯ ಯಾವುದು ?

ಉತ್ತರ : ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನಾದಿಗಳಿಂದ ಇಚ್ಛೆಯು ಮುಖಾಂತರ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತಿರುವ ಆ ಉತ್ಸಾಹವು ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನಾದಿಗಳಿಂದ ದೂರವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನಾದಿಗಳಿಂದಲೇ ಅಂತರಾಯದ ಅನುಭಾಗವು ಕ್ಷೀಣಿಸಿದಾಗ ಇಚ್ಛೆಯು ದೂರವಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಯು ವೃದ್ಧಿಸುವುದು, ಆಗ ಆ ದುಃಖವು ದೂರವಾಗಿ ನಿರಾಕುಲ ಸುಖವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. **ಆದುದರಿಂದ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನ ಮೊದಲಾದವುಗಳೇ ನಿಜವಾದ ಉಪಾಯವಾಗಿವೆ.**

ವೇದನೀಯಕರ್ಮದ ಉದಯದಿಂದಾಗುವಂಥ ದುಃಖ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿ

ವೇದನೀಯದ ಉದಯದಿಂದ ದುಃಖ-ಸುಖದ ಕಾರಣಗಳ ಸಂಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವಂತೂ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಅವಸ್ಥೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ, ಕೆಲವಂತೂ ಶರೀರದ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ನಿಮಿತ್ತಭೂತವಾದ ಬಾಹ್ಯ ಸಂಯೋಗಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಬಾಹ್ಯ ವಸ್ತುಗಳದೇ ಸಂಯೋಗವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅಸಾತಾದ ಉದಯದಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಂತೂ ಕ್ಷುಧೆ, ತೃಷೆ, ಉಚ್ಛ್ವಾಸ, ಬಾಧೆ, ರೋಗ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ; ಮತ್ತು ಶರೀರದ ಅನಿಷ್ಟ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ನಿಮಿತ್ತಭೂತವಾದ ಅತ್ಯಂತ ಶೀತ, ಉಷ್ಣ, ಪವನ, ಬಂಧನ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಬಾಹ್ಯ ಸಂಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ; ಅಲ್ಲದೆ ಶತ್ರು, ಕುಪುತ್ರಾದಿಗಳ ಹಾಗೂ ಕುವರ್ಣಾದಿ ಸಹಿತವಾಗಿ ಬಾಹ್ಯ ಸ್ಕಂಧಗಳ ಸಂಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಮೋಹದಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿಷ್ಟ ಬುದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ, ಇವುಗಳ ಉದಯವಾದಾಗ ಮೋಹದ ಉದಯವು ಹೀಗೆಯೇ ಬರುವುದರಿಂದ ಪರಿಣಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾಕುಲತೆಯಾಗಿ ಇವನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಲಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ, ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಿಯುವರೆಗೆ ಅವು ದೂರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿಯುವರೆಗೆ ದುಃಖಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಇವುಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದಂತೂ ಎಲ್ಲರೂ ದುಃಖವನ್ನು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇನ್ನು ಸಾತಾದ ಉದಯದಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಆರೋಗ್ಯ, ಸಂಪನ್ನತೆ, ಬಲಿಷ್ಠತನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ, ಮತ್ತು ಶರೀರದ ಇಷ್ಟ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ನಿಮಿತ್ತಭೂತವಾಗಿ ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ನ-ನೀರು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಹಾಗೂ ಸೊಗಸಾದ ಗಾಳಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸಂಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರ, ಸುಪುತ್ರ, ಸ್ತ್ರೀ, ಸೇವಕ, ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ಧನ, ಧಾನ್ಯ, ಮನೆ, ವಸ್ತ್ರ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸಂಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಮೋಹದಿಂದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ, ಇವುಗಳ ಉದಯವಾದಾಗ ಮೋಹದ ಉದಯವು ಹೀಗೆಯೇ ಬರುವುದರಿಂದ ಪರಿಣಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಸುಖವನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ, ಅವುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವು ಎಲ್ಲಿಯುವರೆಗೆ ಇರುತ್ತವೆ ಅಲ್ಲಿಯುವರೆಗೆ ಸುಖವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಈ ಸುಖವನ್ನು ಮನ್ನಿಸುವುದು ಹೇಗಿದೆಯೆಂದರೆ ಒಬ್ಬನು ಅನೇಕ ರೋಗಗಳಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಬಾಧೆ ಪಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವನ ಯಾವುದೇ ಉಪಚಾರದಿಂದ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ರೋಗವು ಕೆಲ ಕಾಲದ ಸಲುವಾಗಿ ಒಂದಿಷ್ಟು ಉಪಶಮನಗೊಂಡರೆ ಅವನು ಪೂರ್ವಾವಸ್ಥೆಯ ಅಪೇಕ್ಷೆ-

ಯಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಸುಖಿಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ; ಆದರೆ ಪರಮಾರ್ಥದಿಂದ ಸುಖವಿಲ್ಲ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಜೀವನು ತನ್ನ ದುಃಖಗಳಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಬಾಧೆ ಪಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವನಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ದುಃಖವು ಕೆಲಕಾಲದ ಸಲುವಾಗಿ ಒಂದಿಷ್ಟು ಉಪಶಮನಗೊಂಡರೆ ಅವನು ಪೂರ್ವಾವಸ್ಥೆಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಸುಖಿಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ; ಆದರೆ ಪರಮಾರ್ಥದಿಂದ ಸುಖವಿಲ್ಲ,

ಇವನಿಗೆ ಅಸಾತಾದ ಉದಯವಾದ ಮೇಲೆ ಯಾವುದು ಆಗುತ್ತದೆ, ಅದರಿಂದಂತೂ ದುಃಖದ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ, ಆದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ದೂರಮಾಡುವ ಉಪಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ; ಮತ್ತು ಸಾತಾದ ಉದಯವಾದ ಮೇಲೆ ಯಾವುದು ಆಗುತ್ತದೆ ಅದರಿಂದ ಸುಖದ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ, ಆದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಉಪಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಉಪಾಯವು ವ್ಯರ್ಥವಿದೆ-ಅಸತ್ಯವಿದೆ.

ಮೊದಲಂತೂ ಇವನ ಉಪಾಯದ ಅಧೀನವಿಲ್ಲ, ವೇದನೀಯ ಕರ್ಮದ ಉದಯದ ಅಧೀನವಿದೆ. ಅಸಾತಾವನ್ನು ದೂರ ಮಾಡುವ ಮತ್ತು ಸಾತಾವನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ತಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿಯಂತೂ ಎಲ್ಲರ ಪ್ರಯತ್ನವಿರುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಅಥವಾ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿ ಹೋಗುವುದು, ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಅಧಿಕ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಆದುದರಿಂದ ಇದರ ಉಪಾಯವು ಇವನ ಅಧೀನವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ,

ಎಂದಾದರೊಮ್ಮೆ ಉಪಾಯವನ್ನೂ ಮಾಡಿದರೆ ಮತ್ತು ಅಂಥದೇ ಉದಯವು ಬಂದರೆ ಕೆಲಕಾಲದವರೆಗೆ ಒಂದಿಷು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಕಾರದ ಅಸಾತಾದ ಕಾರಣವು ದೂರವಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಸಾತಾದ ಕಾರಣವು ದೊರಕುವುದು; ಆದಾಗ್ಯೂ ಮೋಹದ ಸದ್ಭಾವದಿಂದ ಅವನ್ನು ಭೋಗಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಉದ್ವಿಗ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಒಂದು ಭೋಗ್ಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ಭೋಗಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಾದಾಗ ಅದು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗಂತೂ ಅದರ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಕುಲನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಮತ್ತು ಅದು ದೊರೆತರೆ ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಭೋಗಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಾಗುತ್ತದೆ, ಆಗ ಅದರಿಂದ ವ್ಯಾಕುಲನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಸ್ವಾದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಇಚ್ಛೆಯಾಗುತ್ತದೆ, ಆದರೆ ಯಾವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅದರ ಆಸ್ವಾದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವಾದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಗೂ ಸ್ಪರ್ಶ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಇಚ್ಛೆಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಥವಾ ಒಂದೇ ವಸ್ತುವನ್ನು ಮೊದಲು ಅನ್ಯಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಭೋಗಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಾಗುವುದು, ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅದು ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅದರ ಆಕುಲತೆಯಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಆ ಭೋಗವಾದ ಸಮಯವೇ ಅನ್ಯಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಭೋಗಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ನೋಡುವ ಇಚ್ಛೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ನೋಡಿದ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೇ ಕ್ರೀಡಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಾಗುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಹೀಗೆ ಭೋಗ ಭೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಬೇರೆ ಉಪಾಯ ಮಾಡುವ ಆಕುಲತೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಬೇರೆ ಉಪಾಯ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ; ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರದ ಆಕುಲತೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಹಣ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಮತ್ತು ಅದರ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಎಷ್ಟು ಆಕುಲತೆಯಾಗುತ್ತದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡಬೇಕು! ಮತ್ತು ಕ್ಷುಧೆ, ತೃಷೆ, ಶೀತ, ಉಷ್ಣ, ಮಲ, ಕಫಾದಿಗಳ ಅಸಾತಾದ ಉದಯವು ಬರುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ; ಅದರ ನಿರಾಕರಣದಿಂದ ಸುಖವನ್ನು ಮನ್ನಿಸುವುದು ಅದೆಂತಹ ಸುಖವಿದೆ ? ಇದಂತೂ ರೋಗದ ಪ್ರತಿಕಾರವಿದೆ. ಕ್ಷುಧೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿರುವವರೆಗೆ ಅವನ್ನು ದೂರಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಆಕುಲತೆಯಾಗುತ್ತದೆ, ಅದು ದೂರವಾದೊಡನೆ

ಇನ್ನೊಂದು ಇಚ್ಛೆಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಅದರ ಆಕುಲತೆಯಾಗುತ್ತದೆ, ಮತ್ತೆ ಪುನಃ ಕ್ಷುಧಾದಿಗಳಾದಾಗ ಅವುಗಳ ಆಕುಲತೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಇವನು ಉಪಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಎಂದಾದರೊಮ್ಮೆ ಅಸಾತಾದ ನಾಶವಾಗಿ ಸಾತಾ ಆಗುತ್ತದೆ, ಆಗಲೂ ಆಕುಲತೆಯು ಅಖಂಡವಿರುವುದರಿಂದ ದುಃಖವೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ಹಾಗೆಯೇ ಇರುವುದಂತೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಉಪಾಯ ಮಾಡುತ್ತ-ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ತನಗೆ ಅಸಾತಾದ ಉದಯವು ಎಂಥದು ಬರುತ್ತದೆಯೆಂದರೆ ಅದರ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಉಪಾಯವು ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದಾಗುವ ಅಧಿಕ ಬಾಧೆಯನ್ನು ಸಹಿಸುವುದೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ಆಗ ಆದರ ಆಕುಲತೆಯಿಂದ ವಿಹ್ವಲನಾಗುತ್ತಾನೆ; ಅತ್ಯಂತ ದುಃಖಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸಾತಾದ ಉದಯವಂತೂ ಯಾವುದೇ ಪುಣ್ಯದ ಉದಯದಿಂದ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಎಂದಾದರೊಮ್ಮೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ; ಅಧಿಕ ಜೀವರುಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಅಸಾತಾದ ಉದಯವೇ ಇರುತ್ತದೆ ಆದುದರಿಂದ ಉಪಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಅವು ವ್ಯರ್ಥವಿವೆ, ಅಸತ್ಯವಿದೆ.

ಇನ್ನು ಬಾಹ್ಯ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳನ್ನು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಕೂಡ ಭ್ರಾಂತಿಯಿದೆ. ಸುಖ-ದುಃಖಗಳಂತೂ ಸಾತಾ-ಅಸಾತಾದ ಉದಯವಾದ ಮೇಲೆ ಮೋಹದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಆಗುತ್ತವೆಯೆಂಬುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಲಕ್ಷಾಧೀಶನಿಗೆ ಸಹಸ್ರರೂಪಾಯಿಗಳ ಹಾನಿಯಾದಾಗ ಅವನಂತೂ ದುಃಖಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಶತಾಧೀಶನಿಗೆ ಸಹಸ್ರರೂಪಾಯಿಗಳ ಲಾಭವಾದಾಗ ಅವನು ಸುಖಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬಾಹ್ಯ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಂತೂ ಅವನಿಗೆ ತನಗಿಂತ: ತೊಂಭತ್ತೊಂಭತ್ತು ಗುಣಿತವಿವೆ. ಅಥವಾ ಲಕ್ಷಾಧೀಶನಿಗೆ ಅಧಿಕಧನದ ಇಚ್ಛೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಅವನು ದುಃಖಿಯಿದ್ದಾನೆ ಮತ್ತು ಶತಾಧೀಶನಿಗೆ ಸಂತೋಷವಿರುವುದರಿಂದ ಅವನು ಸುಖಿಯಿದ್ದಾನೆ. ಸಮಾನ ವಸ್ತುಗಳು ದೊರೆತ ಮೇಲೂ ಕೆಲವರು ಸುಖ ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ ಕೆಲವರು ದುಃಖವನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ದಪ್ಪ ಬಟ್ಟೆ ದೊರಕುವುದು ದುಃಖಕರವಾದರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಅದೇ ಸುಖಕರವಾಗುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕ್ಷುಧಾದಿಗಳ ಬಾಧೆ ಹಾಗೂ ಬಾಹ್ಯ ಇಷ್ಟದ ವಿಯೋಗ, ಅನಿಷ್ಟದ ಸಂಯೋಗವಾದ ಮೇಲೆ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಅಧಿಕ ದುಃಖವಾಗುತ್ತದೆ, ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಅಲ್ಪ ದುಃಖವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ ದುಃಖವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ಆದುದರಿಂದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಅಧೀನವಾಗಿ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳಿಲ್ಲ, ಸಾತಾ-ಅಸಾತಾಗಳ ಉದಯವಾದನಂತರ ಮೋಹ ಪರಿಣಮನದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೇ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳನ್ನು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಬಾಹ್ಯ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಂತೂ ನೀವು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ ಇವೆ; ಆದರೆ ಶರೀರದಲ್ಲಂತೂ ಬಾಧೆಯಾದ ಮೇಲೆ ದುಃಖಿಯೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಬಾಧೆಯಾಗದಿದ್ದಾಗ ಸುಖಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗಂತೂ ಶರೀರ-ಅವಸ್ಥೆಯ ಅಧೀನವಾಗಿ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳು ಭಾಸವಾಗುತ್ತವೆ ?

ಉತ್ತರ : ಆತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವಂತೂ ಇಂದ್ರಿಯಾಧೀನವಿದೆ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಶರೀರದ ಅಂಗಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವರೂಪದ ಜ್ಞಾನ ಪರಿಣಮನವಾಗುತ್ತದೆ; ಆದರ ಜತೆಯಲ್ಲೇ ಮೋಹಭಾವವಾಗುವುದರಿಂದ ಶರೀರದ ಅವಸ್ಥೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಪುತ್ರ ಧನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಮೋಹವಿದ್ದರೆ ತಮ್ಮ ಶರೀರದ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಸಹಿಸಿ ಅದರ ದುಃಖವನ್ನು ಅಲ್ಪವಾಗಿ ಮನ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ; ಹಾಗೂ ಅವರಿಗೆ ದುಃಖವಾದ ಮೇಲೆ ಅಥವಾ ಅವರ ಸಂಯೋಗವು ದೂರವಾದ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕ ದುಃಖ ಮನ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ; ಇನ್ನು ಮುನಿಗಳು ಅವರು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಬಾಧೆಯಾದರೂ ಕೂಡ ಒಂದಿಷ್ಟೂ ದುಃಖವನ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಆದುದರಿಂದ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳನ್ನು ಮನ್ನಿಸುವುದಂತೂ ಮೋಹದ ಅಧೀನವೇ ಇದೆ. ಮೋಹ ಮತ್ತು ವೇದನೀಯದಲ್ಲಿ ನಿಮಿತ್ತ-ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಸಾತಾ-ಅಸಾತಾಗಳ ಉದ